

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΠΜΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

18

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Οικονομική Ανάλυση» του τμήματος Οικονομικών Επιστημών.

Πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίησή της.

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής εργασίας, Καθηγητή Θωμά Αλεξόπουλο για την πολύτιμη καθοδήγηση του, την εμπιστοσύνη και εκτίμηση που μου έδειξε και τους γονείς μου Ηλία και Σταυρούλα, καθώς και τον αδερφό μου Γεώργιο, που με υπομονή και κουράγιο πρόσφεραν την απαραίτητη ηθική συμπαράσταση για την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η παρουσίαση της έννοιας της πράσινης επιχειρηματικότητας, η ανάλυση των στρατηγικών της και η τεκμηρίωση της επιχειρηματικής αυτής λογικής που την συνδέει με τη βιώσιμη ανάπτυξη, σε μια επιχείρηση.

Πιο αναλυτικά, αποτελούμενοι από έξι (6) κεφάλαια, η εργασία μου, αρχικά αναφέρει τι είναι και τι δεν είναι η πράσινη επιχειρηματικότητα. Στη συνέχεια και βρισκόμενοι πάντα στο 1^ο κεφάλαιο κάνει μια ιστορική αναδρομή της επιχειρηματικής αυτής στρατηγικής. Η πρώτη ενότητα κλείνει με τους λόγους για τους οποίους είναι προς το συμφέρον μια μικρής και μεσαίας επιχείρησης να δείξει περιβαλλοντική εγρήγορση και ευθύνη, εφαρμόζοντας πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον σε λειτουργικά της ζητήματα.

Περνώντας στο δεύτερο κεφάλαιο, αναφερόμαστε στα εργαλεία εφαρμογής πράσινης επιχειρηματικότητας. Συγκεκριμένα, στην οικολογική σήμανση, στα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και στις πράσινες προμήθειες. Στο τρίτο κεφάλαιο ασχολούμαστε με τις πηγές χρηματοδότησης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στα πράσινα επαγγέλματα ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο στη βελτίωση της ανάπτυξης και της απασχόλησης.

Στο τελευταίο κεφάλαιο παραθέτουμε τα δικά μας συμπεράσματα, σχετικά με το ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τους οργανισμούς που είναι πιστοποιημένοι με το EMAS.

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to present the concept of green entrepreneurship, to analyze its strategies and to document the business logic that links it to sustainable development in a business.

More analytically, consisting of six (6) chapters, my work, initially mentions what is and what is not green entrepreneurship. Next, and always in Chapter 1, makes a historical retrospective of this business strategy. The first section closes with the reasons why it is in the interest of a small and medium-sized enterprise to show environmental awareness and responsibility by applying environmentally friendly practices to its operational issues.

Going through the second chapter, we refer to tools for green entrepreneurship. In particular, eco-labeling, environmental management systems and green procurement. In Chapter Three, we are dealing with sources of funding.

In the fourth chapter we refer to the green professions and in the fifth chapter to the improvement of growth and employment.

In the last chapter, we outline our own conclusions about what factors affect organizations that are certified with EMAS.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	10
1.1 Τι είναι(...και τι δεν είναι) η πράσινη επιχειρηματικότητα	10
1.2 Ιστορική αναδρομή πράσινης επιχειρηματικότητας	11
1.2.1 Το πρωτόκολλο του Κιότο.....	15
1.2.2 Η διαδικασία της Κοπεγχάγης	17
1.3 Θετική στάση στην Πράσινη Επιχειρηματικότητα	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	22
2.1 Ολοκληρωμένη Πολιτική Προϊόντος	22
2.1.1 Οικολογική Σήμανση	23
2.1.1.1 Τύποι Σήμανσης	24
2.1.1.2 Ευρέως διαδεδομένα Οικολογικά Σήματα	25
2.1.1.3 Χαρακτηριστικά Οικολογικής Σήμανσης	27
2.1.1.4 Πλεονεκτήματα Οικολογικής Σήμανσης.....	27
2.1.1.5 Πιστοποίηση αγροτικών προϊόντων.....	27
.....	29
2.1.2 Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.....	29
2.1.2.1 Πλεονεκτήματα των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.....	30
2.1.2.2 ISO 14001.....	31
2.1.2.3 Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου	32
2.1.2.4 EMASeasy.....	35
2.1.2.5 Συμβατότητα του ISO 14001 με το EMAS.....	35
2.1.3 Πράσινες Προμήθειες.....	36
2.1.3.1 Κριτήρια επιλογής προμηθειών από μια επιχείρηση	37
2.1.3.2 Γενικές Προδιαγραφές Πράσινων Προμηθειών.....	38
2.1.3.3 Πλεονεκτήματα	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	40
3.1 Ευκαιρίες Χρηματοδότησης.....	40
3.1.1 Αναπτυξιακός Νόμος (3299/2004).....	40
3.1.2 Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016.....	41

3.1.3 Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α) 2007-2013.....	42
3.1.4 Ε.Σ.Π.Α 2014-2020	56
3.1.5 LIFE + (2007-2013).....	72
3.1.6 LIFE + (2014-2020).....	73
3.1.7 Marco Polo II (2007-2013)	76
3.1.8 Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής	76
3.1.9 Πρωτοβουλία JEREMIE	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	79
4.1 Πράσινα Επαγγέλματα	79
4.1.1 Πράσινες θέσεις εργασίας στην ύπαιθρο	79
4.1.2 Πράσινες θέσεις εργασίας στον τομέα των υδάτων.....	81
4.1.3 Θέσεις εργασίας και δεξιότητες στη γαλάζια οικονομία	83
4.1.4 Πράσινες θέσεις εργασίας στις πόλεις.....	85
4.1.5 Το Πράσινο μέλλον μας	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	89
5.1 Διαχείριση των αποβλήτων	89
5.1.1 Κρατώντας την ακτή καθαρή	90
5.1.2 Κλείσιμο χώρου υγειονομικής ταφής στην Εσθονία.....	90
5.1.3 Δημιουργία καθαρής ενέργειας στη Μάλτα	91
5.2 Οικολογική Καινοτομία	91
5.2.1 Βάζοντας την ανάπτυξη σε πράσινες συσκευασίες για ποτά.....	93
5.2.2 Μετατρέποντας παλιές τηλεοράσεις σε κεραμίδια.....	93
5.2.3 Κάνοντας την ευρωπαϊκή μόδα περιβαλλοντικά συνειδητή.....	94
5.3 Λύματα	95
5.3.1 Αειφόρα ανάπτυξη από την επεξεργασία λυμάτων	95
5.3.2 Επεξεργασία λυμάτων στη Σλοβενία	96
5.4 Νερό	96
5.4.1 Ενισχύοντας την εικόνα του Πίλσεν	97
5.4.2 Εκσυγχρονισμός των παροχών νερού στην Ελλάδα	98
5.5 Παράκτιες ζώνες	98
5.5.1 Αξιοποίηση της παλιρροιακής ενέργειας	99
5.5.2 Οικονομικά οφέλη από τη βιώσιμη υδατοκαλλιέργεια	99
5.6 Φύση και Βιοποικιλότητα.....	100
5.6.1 Συνδυασμός του τουρισμού με την προστασία της βιοποικιλότητας	101

5.7 Κυκλική Οικονομία	102
5.7.1 Ενσωμάτωση βιώσιμων πρακτικών στις επιχειρήσεις	103
5.7.2 Θετικό αποτέλεσμα για την τεχνολογία επαναφορτιζόμενων μπαταριών.....	104
5.8 Αέρας.....	104
5.8.1 Η αποτελεσματικότητα των αστικών εγκαταστάσεων θέρμανσης	105
5.9 Πράσινες δημόσιες συμβάσεις.....	106
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο	108
6.1 Ανάλυση Δεδομένων	108
6.2 Αποτελέσματα έρευνας.....	110
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	119
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	121

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι τελευταίες εξελίξεις στην παγκοσμία αγορά τεχνολογίας, οι καταστροφικές συνέπειες στο περιβάλλον, η αυξανόμενη πίεση των καταναλωτών για πιο ποιοτικά και πιο φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα, η ενδυνάμωση του ρόλου των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων (ΜΚΟ) στην παγκόσμια οικονομία, όπως και η σταδιακή εξασθένηση του παραδοσιακού ρόλου του κράτους και η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στην επιχειρηματική ηθική και στην εταιρική διακυβέρνηση, έχουν οδηγήσει στην εμφάνιση μιας νέα επιχειρηματικής λογικής.

Σήμερα, ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις επιδιώκουν να συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος μέσα από επενδύσεις που πραγματοποιούν στην έρευνα και την ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών και πρακτικών.

Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί πλέον προτεραιότητα της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας πολιτικής, ενώ η πράσινη επιχειρηματικότητα αποτελεί την σύγχρονη οικονομική δραστηριότητα που λαμβάνει υπόψη την περιβαλλοντική διάσταση, σαν ευκαιρία και όχι σαν εμπόδιο.

Η πράσινη επιχειρηματικότητα αναγνωρίζεται ως η βασική προϋπόθεση για την αειφορία και τη βιώσιμη ανάπτυξη, μπροστά στην απειλή της οικολογικής κατάρρευσης του πλανήτη από τις ρυπογόνες δραστηριότητες του ανθρώπου και το φαινόμενο του θερμοκηπίου, αποτελεί το κλειδί για το μέλλον της οικονομίας και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Συνδέεται άμεσα με την πράσινη ζήτηση σε υγιεινά και ωφέλιμα προϊόντα και υπηρεσίες, με την ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τα βιοκλιματικά κτήρια και την εξοικονόμηση της ενέργειας, με την ανακύκλωση και την οικοπροστασία των δασών και της θάλασσας, με την αξίωση για καθαρό περιβάλλον και υγεία.

Η πράσινη ανάπτυξη προβάλλει λοιπόν ως μία ασφαλιστική δικλείδα στη διασφάλιση των θέσεων εργασίας που απειλούνται ή και στη δημιουργία νέων ώστε να ξανακερδηθεί η αναπτυξιακή ορμή που απαιτείται για το ξεπέρασμα της κρίσης. Αυτές οι θέσεις εργασίας αφορούν τομείς της οικονομίας που είτε δεν έχουν παραλύσει τελείως από το δηλητήριο της κρίσης είτε κρίνονται ως απαραίτητοι για την καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ), οι τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας, η οικολογική δόμηση και οι πράσινες μεταφορές φαντάζουν πια ως το μαγικό ραβδί που μπορεί να δώσει ελπίδα

σε ένα κόσμο φοβισμένο και απαισιόδοξο. Πολλά υποσχόμενες είναι και οι συναφείς δραστηριότητες που αφορούν την εναλλακτική διαχείριση των απορριμμάτων, τη βιολογική γεωργία, τα προϊόντα πράσινης χημείας, τον οικοτουρισμό και την προστασία της βιοποικιλότητας. Το πρόθεμα “πράσινο” μοιάζει να λειτουργεί ως θεραπεία στο καρκίνωμα που κατατρώει τις σάρκες της οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Τι είναι (...και τι δεν είναι) η πράσινη επιχειρηματικότητα

Πράσινη επιχειρηματικότητα είναι εκείνη η μορφή οικονομικής δραστηριότητας η οποία θέτει την προστασία του περιβάλλοντος και της φύσης γενικότερα στο επίκεντρο της στρατηγικής της. Η πράσινη επιχειρηματικότητα συνίσταται στη θετική στάση της επιχείρησης απέναντι στη περιβαλλοντική προστασία, τόσο με τα προϊόντα ή υπηρεσίες που παράγει, όσο και με τις διαδικασίες παραγωγής. Η πράσινη επιχείρηση κρατάει θετική στάση απέναντι στην προστασία του περιβάλλοντος στο σύνολο των δραστηριοτήτων της.

Τα περισσότερα από τα σύγχρονα συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης δημιουργήθηκαν σε εποχές όπου οι φυσικοί πόροι και οι αντοχές του φυσικού περιβάλλοντος θεωρούνταν ανεξάντλητοι. Είναι σαφές πως αυτή η υπόθεση δεν ισχύει πια και οι προσωπικές και επιχειρηματικές αποφάσεις πρέπει να προσαρμοστούν ανάλογα.

Η πράσινη επιχειρηματική αντίληψη αναγνωρίζει ότι:

- Το επιχειρηματικό περιβάλλον είναι μέρος του φυσικού περιβάλλοντος. Όλοι οι φυσικοί πόροι που αξιοποιούνται στην «πραγματική οικονομία» προέρχονται από τη γη, τον αέρα και τη θάλασσα. Συνεπώς, η παγκόσμια μείωσή τους αποτελεί βασικό περιορισμό στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.
- Τα κυρίαρχα παραγωγικά και καταναλωτικά συστήματα χαρακτηρίζονται από σπατάλη. Προέρχονται κατά κύριο λόγο από την αφθονία πετρελαίου και άλλων ορυκτών. Τα πιο έξυπνα παραγωγικά συστήματα βασίζονται στην αποτελεσματική αξιοποίηση πόρων (φυσικών, οικονομικών και ανθρώπινων) μειώνοντας στην πορεία και το οικολογικό τους αποτύπωμα.
- Στην εποχή της αφθονίας τυποποιημένων και βιομηχανικών προϊόντων η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών αποτελεί κλειδί για την βελτίωση της ποιότητας ζωής. Η πράσινη επιχείρηση εξ ορισμού παρέχει ποιοτικές υπηρεσίες που κάνουν τη ζωή των ανθρώπων καλύτερη.

Μια επιχείρηση δεν είναι πράσινη:

- *αν απλώς τηρεί την περιβαλλοντική νομοθεσία.* Η τήρηση της νομοθεσίας πρέπει να θεωρείται δεδομένη από όλες τις επιχειρήσεις και σε όλους τους τομείς, όχι μόνο στο περιβάλλον. Η πράσινη επιχείρηση συχνά υπερκαλύπτει τις απαιτήσεις του νόμου θέτοντας νέα πρότυπα.
- *αν απλώς αναλύεται σε δημόσιες σχέσεις.* Το πρασίνισμα μιας επιχείρησης ή ενός προϊόντος αφορά τις πραγματικές επιπτώσεις της παραγωγής του και όχι κάποιο επικοινωνιακό τέχνασμα. Η επικοινωνιακή προσέγγιση, χωρίς αντίστοιχο περιεχόμενο, υποτιμά τη νοημοσύνη του πελάτη και του καταναλωτή και μπορεί να αποβεί σε βάρος της επιχείρησης.

1.2 Ιστορική αναδρομή πράσινης επιχειρηματικότητας

Η πράσινη επιχειρηματικότητα σαν δράση δεν είναι κάτι καινούργιο, καθώς υπήρχε ήδη στους πρώτους πολιτισμούς που είχαν πολύ στενή σχέση με τη φύση. Με την πάροδο των χρόνων βέβαια άρχισε να γίνεται πιο έντονη αρχίζοντας από τον Αριστοτέλη με το πρώτο ζωολογικό πάρκο, τον ινδό αυτοκράτορα Ασόκα με διατάγματα για την προστασία των ζώων και την Μεσοποταμία με το αρδευτικό της σύστημα, την αρχαία Ρώμη με τα αποχετευτικά έργα και τον Μεσαίωνα με τα προβλήματα ρύπανσης καταλήγοντας έτσι μέχρι τον 18^ο αιώνα. Στην περίοδο αυτή παρουσιάστηκαν διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα (ύδρευσης, αποχέτευσης) λόγω των πυκνοκατοικημένων πόλεων και έγιναν οι πρώτες απόπειρες συστηματικής προστασίας του περιβάλλοντος, όπως επίσης εμφανίζονται οι πρώτες περιβαλλοντικές αρχές. Τέλος στον 20^ο αιώνα έχουμε πια πολύ ακραία περιβαλλοντικά προβλήματα που οδηγούν, το 1972, στη Διάσκεψη της Στοκχόλμης, το 1992 στη Διάσκεψη του Ρίο, το 2002 στη διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ με πολλές ενδιάμεσες μεγάλες διασκέψεις, όπως επίσης και στην προχωρημένη νομοθεσία και πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία και αποτελεί σήμερα το πλαίσιο για την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Αξίζει να τονίσουμε ότι μέχρι και τον 20^ο αιώνα, σε καμία από τις επιχειρησιακές παρεμβάσεις ή προσεγγίσεις ή αντιλήψεις για την φύση δεν υπήρχε αμιγής πράσινη επιχειρηματικότητα. Μπορεί να είχαν υπάρξει κάποια πράσινα επαγγέλματα στην εποχή του Ασόκα, μπορεί η παράδοση να αποτελεί έναν ήπιο άξονα πράσινης

επιχειρηματικότητας, ωστόσο αμιγής θεώρηση και ανάδειξη πράσινης επιχειρηματικότητας δεν υπήρχε. Υπήρχαν προσωπικές θεωρίες, θέσεις και στάσεις από ανθρώπους που διαμόρφωναν συλλογικές τάσεις, αλλά η έμφαση βρισκόταν στον αντίποδα της πράσινης επιχειρηματικότητας.

❖ Πρώτη φάση: Φύση και άνθρωπος σε αρμονία

Η ιστορία της πράσινης επιχειρηματικότητας σίγουρα χάνεται στο βάθος των πρώτων πολιτισμών, των πολιτισμών εκείνων που λειτουργούσαν όλη τους την οικονομική δραστηριότητα, σε επαφή με τη φύση. Λειτουργούσαν αειφορικά μέσα στη φύση αυτογενώς. Εκείνο που μας αφήνει σαν παρακαταθήκη είναι ότι υπήρξαν εποχές στις οποίες το ανθρώπινο χωριό μπορεί να ήταν μέσα στο δάσος και να ήταν συντελεστής αειφορίας του δάσους. Μπορεί να ήταν σε ένα δρόμο ή οπουδήποτε αλλού και να λειτουργούσε συνεργατικά με τη φύση. Η συνέχεια βέβαια αυτής της εποχής και οι καταβολές της βρίσκονται μέσα σε όλες τις φάσεις της ιστορίας. Ακόμα και σήμερα υπάρχουν εστίες στη γη όπου αυτές οι συνθήκες διαβίωσης συνεχίζουν να υπάρχουν, αλλά είναι τελείως αποσπασμένες από το καταναλωτικό και βιομηχανικό επίπεδο της ζωής, της καθημερινότητας και της οικονομικής δραστηριότητας που έχουμε στις αναπτυγμένες οικονομικά επικράτειες.

❖ Δεύτερη φάση: Η χαμένη οικολογική αρμονία των πόλεων

Η αρχή της δεύτερης φάσης της πράσινης επιχειρηματικότητας, είναι μια περίοδος κατά την οποία διακηρύσσεται η αρχή της αβλάβειας στη σχέση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά και στη σχέση μεταξύ ανθρώπου, κοινωνίας και φύσης. Στην αρχαία Ελλάδα, ο Αριστοτέλης ξεκινάει την πρώτη συστηματική παρακολούθηση των ειδών της πανίδας θεμελιώνοντας έτσι το πρώτο σύστημα επιστημονικής παρακολούθησης (ΣΕΠ) στο πρώτο ζωολογικό πάρκο της γνωστής ιστορίας. Στην Ινδία βλέπουμε τις πρώτες συστηματικές απόπειρες περίθαλψης ζώων και πουλιών και επίσης έναν σεβασμό προς τη φύση ο οποίος εκφράζεται ακόμη και στη φάση της συγκομιδής των καρπών με τη ρύθμιση του χρόνου της συγκομιδής ανάλογα με τους όρους τους απαιτούμενους για την προστασία της τοπικής βιοποικιλότητας, έστω και σε βάρος της ποσότητας της συγκομιδής.

Από την άλλη πλευρά όμως, έντονο είναι το πρόβλημα των λυμάτων το οποίο δείχνει την αρνητική πλευρά των πόλεων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, όπως επίσης και

το πρόβλημα της ύδρευσης και της άρδευσης. Στην περιοχή της Μεσοποταμίας γίνονται ενέργειες προς αυτήν την κατεύθυνση με το αρδευτικό της σύστημα, ενώ την περίοδο ανόδου της ρωμαϊκής κυριαρχίας εκτελείται στη Ρώμη το μεγαλύτερο αποχετευτικό έργο της αρχαιότητας, το “cloaca maxima”, όπως και ένα πλήθος υδραγωγείων, για να αντιμετωπιστούν οξυμένα προβλήματα.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε πως, στην περίοδο της γέννησης των οικονομικών σχολών εκφράζονται για πρώτη φορά απόψεις για την προσέγγιση και την ανάδειξη του περιβάλλοντος, από διαμορφωτές των σύγχρονων οικονομικών και πολιτικών ρευμάτων σκέψης της εποχής. Σπουδαιότερος από αυτούς ο Τζέρεμι Μπενθαμ, ένας φιλελεύθερος ωφελμιστής, ένας από τους διαμορφωτές των τάσεων του σύγχρονου αστικού νομικού πολιτισμού, ο οποίος πίστευε σε μια προοπτική αβλάβειας στις σχέσεις των ανθρώπων με τη φύση αναγνωρίζοντας δικαιώματα στα ζώα και στα φυτά και στα πράγματα.

- ❖ Τρίτη Φάση: Τα πρώτα θεσμικά πεδία πράσινης επιχειρηματικότητας και οικονομικής πολιτικής για το περιβάλλον

Η πράσινη επιχειρηματικότητα αρχίζει και μπαίνει στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις ΗΠΑ επί προεδρίας του Ρούσβελτ εγκαθιδρύει την πρώτη Επιτροπή Φύσης το 1908 και εγκαινιάζει το Πρόγραμμα του Τεννεσί, όπου υπάρχει μια απόπειρα αειφορικής ρύθμισης. Λίγα χρόνια πιο πριν είχαν εμφανιστεί οι πρόδρομες καταστάσεις αυτής της πράσινης επιχειρηματικότητας και συγκεκριμένα την 1^η Μαρτίου 1872 ξεκίνησε το Εθνικό Πάρκο του Yellowstone ενώ το 1889 ιδρύθηκε στην Αγγλία η Εταιρεία για την Προστασία των Πουλιών.

Εκεί όμως που το ζήτημα του περιβάλλοντος και της φύσης παίρνει μια νέα δυναμική είναι μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτό γίνεται με διεθνή κείμενα και τάσεις, που συνδέονται με την αναγνώριση της καταστροφής του περιβάλλοντος, της υποβάθμισης της ποιότητας της ζωής μέσα στα προβλήματα των μεγάλων πόλεων αλλά και των μικρότερων. Από τον Malthous μέχρι και τους νεοκλασικούς Marshall και Ρίγου, το περιβάλλον και η φύση μπαίνουν σε αδρές γραμμές στη Θεωρία της Πολιτικής Οικονομίας. Από τον Ρίγου παίρνει την πρώτη μορφή της η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» με την πρότασή του για τον περιορισμό της ρύπανσης, στο Λονδίνο, το 1920. Ο Gray το 1914 και ο Hotelling το 1931 διατυπώνουν τον νεοκλασικό κανόνα για την άριστη χρήση των εξαντλήσιμων πόρων, ενώ ο Gordon

το 1954 των ανανεώσιμων. Τη δεκαετία 1960-1970, η Rachel Luise Carson αμερικανή συγγραφέας, επιστήμονας και οικολόγος, με το βιβλίο “Σιωπηλή Άνοιξη” (1962) κατάφερε να αναταράξει τα νερά και να αφυπνίσει συνειδήσεις αποδεικνύοντας ότι η λειτουργική αλυσος της ζωής και της φύσης αναδείχθηκε ως ασύμβατη και αποκλίνουσα από την παραγωγική και καταναλωτική αλυσος του ανθρώπινου πολιτισμού λόγω της κυριαρχίας των αμέσως «οικονομικότερων» επιλογών και της έρπουσας σε μήκος χρόνου άγνοιας των κινδύνων, καθώς αυτήν την εξόπλιζε η αδιαφορία.

Όλη αυτή διαδρομή των θεωρητικών, με τη βοήθεια των μη κυβερνητικών οργανώσεων, διαμορφώνει ένα παγκόσμιο σκηνικό για την προστασία του περιβάλλοντος.

- ❖ Τέταρτη φάση: Παγκόσμιες Διασκέψεις και τεχνοκρατικές κατακτήσεις για την διαχείριση του περιβάλλοντος

Στην τέταρτη φάση η επιστημονική και πολιτική ευαισθητοποίηση που προϋπήρχε, μετατρέπεται σε δράση αρχικά με τη μορφή παγκόσμιων συνεδρίων, και στη συνέχεια με περιβαλλοντικά προγράμματα αλλά και με πιστοποιήσεις.

Ο πρώτος σημαντικός σταθμός για την εδραίωση της σημασίας του περιβάλλοντος σε παγκόσμια κλίμακα ήταν η σύνοδος του ΟΗΕ για το περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε το 1972 στη Στοκχόλμη. Η σύνοδος αυτή, εκτός από την υιοθέτηση της πολιτικής διακήρυξης και του σχεδίου δράσης, οδήγησε στην ίδρυση του προγράμματος του ΟΗΕ για το περιβάλλον (UNEP) (ΕΚΠΑΑ,2001). Το 1992, είκοσι χρόνια μετά την σύνοδο της Στοκχόλμης, ο ΟΗΕ πραγματοποίησε την παγκόσμια διάσκεψη με θέμα «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας. Η διάσκεψη του Ρίο ήρθε να ισχυροποιήσει τις σχέσεις μεταξύ περιβάλλοντος και ανάπτυξης και να φέρει τα θέματα του περιβάλλοντος σε πρώτο πλάνο, εισάγοντάς τα συγχρόνως στην προβληματική της βιώσιμης ανάπτυξης, που μέχρι τότε ουσιαστικά σχετιζόνταν πιο πολύ με την ισόρροπη σχέση οικονομίας και κοινωνίας. Στη διάσκεψη του Ρίο αλλά και σε άλλες, μεταγενέστερες μικρότερης κλίμακας όμως, βασίστηκε η διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ που πραγματοποιήθηκε το 2002. Εκεί, καταγράφεται η πρώτη προσπάθεια μετά το Ρίο για τη θέσπιση συγκεκριμένων ποσοτικών και ποιοτικών στόχων για την ισόρροπη, τόσο γεωγραφικά όσο και περιβαλλοντικά, παγκόσμια ανάπτυξη, καθώς επίσης και ενός

συγκεκριμένου συστήματος μέτρησης και παρακολούθησης της προόδου προς αυτήν την κατεύθυνση.

Τέλος, η σειρά του ISO 14000, το ΕΜΑΣ (Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου) και τα Οικολογικά Σήματα αποτελούν κάποιες τεχνοκρατικές κατακτήσεις για την πράσινη διαχείριση της οικονομίας, για την πράσινη προσαρμογή της. Αυτές αναδεικνύουν σαν συγκριτικό πλεονέκτημα την πράσινη προσαρμογή των οικονομικών δράσεων και διαμορφώνουν εργαλεία ελέγχου, παρακολούθησης, αξιολόγησης και πιστοποίησης με συστηματικό τρόπο. Παράλληλα με αυτά τα εργαλεία η θεσμοθέτηση προστατευόμενων περιοχών αποτελεί μια θεσμική κατάκτηση που διαμορφώνει ειδικές ζώνες για την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Θα ολοκληρώσουμε αυτή τη μικρή προσέγγιση στην ιστορία της πράσινης επιχειρηματικότητας τονίζοντας πως πολλές από τις δράσεις που σε όλες τις εποχές είχαν σχέση με τη διαχείριση ή με τη ρύθμιση της ανάπτυξης των πόλεων ή με τους όρους για την οικονομική δραστηριότητα ήταν διεπόμενες από κάποιους περιβαλλοντικούς κανόνες. Δεν υπήρχε βέβαια αυτή η συστηματοποίηση των κανόνων και αυτή η διεπιστημονική δυναμική κανονισμού και ρύθμισης, η οποία συναντιέται σήμερα. Αυτή επιβάλλεται σήμερα από τις απαιτήσεις μιας, οικουμενικής και πλανητικής κλίμακας, ρύθμισης της ανάπτυξης. Η νέα κατάσταση συνδέεται με συνολικά και οικουμενικά ρυθμιστικά πλαίσια, τα οποία συνοδεύονται από περιφερειακά και τοπικά ρυθμιστικά πλαίσια, από ιδιαίτερες προοπτικές και δυναμικές.

1.2.1 Το πρωτόκολλο του Κιότο

Το πρωτόκολλο του Κιότο είναι μια διεθνής συμφωνία, η οποία προέκυψε από τη Σύμβαση «Πλαίσιο για τις κλιματικές αλλαγές του ΟΗΕ» και θεωρείται ως το σημαντικότερο έγγραφο για την καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών, καθώς περιλαμβάνει τη δέσμευση που έχουν αναλάβει οι βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, κατά τη περίοδο 2008-2012, σε ποσοστό 5,2% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990. Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι, επίσης υποχρεωμένα να μειώσουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 8% στο ίδιο διάστημα. Πιο συγκεκριμένα, το Πρωτόκολλο του Κιότο αφορά στις εκπομπές έξι αερίων του θερμοκηπίου: του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), του μεθανίου (CH₄), του πρωτοξειδίου του αζώτου (N₂O), των

υδροφθορανθράκων (HFC), των υπερφθοριωμένων υδρογονανθράκων (PFC) και του εξαφθοριούχου θείου (SF₆) τα οποία προκαλούν την άνοδο της θερμοκρασίας στον πλανήτη.

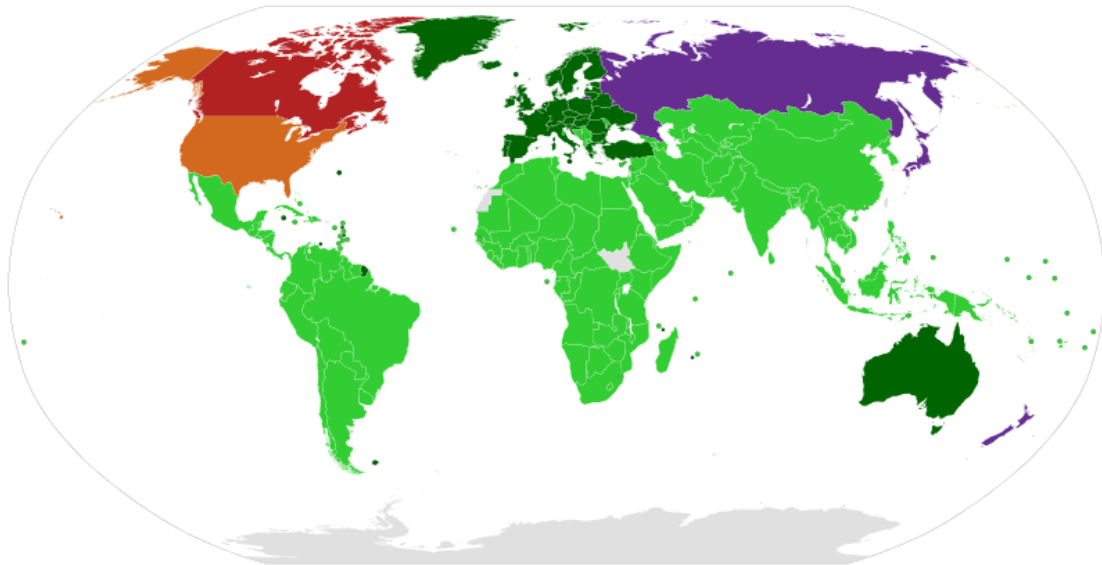
Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του Πρωτοκόλλου, προτείνονται τα ακόλουθα μέτρα:

- ❖ Εθνικές πολιτικές, που θα αποσκοπούν στη μείωση των εκπομπών, προώθηση και αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, αειφόρες μορφές γεωργίας και αύξηση της αποτελεσματικότητας της ενέργειας.
- ❖ Στενή συνεργασία μεταξύ των κρατών (ανταλλαγή εμπειριών, πληροφοριών, βέλτιστων πρακτικών, συντονισμό των εθνικών πολιτικών, κ.λπ.).

Μια χώρα έχει δύο επιλογές όσον αφορά στην εκπλήρωση των στόχων της βάσει του Πρωτοκόλλου. Πρώτον, έχει τη δυνατότητα να προβεί στη μείωση των εκπομπών αερίων ή να αξιοποιήσει ορισμένους από τους τρεις «ευέλικτους μηχανισμούς» που διαθέτει το Πρωτόκολλο. Οι μηχανισμοί αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

- Εμπορία εκπομπών: ένα κράτος, το οποίο έχει πετύχει μεγαλύτερη μείωση στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, μπορεί να «πωλήσει» την επιπλέον μείωση σε κράτος, το οποίο δεν έχει πετύχει τους στόχους του, δηλαδή δεν έχει πετύχει μείωση των εκπομπών
- Μηχανισμός καθαρής ανάπτυξης: ο εν λόγω μηχανισμός παρέχει κίνητρα στις ανεπτυγμένες χώρες προκειμένου να δημιουργήσουν καθαρές τεχνολογίες και να χρηματοδοτήσουν προγράμματα για τη μείωση των εκπομπών σε φτωχότερες χώρες, όπου η μείωση θα είναι ευκολότερη και φθηνότερη.
- Από κοινού υλοποίηση: παροχή κινήτρων στις χώρες που έχουν δεσμευτεί σε μειώσεις μέσω του Πρωτοκόλλου του Κιότο για μια από κοινού ανάπτυξη προγραμμάτων και στρατηγικής με στόχο τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

- Συμβαλλόμενα μέρη: χώρες με δεσμευτικούς στόχους
- Συμβαλλόμενα μέρη: αναπτυσσόμενες χώρες χωρίς δεσμευτικούς στόχους
- Κράτη μη συμβαλλόμενα στο Πρωτόκολλο
- Υπογράφουσα χώρα χωρίς πρόθεση επικύρωσης της συμφωνίας και χωρίς δεσμευτικούς στόχους
- Χώρες που έχουν παραιτηθεί από το Πρωτόκολλο, χωρίς δεσμευτικούς στόχους
- Συμβαλλόμενα μέρη χωρίς δεσμευτικούς όρους κατά τη δεύτερη περίοδο, τα οποία προηγουμένως είχαν στόχους

Σχήμα 1.1: Χάρτης συμμετοχής των χωρών στο Πρωτόκολλο του Κιότο, κατά την περίοδο δέσμευσης 2013-2020. (πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Kyoto_Protocol#cite_note-UNamend-7)

1.2.2 Η διαδικασία της Κοπεγχάγης

Στόχος της Διάσκεψης της Κοπεγχάγης (COP15) που διεξήχθη το Δεκέμβριο του 2009, ήταν να επιτευχθεί μια παγκόσμια συμφωνία για την κλιματική αλλαγή, διάδοχη του Πρωτοκόλλου του Κιότο, το οποίο έληγε το έτος 2012. Μια συμφωνία μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών, δηλαδή των διαφόρων κρατών που θα ήταν δεσμευτική για τους υπογράφοντες θέτοντας συγκεκριμένους στόχους και μέτρα μείωσης των εκπομπών και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Οι διεθνείς διαπραγματεύσεις της Κοπεγχάγης οδήγησαν σε μια πιλιτική συμφωνία αφήνοντας στην επόμενη προγραμματισμένη Διάσκεψη των Ην. Εθνών για την κλιματική αλλαγή (COP16-29 Νοεμβρίου έως 10 Δεκεμβρίου 2010 στο Μεξικό), το έργο μιας φιλόδοξης και νομικά δεσμευτικής παγκόσμιας συμφωνίας.

Αναλυτικά, η συμφωνία της Κοπεγχάγης:

- Αναγνωρίζει το στόχο της διατήρησης της μέγιστης μέσης παγκόσμιας αύξησης της θερμοκρασίας κάτω από 2° C, και την ανάγκη για επανεξέταση

το 2015 για πιθανή επιδίωξη της διατήρησης της μέγιστης μέσης παγκόσμιας αύξησης της θερμοκρασίας κάτω από 1,5° C, σύμφωνα με τις νέες επιστημονικές γνώσεις.

- Ζητεί την εισαγωγή στόχων μείωσης των εκπομπών για τις ανεπτυγμένες χώρες και δράσεις μετριασμού από τις αναπτυσσόμενες χώρες έως τις 31 Ιανουαρίου 2010.
- Αναγνωρίζει την ανάγκη για ενισχυμένη δράση για την προσαρμογή και ανάπτυξη της προσαρμοστικότητας στις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, τα μικρά νησιωτικά αναπτυσσόμενα κράτη και την Αφρική.
- Περιγράφει τα κύρια στοιχεία των υποχρεώσεων των αναπτυγμένων χωρών για νέα και πρόσθετη χρηματοδότηση, τόσο για την προσαρμογή όσο και το μετριασμό της κλιματικής αλλαγής στις αναπτυσσόμενες χώρες, συμπεριλαμβανομένου ενός προγράμματος ταχείας χρηματοδότησης (30 δις. δολάρια ΗΠΑ) για την περίοδο 2010-2012 και τις ανάγκες μακροπρόθεσμης οικονομικής βοήθειας (100 δις. δολάρια ΗΠΑ ετησίως το 2020). Η χρηματοδότηση αυτή θα προέλθει από μια ευρεία ποικιλία πηγών, δημοσίων και ιδιωτικών, διμερών και πολυμερών.
- Τονίζει τη σημασία της καθιέρωσης αξιόπιστης παρακολούθησης, υποβολής εκθέσεων και εξακρίβωσης (MRV).
- Τονίζει την ανάγκη για τη δημιουργία μηχανισμών άμεσης μείωσης των εκπομπών από την αποψίλωση των δασών, την υποβάθμιση των δασών και άλλων αλλαγών χρήσεων γης.
- Αναγνωρίζει την ανάγκη να ενισχυθεί η δράση για την ανάπτυξη τεχνολογίας και μεταφορά τεχνογνωσίας.

Η Συμφωνία της Κοπεγχάγης είναι ένα πρώτο βήμα στο οποίο συμμετέχουν τα περισσότερα μέρη και παρέχει βάση για δεσμεύσεις μείωσης των εκπομπών, χρηματοδότηση, MRV και την καταπολέμηση της αποψίλωσης.

1.3 Θετική στάση στην Πράσινη Επιχειρηματικότητα

Τα τελευταία χρόνια η διεθνής οικονομική αγορά, η κοινή γνώμη, οι σύλλογοι προστασίας των καταναλωτών, του περιβάλλοντος, αλλά και της αναβάθμισης της ποιότητας ζωής, ζητούν ολοένα και πιο επίμονα από τις επιχειρήσεις να βελτιώσουν

τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις. Οι σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τη λειτουργία των επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με την έλλειψη ή ακόμα και την εξάντληση πολλών φυσικών πόρων, έχουν αναδείξει την ανάπτυξη σε ζήτημα επιβίωσης, τόσο από οικονομική, όσο και από περιβαλλοντική άποψη.

Σε αυτό το πλαίσιο, η αρχή της “πρόληψης” της ρύπανσης αντί της “αποκατάστασης” των περιβαλλοντικών ζημιών έχει γίνει μέρος της αειφόρου επιχειρηματικής δράσης, στην προσπάθεια να βρεθεί μια ισορροπία μεταξύ κέρδους, περιβάλλοντος και ανθρώπων.

Γιατί όμως είναι προς το συμφέρον μια μικρής και μεσαίας επιχείρησης να δείξει περιβαλλοντική εγρήγορση και ευθύνη, εφαρμόζοντας πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον σε λειτουργικά της ζητήματα;

Η απόφαση για «επένδυση» στην υιοθέτηση οικολογικών πρακτικών κατά το σχεδιασμό, την παραγωγή, την ανάπτυξη, την προώθηση, τη διάθεση και τη χρήση των προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρει μια μικρή και μεσαία επιχείρηση είναι μια έξυπνη επιλογή γιατί:

- ❖ Συμφέρει οικονομικά καθώς μπορεί να μειωθεί το λειτουργικό κόστος της επιχείρησης, δημιουργούνται νέες εμπορικές ευκαιρίες για τη διάθεση του παραγόμενου προϊόντος/υπηρεσίας στην «πράσινη» αγορά, αξιοποιούνται αποτελεσματικά οι οικονομικές ευκαιρίες και τα κίνητρα που παρέχονται από το κράτος και την Ευρωπαϊκή Ένωση, αυξάνονται οι πιθανότητες απόκτησης δανείου με ευνοϊκότερους όρους, δημιουργούνται ευνοϊκές προϋποθέσεις για την προσέλκυση «πράσινων» επενδύσεων, εξασφαλίζονται ευνοϊκότερα όροι ασφάλισης.
- ❖ Γίνεται πιο εύκολη η εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Οι επιχειρήσεις που επιλέγουν να εισάγουν προγράμματα ανάπτυξης προϊόντων και υπηρεσιών λαμβάνοντας υπόψη τις περιβαλλοντικές παραμέτρους ή επιλέγουν να εφαρμόσουν συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης ή αυξάνουν την περιβαλλοντική τους ασφάλεια και βρίσκονται σε καλύτερη θέση στο να ανταποκριθούν στην υφιστάμενη νομοθεσία(π.χ. μείωση αποβλήτων ή εξάλειψη τοξικών ουσιών, προδιαγραφές παραγωγής και χρήσης χημικών ουσιών κ.α.). Κατ’ αυτό τον τρόπο, ελαχιστοποιείται η πιθανότητα αφενός επιβολής κυρώσεων από τη μη τήρηση της νομοθεσίας και αφετέρου

κακής δημοσιότητας, στην περίπτωση που προκύψουν περιβαλλοντικά προβλήματα.

- ❖ Σεβόμαστε το περιβάλλον. Το ότι οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις δεν έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι ένας μύθος, καθώς το περιβαλλοντικό αποτύπωμα κάθε επιχείρησης ξεχωριστά, αλλά και το συνόλου των ΜΜΕ συνδυαστικά, είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Η ποιότητα του αέρα και του νερού, ο θόρυβος, η διατήρηση της άγριας ζωής και των οικοτόπων, η διαχείριση των φυσικών πόρων, η μείωση των απορριμμάτων, η ανακύκλωση, η προστασία από τις επικίνδυνες ουσίες και τα βιομηχανικά ατυχήματα είναι μερικές μόνο περιβαλλοντικές πτυχές των δραστηριοτήτων, των προϊόντων ή/και των υπηρεσιών μιας ΜΜΕ που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις περιβαλλοντικές της επιπτώσεις. Η μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και άρα του περιβαλλοντικού βάρους της επιχείρησης είναι πέραν κάθε αμφιβολίας αναγκαία, όχι μόνο για μια αποτελεσματική πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος που θα καταπολεμάει τη ρύπανση στην πηγή της, αλλά και για τον περιορισμό των περιβαλλοντικών κινδύνων που σχετίζονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα κάθε μικρής και μεσαίας επιχείρησης.
- ❖ Διαθέτουμε ενισχυμένη επιχειρηματική κοινωνική υπευθυνότητα. Η ανάληψη πράσινων επιχειρηματικοκεντρικών λύσεων και πρωτοβουλιών εκλαμβάνεται σήμερα ως μια κοινωνικά υπεύθυνη επιλογή, την οποία όλο και περισσότερες επιχειρήσεις υιοθετούν σε όλο τον κόσμο. Η διάσταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (Corporate Social Responsibility) είναι ακόμα ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο οι επιχειρηματίες πρέπει να λένε και στο «πράσινο επιχειρείν», καθώς με αυτό τον τρόπο καταφέρνουν όχι μόνο να ενσωματώσουν την υπευθυνότητα ως ουσιαστικό συστατικό της ανάπτυξης, αλλά και σε συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη να συνδυάσουν τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές φιλοδοξίες τους. Εκπέμποντας ένα σταθερό και ξεκάθαρο μήνυμα ως προς τις περιβαλλοντικές προτεραιότητες, μια μικρή και μεσαία επιχείρηση όχι μόνο κερδίζει την αποδοχή της κοινωνίας, αλλά καταφέρνει να έχει και μια παρουσία με διάρκεια στην αγορά. Επομένως, μια πράσινη εθελοντική επιχειρηματική συμπεριφορά, στο πλαίσιο της ευαισθητοποίησης, κατανόησης και ανάληψης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, κάνει τους επιχειρηματίες σεβαστούς όχι

μόνον επειδή παράγουν κέρδη, αλλά και για τη συμβολή και σωστή ανταπόκρισή τους στην κοινωνική πρόκληση της αποτελεσματικής προστασίας του περιβάλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Ολοκληρωμένη Πολιτική Προϊόντος

Η Ολοκληρωμένη Πολιτική Προϊόντος είναι ένας νέος τρόπος προσέγγισης, που προωθεί την αειφόρο ανάπτυξη, λαμβάνει υπόψη όλα τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος για να διασφαλιστεί ότι δεν ρυπαίνει το περιβάλλον κατά το πέρασμα από το ένα στάδιο στο άλλο. Στόχος της ΟΠΠ είναι να μειωθούν στο ελάχιστο οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον από τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται.

Υιοθετώντας τεχνικές ΟΠΠ στο σχεδιασμό και ανάπτυξη προϊόντων, οι επιχειρήσεις αποκτούν σημαντικά οικονομικά πλεονεκτήματα, όπως:

- Εξοικονόμηση χρημάτων: Επιτυγχάνεται μειώνοντας τις εισροές πρώτων υλών και τα κόστη επεξεργασίας/διάθεσης αποβλήτων και βελτιώνοντας τον έλεγχο διεργασιών και την ποσότητα προϊόντων.
- Αυξημένες πωλήσεις και ενισχυμένο μερίδιο αγοράς: Οι αυξανόμενη ζήτηση για πράσινα προϊόντα/υπηρεσίες και η υιοθέτηση πολιτικών πράσινης αγοράς δημιουργούν νέες ευκαιρίες. Η δημόσιοι αγοραστές/εταιρείες με συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης έχουν αρχίσει να περιλαμβάνουν περιβαλλοντικές απαιτήσεις στις προσφορές. Η καλύτερη περιβαλλοντική απόδοση των προϊόντων/υπηρεσιών επιτρέπουν την καλύτερη ανταπόκριση σε αυτές τις απαιτήσεις ώστε να αυξηθεί το μερίδιο αγοράς.
- Πρόσθετη αξία προϊόντων: Βελτιώνοντας την περιβαλλοντική απόδοση των προϊόντων, οι επιχειρήσεις μπορούν να προσφέρουν στους πελάτες τους προϊόντα με πρόσθετη αξία. Για παράδειγμα η καινοτομία βελτιώνει την ενεργειακή αποδοτικότητα των προϊόντων μειώνοντας τα τρέχοντα κόστη για τους πελάτες.
- Εργαλεία προώθησης: Οι καταναλωτές γίνονται όλο και πιο περιβαλλοντικά ευσυνείδητοι, έτσι η περιβαλλοντική απόδοση των προϊόντων αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο προώθησης και πολλοί είναι αυτοί που θα πλήρωναν επιπλέον για ένα πράσινο προϊόν.
- Συμμόρφωση με κανονισμούς: Οι εταιρείες με εγκατεστημένα προγράμματα ανάπτυξης οικολογικών προϊόντων και περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι πιο

προετοιμασμένες για νέες οδηγίες. Βρίσκονται επίσης σε ευνοϊκότερη θέση για να ανταποκριθούν σε υπάρχουσες νομοθεσίες, για παράδειγμα μείωση αποβλήτων.

- Βελτιωμένες ικανότητες και γνώση προσωπικού: Όταν εφαρμόζεται η Ανάλυση Κύκλου Ζωής και άλλες τεχνικές της ΟΠΠ, οι σχεδιαστές της επιχείρησης μπορούν να περιλάβουν περιβαλλοντικές πτυχές στο στάδιο του σχεδιασμού και έτσι να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω οφέλη. Με την αύξηση της περιβαλλοντικής ενημερότητας του προσωπικού της επιχείρησης, μπορούν να μειωθούν τα κόστη μέσω της αφοσίωσης στην ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και του καλύτερου ελέγχου των διεργασιών.

2.1.1 Οικολογική Σήμανση

Η οικολογική σήμανση είναι μια εθελοντική μέθοδος πιστοποίησης περιβαλλοντικών επιδόσεων που εφαρμόζεται σε ολόκληρο τον κόσμο. Η οικολογική σήμανση της Ε.Ε. βασίζεται στον Κανονισμό 880/92 (ο οποίος αναθεωρήθηκε το 2000, Κανονισμός 1980/2000) και είναι μέρος της ευρύτερης στρατηγικής, η οποία σκοπό έχει την προώθηση της βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης. Ως εργαλείο που στηρίζεται στην αγορά, ο πρωταρχικός σκοπός της οικολογικής σήμανσης της Ε.Ε. είναι να προωθήσει την προσφορά και ζήτηση προϊόντων με μειωμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Όσον αφορά τις προμήθειες, η οικολογική σήμανση της Ε.Ε. έχει ένα σαφή στόχο: να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να εμπορεύονται πράσινα πιστοποιημένα προϊόντα. Από την πλευρά της ζήτησης παρέχεται στον καταναλωτή η δυνατότητα να γίνει «ενεργός καταναλωτής».

Η οικολογική σήμανση προσδιορίζει όλες τις περιβαλλοντικές πλευρές ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας που υπάγεται σε μια συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων/υπηρεσιών και βασίζεται στη μελέτη του κύκλου ζωής. Αποδίδεται από έναν ανεξάρτητο τρίτο φορέα με βάση καθορισμένα περιβαλλοντικά κριτήρια π.χ. το οικολογικό σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης απονέμεται από το Συμβούλιο Οικολογικής Σήμανσης της Ε.Ε.

Σε ένα προϊόν που ικανοποιεί μια σειρά από περιβαλλοντικά κοινωνικά κριτήρια αποδίδεται μια σφραγίδα ή ένα λογότυπο που καλείται «περιβαλλοντικό σήμα». Το

περιβαλλοντικό σήμα αποσκοπεί στην προώθηση προϊόντων με μειωμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε σύγκριση με άλλα προϊόντα της ίδιας κατηγορίας.

2.1.1.1 Τύποι Σήμανσης

Υπάρχουν διάφορα εθελοντικά σήματα και δηλώσεις περιβαλλοντικών επιδόσεων. Ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO) έχει καθορίσει τρεις τύπους προγραμμάτων εθελοντικής σήμανσης.

- ❖ **Τύπος I:** Εθελοντικά προγράμματα, βασιζόμενα σε πολλαπλά κριτήρια, που δίνουν πιστοποίηση σε προϊόντα. Η σήμανση αυτή υποδηλώνει ότι το προϊόν σε όλο το κύκλο ζωής του είναι φιλικό στο περιβάλλον. Τα κριτήρια τίθενται από έναν ανεξάρτητο φορέα. Η πιστοποίηση ενός τρίτου φορέα διασφαλίζει τη διαφάνεια και την αξιοπιστία. Σήμερα στην Ευρώπη υπάρχουν προγράμματα οικολογικής σήμανσης που λειτουργούν σε εθνικό, διακρατικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως ο Γαλάζιος Άγγελος (Γερμανία), ο Σκανδιναβικός Κύκνος (Νορβηγία), η οικολογική σήμανση της E.E., γνωστή ως «ecoflower» κ.α.
- ❖ **Τύπος II (Περιβαλλοντικός ισχυρισμός):** Ο περιβαλλοντικός ισχυρισμός, γνωστός και ως «πράσινος» ισχυρισμός, προωθήθηκε από τους κατασκευαστές, εισαγωγείς και διακινητές με στόχο τη διάδοση των πληροφοριών σχετικά με την περιβαλλοντική επίδοση των προϊόντων και των υπηρεσιών τους. Στη συσκευασία των προϊόντων που εντάσσονται σε αυτόν τον τύπο αναγράφονται συνήθως φράσεις όπως «φιλικά προς το περιβάλλον», «χωρίς CFC», «ανακυκλωμένο». Για τον περιβαλλοντικό ισχυρισμό δεν ισχύουν συγκεκριμένα και κοινώς αποδεκτά κριτήρια. Κατά συνέπεια, η ακρίβεια και η αξιοπιστία του τύπου II οικολογικής σήμανσης σε σχέση με τους άλλους είναι αμφισβητήσιμη. Παρόλα αυτά, το κόστος για τους παραγωγούς που κάνουν χρήση αυτού του τύπου σήμανσης είναι χαμηλότερο, αφού δεν απαιτείται πιστοποίηση. Ο περιβαλλοντικός ισχυρισμός χρησιμοποιείται από τους ενδιαφερόμενους (κατασκευαστές, εμπόρους, εισαγωγείς κ.α.) για να προβάλλει τη βελτιωμένη περιβαλλοντική επίδοση του προϊόντος και να προσελκύσει τους ευαισθητοποιημένους καταναλωτές.
- ❖ **Τύπος III (Περιβαλλοντική Δήλωση Προϊόντος):** Ο τύπος II οικολογικής σήμανσης είναι η Περιβαλλοντική Δήλωση Προϊόντος. Πρόκειται για ένα

σύνολο ποσοτικών περιβαλλοντικών δεδομένων που βασίζονται στις Προδιαγραφές Προϊόντος, οι οποίες καθορίζονται για κάθε κατηγορία προϊόντων σε ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Διακήρυξης. Δίνει συγκεκριμένες πληροφορίες για τον κύκλο ζωής των προϊόντων ή των υπηρεσιών, εξετάζοντας σημαντικούς περιβαλλοντικούς δείκτες (συμβολή στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, κατανάλωση φυσικών πόρων, παραγωγή αποβλήτων κ.α.) και επεξηγώντας τις πληροφορίες αυτές. Η περιβαλλοντική δήλωση ισχύει για όλα τα προϊόντα και υπηρεσίες και δεν χρειάζεται ανανέωση. Παρέχει ποσοτική περιγραφή της επίδοσης των προϊόντων και των υπηρεσιών, η οποία είναι αξιόπιστη, επειδή επικυρώνεται από ένα τρίτο ανεξάρτητο σώμα.

2.1.1.2 Ευρέως διαδεδομένα Οικολογικά Σήματα

- Η πιο γνωστή στην Ελλάδα οικολογική σήμανση είναι αυτή της Ευρώπης, γνωστή ως «ecoflower». Δημιουργήθηκε για να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να προωθούν στην αγορά προϊόντα και υπηρεσίες που είναι περιβαλλοντικά φιλικότερα και αναγνωρίζονται εύκολα από τους Ευρωπαίους καταναλωτές. Το «ecoflower» χρησιμοποιείται σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. όπως επίσης στη Νορβηγία, στο Λιχτενστάιν και την Ισλανδία. Η Ευρωπαϊκή Οικολογική Σήμανση είναι μέρος μια ευρύτερης στρατηγικής που αποσκοπεί στην προώθηση της αειφόρου παραγωγής και κατανάλωσης.

- Ο «Γαλάζιος Άγγελος» της Γερμανίας

- Ο «Κύκνος» των Σκανδιναβικών Χωρών

- Το «Green Seal» των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής

- Το σήμα του «Forest Stewardship Council» (FSC) για πιστοποιημένη αειφορική ξυλεία

- Το σήμα του «Programme for the Endorsement of Forest Certification» (PEFC) για την πιστοποίηση διαχείριση δασών

- Τα σήματα για τα πιστοποιημένα μη χλωριωμένα προϊόντα (Chlorine Free Products), εντελώς μη χλωριωμένα προϊόντα (totally chlorine free-TCF) και προϊόντα που η επεξεργασία τους γίνεται χωρίς τη χρήση χλωρίου (processed chlorine free – PCF).

- Ο «ενεργειακός Αστéρας» (Energy star) για προϊόντα χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης

2.1.1.3 Χαρακτηριστικά Οικολογικής Σήμανσης

Η σήμανση είναι ευδιάκριτη και εμφανής πάνω στο προϊόν. Ένας κατασκευαστής, ένας έμπορος λιανικής πώλησης ή κάποιος που παρέχει υπηρεσίες που ικανοποιούν τα κριτήρια μιας κατηγορίας (υπηρεσίας ή προϊόντος) και υποβάλλει αίτηση για την απονομή του οικολογικού σήματος, μπορεί να προωθήσει το προϊόν/την υπηρεσία με το σήμα επάνω στο προϊόν του.

2.1.1.4 Πλεονεκτήματα Οικολογικής Σήμανσης

Τα πλεονεκτήματα του προϊόντος ή της υπηρεσίας που φέρει την οικολογική σήμανση είναι ότι:

- Έχει υποβληθεί σε αυστηρούς ελέγχους με σκοπό να διασφαλιστεί η περιβαλλοντική του ποιότητα και η αξιοπιστία του, όπως επίσης οι τεχνικές του επιδόσεις.
- Φέρει ένα λογότυπο το οποίο είναι αναγνωρίσιμο, κάτι που το κάνει πιο εμπορεύσιμο και του δίνει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.
- Βρίσκεται μέσα στις αγοραστικές προτεραιότητες των φορέων (ιδιωτικών και δημοσίων) που ακολουθούν μια πολιτική πράσινων προμηθειών.
- Επωφελείται από τις επικοινωνιακές και διαφημιστικές δραστηριότητες της χώρας ή και του οργανισμού που την αποδίδει.
- Βοηθά τον παραγωγό να θέσει, εσωτερικά, περιβαλλοντικούς στόχους βελτίωσης.

2.1.1.5 Πιστοποίηση αγροτικών προϊόντων

Πέρα των παραπάνω προϊόντων οικολογική σήμανση μπορεί να φέρουν επίσης και τα αγροτικά προϊόντα. Η οδηγία 2092/1991 προβλέπει την πιστοποίηση των αγροτικών

προϊόντων, των τροφίμων και ποτών. Αυτός ο τύπος οικολογικής σήμανσης ανταποκρίνεται σε κάποιες από τις βασικές αρχές του ISO 14020:2000.

➤ AGROCERT

Ο Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.ΓΕ.Π), με διακριτικό τίτλο AGROCERT είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Οι αρμοδιότητες του, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν τον έλεγχο, την επίβλεψη, την προστασία και την πιστοποίηση αγροτικών προϊόντων Προστατευόμενων Ονομασιών Προέλευσης (Π.Ο.Π.), Προστατευόμενων Γεωγραφικών Ενδείξεων (Π.Γ.Ε.), Προϊόντων Βιολογικής Γεωργίας (Π.Β.Γ.), Ειδικών Παραδοσιακών Ιδιότυπων Προϊόντων (Ε.Π.Ι.Π.) καθώς και των Νεοφανών Αγροτικών Προϊόντων σύμφωνα με τους ισχύοντες εθνικούς, κοινοτικούς ή διεθνείς κώδικες. Επιπλέον, η AGROCERT ασχολείται και με την πιστοποίηση της συμμόρφωσης αγροτικών προϊόντων των διαδικασιών παραγωγής τους ή συστημάτων ελέγχου τους, προς προαιρετικά κλαδικά εθνικά ευρωπαϊκά ή διεθνή πρότυπα και προδιαγραφές, ή προς ισχύοντες εθνικούς, κοινοτικούς ή διεθνείς κανόνες και κώδικες με τη μορφή απονομής βεβαιώσεων, πιστοποιητικών, σημάτων συμμόρφωσης ή πιστοποιητικών συστημάτων ποιότητας ή συστημάτων αγρο-περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Παρακάτω παρατίθενται τα πιο διαδεδομένα ελληνικά συστήματα πιστοποίησης βιολογικών αγροτικών προϊόντων στην Ελλάδα. Να σημειωθεί ότι άλλα προϊόντα εγχώρια ή από το εξωτερικό μπορεί να φέρουν διαφορετικές πιστοποιήσεις.

➤ ΔΗΩ

- BIOHELLAS A.E.

- QWAYS

- aCERT

- ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ

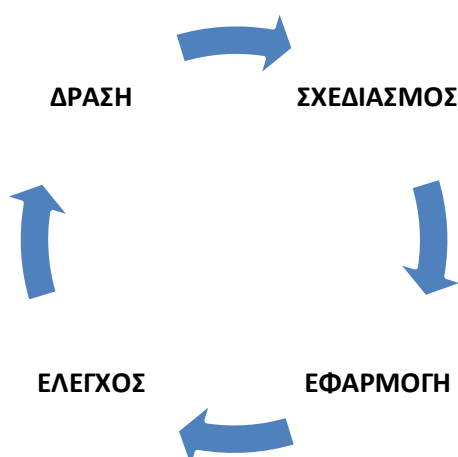
2.1.2 Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης

Το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης – ΣΠΔ (Environmental Management Systems – EMS) είναι εργαλεία που ενσωματώνουν την περιβαλλοντική πολιτική στη δομή και λειτουργία ενός οργανισμού. Τα ΣΠΔ περιλαμβάνουν δράσεις στρατηγικού προγραμματισμού και οργανωτικής δομής και προβλέπουν την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής ως αναπόσπαστο τμήμα της λειτουργίας της επιχείρησης. Αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο που μπορεί να εφαρμοστεί και να επιτευχθεί συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία, να βελτιωθεί η εταιρική εικόνα, καθώς να ευαισθητοποιηθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (διοίκηση, εργαζόμενοι, πελάτες, προμηθευτές, συνεργάτες κ.α) γύρω από τα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Τα ΣΠΔ αποτελούν εργαλεία προσδιορισμού και επίλυσης προβλημάτων, βασισμένα στο πλαίσιο της συνεχούς βελτίωσης που μπορεί να επιτευχθεί σε μια εταιρεία με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με τον τομέα της δραστηριότητας και τις ανάγκες που αναγνωρίζονται από τη διοίκηση. Τα δύο παγκοσμίως κυρίαρχα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης είναι ο κανονισμός EMAS (Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου) που αναπτύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το Διεθνές πρότυπο ISO14000

Ο πυρήνας ενός οποιουδήποτε ΣΠΔ είναι ουσιαστικά ένας κύκλος συνεχούς βελτίωσης. Ο πυρήνας αυτός είναι γνωστός και ως κύκλος «Σχεδιασμός-Εφαρμογή-Έλεγχος-Δράση» που παρουσιάζεται παρακάτω:

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

2.1.2.1 Πλεονεκτήματα των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης

Παρακάτω παρουσιάζονται τα οφέλη που προκύπτουν από την εφαρμογή ενός ΣΠΔ:

- Οικονομικά οφέλη: Υπάρχουν τρεις τρόποι με τους οποίους η ανάπτυξη και η πιστοποίηση ενός ΣΠΔ μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση κόστους. Ο πρώτος τρόπος είναι μέσω της βελτίωσης της παραγωγικής διαδικασίας, που οδηγεί σε μειωμένη χρήση φυσικών πόρων και μειωμένο κόστος διαχείρισης αποβλήτων. Η βελτίωση μπορεί να εφαρμοστεί μόνο όταν οι επιχειρηματικές

πρακτικές αναθεωρούνται συστηματικά και αξιολογούνται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΣΠΔ. Κατά το δεύτερο τρόπο, εξοικονόμηση χρημάτων μπορεί να προέλθει από τους μειωμένους περιβαλλοντικούς φόρους και τις μειωμένες ρυθμιστικές δαπάνες, όταν φυσικά μια επιχείρηση πιστοποιηθεί με ένα ΣΠΔ. Τέλος, ένα ΣΠΔ μπορεί να μειώσει τις ασφαλιστικές δαπάνες, επειδή με την πιστοποίηση εξασφαλίζεται ότι η επιχείρηση εφαρμόζει σωστά την περιβαλλοντική διαχείριση και έχει λάβει μέτρα για τη μείωση των σχετικών κινδύνων.

- Η υιοθέτηση ενός ΣΠΔ αποτελεί μια πολύ καλή ευκαιρία να ενισχυθεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησης.
- Συμμόρφωση με τις τρέχουσες και δυνατότητα ανταπόκρισης στις μελλοντικές απαιτήσεις της νομοθεσίας. Ένα σημαντικό στοιχείο ενός ΣΠΔ είναι ότι η επιχείρηση εφαρμόζει την τρέχουσα περιβαλλοντική νομοθεσία και ότι το ΣΠΔ εξασφαλίζει τη δυνατότητα άμεσης και ταχείας συμμόρφωσης, ακόμα και αν εισαχθούν κάποιες αλλαγές στην περιβαλλοντική νομοθεσία. Το ΣΠΔ ελαχιστοποιεί την πιθανότητα επιβολής προστίμων, μειώνει τους αναλογούντες περιβαλλοντικούς φόρους και απομακρύνει την πιθανότητα άσκησης ποινικών διώξεων.

2.1.2.2 ISO 14001

Πρόκειται για μια σειρά προδιαγραφών του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης (International Standards Organization-ISO), η οποία καλύπτει τα ακόλουθα πεδία:

- Συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης
- Περιβαλλοντικός έλεγχος
- Εκτίμηση περιβαλλοντικής επίδοσης
- Περιβαλλοντική σήμανση
- Ανάλυση κύκλου ζωής
- Περιβαλλοντικές πτυχές τυποποίησης προϊόντων

Το Πρότυπο ISO 14001 αποτελεί το δημοφιλέστερο παγκοσμίως Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, σύμφωνα με το οποίο οι επιχειρήσεις καλούνται να διαμορφώσουν μία μεθοδολογία διοίκησης που στοχεύει στη συνεχή βελτίωση

εκείνων των δραστηριοτήτων τους που σχετίζονται με το περιβάλλον και το τοπικό οικοσύστημα.

Η εφαρμογή και πιστοποίηση ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης στο πλαίσιο του ISO 14001 ωφελεί κάθε οργανισμό, μέσα από τα ακόλουθα:

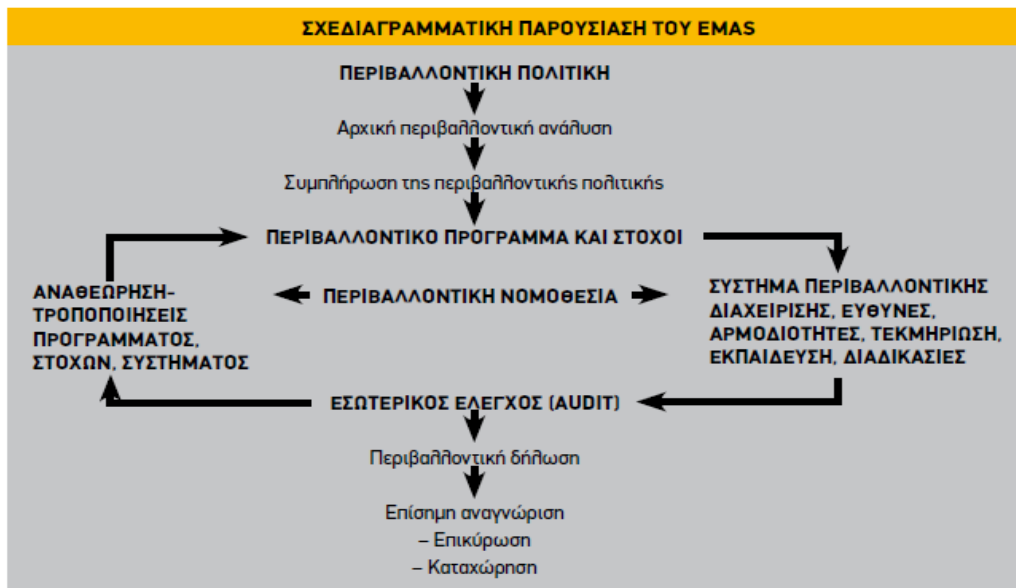
- Συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία και τους κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Βελτίωση της εταιρικής εικόνας
- Αύξηση ανταγωνιστικότητας
- Αύξηση κερδών μέσω βελτιώσεων της παραγωγικής διαδικασίας/λειτουργίας και συνεπώς του λειτουργικού κόστους
- Μείωση κόστους από πιθανή μείωση ασφαλιστικών εισφορών
- Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων (προσωπικό, πελάτες, προμηθευτές κ.α.)
- Βελτίωση των συνθηκών ασφάλειας

2.1.2.3 Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου

Το σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου – EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) αποτελεί εθελοντική εταιρική πρωτοβουλία σχεδιασμένη για τη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων μιας επιχείρησης. Ο Κανονισμός του EMAS (761/2001) υιοθετήθηκε επισήμως από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο στις 19 Μαρτίου 2001.

Το EMAS αρχικώς θεσπίστηκε με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό 1836/1993 ως ένα εργαλείο περιβαλλοντικής πολιτικής, προκειμένου να υποστηρίξει την κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την αειφόρο ανάπτυξη. Το σύστημα άρχισε να εφαρμόζεται εθελοντικά από τον Απρίλιο του 1995 και αρχικά το πεδίο εφαρμογής που περιοριζόταν μόνο τους βιομηχανικούς- κατασκευαστικούς τομείς. Το 1996 δημοσιεύτηκε το δοσθέν πρότυπο, EN ISO 14001, από το Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης, το οποίο μεταξύ άλλων αποτέλεσε και κίνητρο για την αναθεώρηση του EMAS. Αναγνωρίστηκε, επίσης, ότι όλοι οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και, επομένως, θα μπορούσαν όλοι τους να ωφεληθούν μέσα από την εφαρμογή ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης.

(Πηγή: http://globalsustain.org/files/eurocharity_70_20090925145623.pdf)

Ο Κανονισμός αποτελείται από 18 Άρθρα και 8 Παραρτήματα. Σε αντίθεση με άλλα πρότυπα περιβαλλοντικών συστημάτων, τα παραρτήματα αποτελούν κομμάτι του κανονισμού, καθώς οι απαιτήσεις τους πρέπει να ικανοποιούνται οπωσδήποτε. Η συμμετοχή στο EMAS είναι εθελοντική και αφορά τόσο σε δημόσιους φορείς όσο και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις που λειτουργούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ζώνης.

Ο βασικός στόχος του EMAS είναι η συνεχής βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης των οργανισμών, μέσω:

- Σχεδιασμού και εφαρμογής συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης από τους οργανισμούς
- Συστηματικής, αντικειμενικής και περιοδικής αξιολόγησης των επιδόσεων των συστημάτων αυτών
- Ενημέρωσης ως προς τις περιβαλλοντικές επιδόσεις και ανοικτού διαλόγου με το κοινό και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς.
- Ενεργού συμμετοχής των εργαζομένων της επιχείρησης, καθώς και κατάλληλης εκπαίδευσης και διαρκούς επιμόρφωσης τους, που συμβάλουν στην επιτυχή εργασία.

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα, η συνεχώς αυξανόμενη ανησυχία του κόσμου ως προς αυτά, καθώς και τα θεσμικά μέτρα που λαμβάνουν διάφορες χώρες στον τομέα του περιβάλλοντος, υιοθετώντας με αυξανόμενη συχνότητα περιβαλλοντικές διατάξεις αντίστοιχες με αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλάζουν τον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων σε όλο τον κόσμο. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς και κυρίως οι καταναλωτές απαιτούν ολοένα και πιο συχνά προϊόντα και υπηρεσίες φιλικές προς το περιβάλλον, που παρέχονται από κοινωνικά υπεύθυνες εταιρείες. Για το λόγο αυτό, οι επιχειρήσεις στηρίζουν την έννοια της αειφορίας μέσα από τις καθημερινές τους λειτουργίες και δράσεις. Η επιτυχία του EMAS έγκειται κυρίως στη δυνατότητά του να βελτιώνει την περιβαλλοντική επίδοση της επιχείρησης, χωρίς να απαιτεί εκτεταμένους ανθρώπους ή οικονομικούς πόρους.

Τα σημαντικότερα οφέλη από την εφαρμογή του EMAS είναι:

- Μειωμένα κόστη, κυρίως στη διαδικασία των προμηθειών, χάρη στον περιορισμό της χρήσης των υλικών και της κατανάλωση ενέργειας και νερού, και μειωμένες ποσότητες παραγόμενων αποβλήτων. Τα οφέλη αυτά δεν είναι ορατά μόνο στο βιομηχανικό τομέα. Εταιρείες παροχής υπηρεσιών, εμπορικές και μεταποιητικές επιχειρήσεις, και πολλοί άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί, οι οποίοι εφαρμόζουν το EMAS, μπορούν να επωφεληθούν από τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και φυσικών πόρων. Τα έξοδα για νερό, ηλεκτρισμό, θέρμανση, είδη γραφείου και εξοπλισμό μπορούν να μειωθούν σημαντικά με την εφαρμογή του EMAS.
- Ελαχιστοποίηση κινδύνων. Οι μειωμένοι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι μπορούν να προσφέρουν οικονομικό όφελος της επιχείρησης, μέσω της αυξημένης εμπιστοσύνης από επενδυτές και ασφαλιστικές εταιρείες, καθώς και καλή φήμη και αναγνώριση.
- Δημιουργία νέων δυνατοτήτων για αύξηση της αποδοτικότητας της επιχείρησης
- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης, καθώς αυτή μπορεί πλέον να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις ενός συνεχώς αυξανόμενου αριθμού περιβαλλοντικά ευαίσθητοποιημένων πελατών.
- Μεγαλύτερη δυνατότητα συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία που βαθμηδόν επιβάλλεται.

- Χρήση του λογότυπου EMAS όσο και της πιστοποιημένης περιβαλλοντικής έκθεσης, που αποτελούν απόδειξη υγιούς περιβαλλοντικής διαχείρισης και κατά συνέπεια βελτίωση της περιβαλλοντικής εικόνας και της φήμης της επιχείρησης.
- Η εμπλοκή των εργαζομένων στην εφαρμογή του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι πιθανό να ενισχύσει τη σχέση του προσωπικού με την επιχείρηση και την πιο ενεργό συμμετοχή του στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη του οργανισμού.

2.1.2.4 EMASeasy

Το EMASeasy είναι ένας τρόπος εφαρμογής του Κανονισμού EMAS προσαρμοσμένος στο μέγεθος, την οικονομική δυνατότητα και την επιχειρησιακή φιλοσοφία της μικρής επιχείρησης. Χρησιμοποιώντας ένα πλήθος νέων χαρακτηριστικών και σε συμμόρφωση με το ISO 14001 και το EMAS, το EMASeasy συμβάλλει επίσης στην προστασία του περιβάλλοντος.

Το EMASeasy αποτελεί μια διαδικασία που ολοκληρώνεται σε δέκα ημέρες, με τη συμμετοχή δέκα ανθρώπων, και καταγράφεται σε δέκα σελίδες. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται σε τριάντα βήματα.

Για την ανάπτυξη του συγκεκριμένου εργαλείου ήταν απαραίτητες ορισμένες διορθωτικές επεμβάσεις στην ήδη υπάρχουσα διαδικασία του EMAS:

- a) υιοθετήθηκε μια νέα, πιο πρακτική γλώσσα περιγραφής των απαιτήσεων του ISO 14001
- b) έγινε αναπροσαρμογή στα πρότυπα του ISO 14001 και του EMAS, ώστε να παρέχεται η πληροφορία με έναν τρόπο αναγνωρίσιμο προς τους εξωτερικούς ελεγκτές.

2.1.2.5 Συμβατότητα του ISO 14001 με το EMAS

Τα δύο συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, EMAS και ISO 14001, μοιράζονται τον ίδιο στόχο, δηλαδή τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης. Ωστόσο, πολύ συχνά παρουσιάζονται ως ανταγωνιστικά εργαλεία. Το 1996 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα επισήμανε τη δυνατότητα του ISO 14001 να αποτελέσει το σκαλοπάτι για την επιτυχή εφαρμογή του EMAS, δεδομένου ότι το τελευταίο είναι αυστηρότερο ως προς τις απαιτήσεις του. Με αυτόν τον τρόπο, η εφαρμογή του ISO 14001 από έναν

οργανισμό μπορεί να αποτελέσει το ενδιάμεσο βήμα για τη μετάβαση στο EMAS, χωρίς ιδιαίτερα πρόσθετες απαιτήσεις.

Σε γενικές γραμμές οι βασικές διαφορές των δύο προτύπων συνοψίζονται παρακάτω:

- Το ISO 14001 έχει διεθνή ισχύ, ενώ το EMAS είναι Κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επομένως, η απόφαση για την επιλογή θα εξαρτηθεί και από την αγορά στην οποία δραστηριοποιούνται η κάθε επιχείρηση.
- Το EMAS περιλαμβάνει τις απαιτήσεις του ISO 14001, αλλά εμπλουτίζεται και με πρόσθετες απαιτήσεις, οι βασικότερες των οποίων είναι οι εξής:
  - Σύνταξη και κοινοποίηση της Περιβαλλοντικής Δήλωσης – Δημοσιοποίηση της περιβαλλοντικής επίδοσης της επιχείρησης
  - Αυξημένη συμμετοχή των εργαζομένων
  - Έλεγχος συμμόρφωσης υπεργολάβων με περιβαλλοντική πολιτική

2.1.3 Πράσινες Προμήθειες

Οι πράσινες προμήθειες αφορούν όλα εκείνα τα υλικά, προϊόντα και υπηρεσίες που η χρήση τους έχει λιγότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε σχέση με τα αντίστοιχα συμβατικά. Τα περισσότερα προϊόντα και δραστηριότητες επηρεάζουν το περιβάλλον, δεδομένου ότι καταναλώνουν ενέργεια και πρώτες ύλες, εκπέμπουν αέρια που συμβάλλουν στην αλλαγή του κλίματος ή και άλλους ρύπους, κατά τη διάρκεια της εξαγωγής των πρωτογενών υλικών, της παραγωγής, της επεξεργασίας, της χρήσης και της τελικής διάθεσης.

Οι πράσινες προμήθειες δεν επιδιώκουν την πλήρη τροποποίηση της διαδικασίας των προμηθειών, αλλά στοχεύουν στην ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης κατά τη λήψη αποφάσεων. Τα καθιερωμένα κριτήρια, όπως η τιμή, η ποιότητα, η διαθεσιμότητα, παραμένουν υψίστης σημασίας. Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις ενός προϊόντος/υπηρεσίας μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελούν ένα από τα κριτήρια ποιότητάς του.

Οι επιχειρήσεις ενεργούν ταυτόχρονα ως αγοραστές, ως υπεύθυνοι για την ανάπτυξη προϊόντων, ως παραγωγοί, διανομείς και διαφημιστές. Οι επιχειρήσεις, στην προσπάθειά τους να γίνουν φιλικότερες προς το περιβάλλον, εξετάζουν τομείς όπως

το σχεδιασμό, την κατασκευή, τη συσκευασία και τη διανομή των προϊόντων τους. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνουν παράλληλα και την ασφάλεια των προϊόντων.

Οι πράσινες προμήθειες έχουν εξεταστεί ελάχιστα από τις επιχειρήσεις ως πολιτική που σχετίζεται με τη λειτουργία τους. Οι επιχειρήσεις έχουν ουσιαστικά δύο ρόλους στις πράσινες προμήθειες. Είναι:

- Αγοραστές αγαθών και υπηρεσιών, και
- Προμηθευτές αγαθών και υπηρεσιών

2.1.3.1 Κριτήρια επιλογής προμηθειών από μια επιχείρηση

Το προϊόν που φέρει κάποιο αναγνωρισμένο οικολογικό σήμα σημαίνει ότι πληροί τα αντίστοιχα περιβαλλοντικά κριτήρια της κατηγορίας του και, συνεπώς, είναι πιο φιλικό προς το περιβάλλον σε σχέση με κάποιο άλλο προϊόν της ίδιας κατηγορίας που δεν φέρει το οικολογικό σήμα. Παράλληλα, το προϊόν έχει πιστοποιηθεί από ανεξάρτητο φερέγγυο οργανισμό και ελέγχεται συστηματικά από δημόσιες αρχές.

Τα περιβαλλοντικά ή οικολογικά σήματα καλύπτουν σήμερα μια μεγάλη και συνεχώς αυξανόμενη γκάμα προϊόντων και υπηρεσιών όπως υπολογιστές, εκτυπωτές, toner, χαρτί, άλλα είδη γραφείου, έπιπλα, καθαριστικά, καλύμματα δαπέδων, μπαταρίες, φωτιστικά, συστήματα αερισμού και κλιματισμού κ.α. Σε αρκετές περιπτώσεις, τα αντίστοιχα περιβαλλοντικά κριτήρια καλύπτουν και τις προδιαγραφές για την πραγματοποίηση των προμηθειών. Έτσι, η οικολογική σήμανση μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο και εύχρηστο εργαλείο για τις πράσινες προμήθειες ενός οργανισμού ή μιας επιχείρησης.

Κάποιες φορές, βεβαίως, μπορεί να βρει κανείς προϊόντα που ενώ είναι όντως φιλικά προς το περιβάλλον (ίσως, μάλιστα, περισσότερο από τα αντίστοιχα προϊόντα με οικολογικό σήμα), εντούτοις δεν έχουν κάποια αναγνωρισμένη οικολογική σήμανση. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει τα εν λόγω προϊόντα να συνοδεύονται από τα αποδεικτικά εκείνα στοιχεία που πιστοποιούν και αποδεικνύουν τη φιλικότητα τους προς το περιβάλλον.

2.1.3.2 Γενικές Προδιαγραφές Πράσινων Προμηθειών

Όταν επιλέγονται συσκευασμένα προϊόντα, αυτά θα πρέπει οπωσδήποτε είτε να φέρουν είτε να δικαιούνται να φέρουν στη συσκευασία τους την παρακάτω ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΟΥΛΑ, που μπορεί να έχει και άλλα χρώματα, ανάλογα με τις επιλογές της εταιρείας παραγωγής του προϊόντος για τη συσκευασία του.

Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΟΥΛΑ στη συσκευασία ενός προϊόντος σημαίνει ότι η επιχείρηση που παράγει το προϊόν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της σε σχέση με την ανάληψη ευθύνης για την αξιοποίηση και ανακύκλωση της συσκευασίας μετά την απόρριψή της, όπως προβλέπεται από την Οδηγία 1994/62/EΚ και το σχετικά Ν.2939/2001.

Όταν μια επιχείρηση επιθυμεί να προβεί σε πράσινες προμήθειες, ερευνά στην αγορά για προϊόντα που φέρουν οικολογικά σήματα. Κατόπιν ενσωματώνει στις τεχνικές προδιαγραφές των προμηθειών της τα θεσμοθετημένα κριτήρια αυτών των σημάτων και επιλέγει τα προϊόντα εκείνα που πληρούν τα κριτήρια (με ή χωρίς οικολογικό σήμα, ευρωπαϊκό ή μη).

2.1.3.3 Πλεονεκτήματα

Υπάρχουν πολλά οφέλη για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις από την εφαρμογή πρακτικών πράσινων προμηθειών. Συνοψίζονται στα εξής:

- Μείωση δαπανών: Η προμήθεια περιβαλλοντικά φιλικών προϊόντων μπορεί να μειώσει τις δαπάνες για τη διαχείριση αποβλήτων και επικίνδυνων υλικών, καθώς επίσης και για την πρόληψη της ρύπανσης.
- Εξοικονόμηση ενέργειας, νερού, καυσίμων και άλλων πόρων: Προϊόντα οικονομικά ως προς την κατανάλωση ενέργειας, νερού, καυσίμων και άλλων πόρων μειώνουν σημαντικά τα λειτουργικά έξοδα μιας επιχείρησης.
- Αυξημένη δυνατότητα συμμόρφωσης με τους περιβαλλοντικούς κανονισμούς: Προϊόντα, διεργασίες και υπηρεσίες φιλικά προς το περιβάλλον. Που χρησιμοποιούν λιγότερο τοξικά και επικίνδυνα υλικά ή μειώνουν τις

επιβλαβείς εκπομπές, συμβάλλουν ώστε η επιχείρηση να συμμορφώνεται με την εθνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία που διέπει τη λειτουργία της και σχετίζεται με την προστασία του περιβάλλοντος.

- Μειωμένος κίνδυνος ατυχημάτων και χαμηλότερες δαπάνες στο τομέα της ασφάλειας και της υγιεινής.: Οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν προϊόντα, υλικά ή ουσίες φιλικά προς το περιβάλλον μπορούν να βελτιώσουν τις συνθήκες εργασίας, υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων και να μειώσουν τους κινδύνους ατυχημάτων.
- Υποστήριξη της αειφόρου στρατηγικής: Οι ιδιωτικοί οργανισμοί βλέπουν τις πράσινες προμήθειες ως μέσο βελτίωσης της περιβαλλοντικής και κοινωνικής επίδοσης τους.
- Βελτίωση της εταιρικής εικόνας: Οι επιχειρήσεις που προωθούν και υιοθετούν τις πράσινες προμήθειες ενισχύουν την εικόνα τους προς τους πελάτες, τους προμηθευτές και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Ευκαιρίες Χρηματοδότησης

Η χρηματοδότηση μιας μικρής και μεσαίας επιχείρησης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ουσιαστική στροφή της προς την υλοποίηση σχεδίων πράσινης επιχειρηματικότητας.

Για την καλύτερη αξιοποίηση των ευκαιριών χρηματοδότησης που προσφέρονται στο πλαίσιο εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων, παρατίθενται παρακάτω κάποια βασικά οικονομικά εργαλεία, που έχουν ως στόχο να ενισχύσουν τον πράσινο προσανατολισμό της λειτουργίας και ανάπτυξης των μικρών και μεσaiών επιχειρήσεων.

3.1.1 Αναπτυξιακός Νόμος (3299/2004)

Η ενεργοποίηση του αναθεωρημένου Αναπτυξιακού Νόμου (3299/2004) οδήγησε σε ένα νέο κύμα «πράσινων» επενδύσεων, καθώς ανάμεσα στους ειδικούς στόχους του τοποθετούνται η προστασία του περιβάλλοντος, η εξοικονόμηση ενέργειας και η ενίσχυση των «πράσινων» τεχνολογικών υποδομών με έμφαση σε νέες καινοτομικές δραστηριότητες και προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, που θα βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών.

Προς αυτή την κατεύθυνση προβλέπει την ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων που συμβάλλουν άμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος, δικαιολογώντας δαπάνες σε:

- μελέτες που αποσκοπούν στην εισαγωγή, ανάπτυξη και εφαρμογή σύγχρονης, φιλικής προς το περιβάλλον τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, σύγχρονων μεθόδων και βιομηχανικών σχεδίων των παραγόμενων προϊόντων,
- σχέδια ανάπτυξης και πιστοποίησης συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης (π.χ.) EMAS, ISO14000 κ.α.),
- μελέτες και σχέδια χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, παραγωγής βιοκαυσίμων και βιομάζας, αφαλάτωσης ύδατος κ.α.,
- έργα δημιουργίας ή επέκτασης βιομηχανικών ή βιοτεχνικών μονάδων για την εναλλακτική διαχείριση συσκευασιών και άλλων προϊόντων που έχουν αναλωθεί στην Ελλάδα για παραγωγή πρώτων υλών και λοιπών υλικών.

Να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το Νόμο ως μέγιστο ύψος ενίσχυσης μιας επιχείρησης ορίζεται το 55%, ενώ παράλληλα διερευνάται, ως κριτήριο οποιασδήποτε επένδυσης, η συμβολή της στην προστασία του περιβάλλοντος. Η προθεσμία ολοκλήρωσης μια τέτοιας επένδυσης μπορεί να παρατεθεί έως και 2 έτη, εφόσον τηρηθούν οι απαραίτητες διαδικασίες.

Ο ελάχιστος προϋπολογισμός των επενδυτικών σχεδίων χωρίζεται ανά κατηγορία επιχείρησης ως εξής:

- Μεσαίες επιχειρήσεις: 250.000 ευρώ
- Μικρές επιχειρήσεις: 150.000 ευρώ

3.1.2 Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016

Ο Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016 αποτελεί ένα σημαντικό αναπτυξιακό εργαλείο στην εθνική προσπάθεια ανασύστασης του υγιούς επιχειρηματικού ιστού της χώρας και προσέλκυσης περισσότερων Ελλήνων και ξένων ιδιωτών επενδυτών. Ο νόμος αποτελεί εξαιρετικά σημαντική τομή σε σχέση με τους αντίστοιχους νόμους του παρελθόντος, τόσο ως προς τη λογική που τον διέπει όσο και ως προς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αναστροφής της ισχυρής τάσης αποεπένδυσης.

Με το νόμο επιδιώκεται η καθιέρωση ενός βιώσιμου και κοινωνικά δίκαιου μοντέλου ανάπτυξης με τη δημιουργία καινοτομικών, εξωστρεφών, δυναμικών-βιώσιμων επιχειρήσεων, με την ενίσχυση της απασχόλησης, με έμφαση στο εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό και στη συγκράτηση της φυγής των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό, με την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, με την ενίσχυση των συνεργασιών και την αύξηση του μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων, καθώς και με την επανεκβιομηχάνιση της χώρας.

Τα επενδυτικά σχέδια πρέπει να έχουν το χαρακτήρα αρχικής επένδυσης και συγκεκριμένα να πληρούν μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: δημιουργία νέας μονάδας, επέκταση της δυναμικότητας υφιστάμενης μονάδας, διαφοροποίηση της παραγωγής μιας μονάδας, θεμελιώδη αλλαγή του συνόλου της παραγωγικής διαδικασίας υφιστάμενης μονάδας, απόκτηση του συνόλου στοιχείων ενεργητικού μονάδας που έχει κλείσει.

Ελάχιστο ύψος επενδυτικών σχεδίων (σε ευρώ):

- Μεγάλες επιχειρήσεις: 500.000
- Μεσαίες επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί και cluster: 250.000
- Μικρές επιχειρήσεις: 150.000
- Πολύ μικρές επιχειρήσεις: 100.000
- Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.): 50.000

Η συμμετοχή του φορέα στο κόστος του επενδυτικού σχεδίου μπορεί να γίνει είτε μέσω ιδίων κεφαλαίων είτε με εξωτερική χρηματοδότηση, με την προϋπόθεση ότι το είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) του συνολικού επενδυτικού κόστους δεν περιέχει καμία κρατική ενίσχυση, δημόσια στήριξη ή παροχή.

3.1.3 Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α) 2007-2013

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α) για την περίοδο 2007-2013 θέτει το πλαίσιο υλοποίησης του αναπτυξιακού στρατηγικού σχεδιασμού της χώρας μέσα από 8 Τομεακά, 5 Περιφερειακά και 14 Εδαφικής Συνεργασίας Επιχειρησιακά Προγράμματα.

Για την υλοποίηση σχεδίων πράσινης επιχειρηματικότητας από τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις υπάρχει η δυνατότητα άντλησης πόρων στο πλαίσιο των παρακάτω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων:

Τομεακά Προγράμματα

- **Περιβάλλον-Αειφόρος Ανάπτυξη:** Κύρια αναπτυξιακή επιδίωξη του προγράμματος είναι η προστασία, η αναβάθμιση και η αειφορική διαχείριση του περιβάλλοντος, ώστε να αποτελέσει το υπόβαθρο για την προστασία της δημόσιας υγείας, την άνοδο της ποιότητας ζωής των πολιτών καθώς και να συμβάλει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Οικονομίας. Μερικές από τις κυριότερες παρεμβάσεις που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος, είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση στερεών

και επικίνδυνων αποβλήτων και η προστασία των εδαφών, η διαχείριση αστικών λυμάτων, η εφαρμογή σχεδίων δράσης για τον περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, της ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος και των ακτών. Στοχεύει επίσης στην ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των βιότοπων, στις υποδομές αντιπλημμυρικής προστασίας μεγάλης κλίμακας, στην πρόληψη και στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών.

- **Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας:** Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών μεταφορών της χώρας. Ολοκλήρωση της κατασκευής και αναβάθμισης των οδικών αξόνων, του σιδηροδρομικού δικτύου, των λιμενικών υποδομών και των αεροδρομίων. Ολοκλήρωση της κατασκευής των εργασιών του Μετρό Αθηνών και οδικά αστικά έργα στην Περιφέρεια της Αττικής και στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον τομέα της ασφάλειας των μεταφορών.
- **Ανταγωνιστικότητα-Επιχειρηματικότητα:** Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και του παραγωγικού συστήματος της χώρας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη διάσταση της καινοτομίας. Προώθηση του συστήματος Έρευνας, Ανάπτυξης και Καινοτομίας (ΕΑΚ) της χώρας και δια σύνδεσή του με τον παραγωγικό ιστό. Ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων, προώθηση επιχειρηματικής δικτύωσης, βελτίωση των μηχανισμών εποπτείας της αγοράς. Εξασφάλιση ενεργειακής επάρκειας της χώρας και μέσω των ΑΠΕ.
- **Ψυφιακή Σύγκλιση:** Προώθηση των Τεχνολογιών Πληροφορικής & Επικοινωνιών σε επιχειρήσεις, ανασχεδιασμός διαδικασιών του Δημόσιου Τομέα, προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ, ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης για τον πολίτη και βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω των ΤΠΕ.
- **Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού:** Ενίσχυση της προσαρμοστικότητας του ανθρώπινου δυναμικού και των επιχειρήσεων. Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση. Εδραίωση της μεταρρύθμισης στον τομέα της Ψυχικής Υγείας, ανάπτυξη της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας και προάσπιση της Δημόσιας Υγείας του πληθυσμού. Ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών των νέων, των εργαζόμενων μεγαλύτερης ηλικίας και των ευάλωτων ομάδων.

Προώθηση της ισότιμης πρόσβασης στην αγορά εργασίας, καθώς και μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

- **Εκπαίδευση δια βίου Μάθηση:** Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της καινοτομίας. Μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα, ώστε η δια βίου μάθηση να καταστεί πραγματικότητα για όλους. Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, επιτάχυνση των ρυθμών ένταξης των νέων τεχνολογιών, αναδόμηση της επαγγελματικής κατάρτισης σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του τομέα των ναυτικών επαγγελμάτων κλπ. επέκταση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, των Κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων και του Ανοικτού Πανεπιστημίου και ενίσχυση των Ινστιτούτων Δια Βίου Εκπαίδευσης, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και ενισχυμένη διδασκαλία των μειονοτήτων
- **Διοικητική Μεταρρύθμιση:** Δημιουργία μιας πολιτο-κεντρικής, αποτελεσματικής, ανοιχτής και ευέλικτης διακυβέρνησης για τη μετάβαση από τη διαχείριση αρμοδιοτήτων και διαδικασιών στη διοίκηση πολιτικών αποτελεσμάτων και υπηρεσιών. Διαμόρφωση, εφαρμογή και αξιολόγηση δημόσιων πολιτικών και προγραμμάτων, απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών, οργανωτικός και λειτουργικός ανασχεδιασμός και διοικητική ανασυγκρότηση, κάλυψη των αναγκών της δημόσιας διοίκησης σε εκπαίδευση και αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης ποιότητας στην πράξη.
- **Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής:** Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής 2007-2013» σχεδιάστηκε με σκοπό την ενίσχυση των επιτελικών φορέων και των υποστηρικτικών δομών του συστήματος διοίκησης και συντονισμού των ΕΠ, καθώς και των δικαιούχων φορέων, μέσω της χρηματοδότησης των δράσεων προπαρασκευής, διαχείρισης, παρακολούθησης, αξιολόγησης, πληροφόρησης και ελέγχου των επιχειρησιακών προγραμμάτων, καθώς και δραστηριότητες για την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας για την υλοποίηση των δράσεων των Ταμείων.
- **Εθνικό Αποθεματικό Απροβλέπτων:** Το ΕΠ «Εθνικό Αποθεματικό Απροβλέπτων» που συγχρηματοδοτείται από το ΕΚΤ διαμορφώθηκε βάσει

της δυνατότητας που παρέχει ο Γενικός Κανονισμός 1083/2006 του Συμβουλίου για τα Διαρθρωτικά Ταμεία, όπου στο άρθρο 51 προβλέπει ότι: «ένα κράτος μέλος μπορεί να διατηρεί αποθεματικό ύψους ίσου προς το 1% της ετήσιας συνεισφοράς των διαρθρωτικών ταμείων για το στόχο “Σύγκλιση”, για να καλύπτει απρόβλεπτες τοπικές ή τομεακές κρίσεις που συνδέονται με την οικονομική και κοινωνική αναδιάρθρωση ή με τις συνέπειες της απελευθέρωσης του εμπορίου». Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος συνίσταται στην προώθηση του ανθρώπινου δυναμικού στην απασχόληση και επανένταξη του στην αγορά εργασίας, στη συμβολή στην αποκατάσταση του κοινωνικό οικονομικού ιστού, στη δημιουργία προϋποθέσεων για τη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού, στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και στην ανάπτυξη και βιωσιμότητα της τοπικής οικονομίας σε περιοχές που πλήττονται από απρόβλεπτες τοπικές ή τομεακές κρίσεις που συνδέονται με οικονομική και κοινωνική αναδιάρθρωση, συμπεριλαμβανομένης τυχόν αναδιάρθρωσης που προκαλείται από φυσικές καταστροφές, ή με τις συνέπειες της απελευθέρωσης του εμπορίου. Η στρατηγική του Προγράμματος έχει βραχυπρόθεσμο και μέσο-μακροπρόθεσμο, ολοκληρωμένο χαρακτήρα, επιδιώκοντας σε πρώτο χρόνο την άμεση στήριξη και αντιμετώπιση των αναγκών του ανθρώπινου δυναμικού και των πληθυσμών που πλήττονται από την κρίση και σε δεύτερο χρόνο την κοινωνική και παραγωγική ενσωμάτωση τους σε μία προσπάθεια αναστροφής των δυσμενών τάσεων.

Περιφερειακά Προγράμματα

Για την υλοποίηση του αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013, η Ελλάδα χωρίστηκε σε πέντε χωρικές ενότητες, στις οποίες αντιστοιχούν πέντε Περιφερειακά Επιχειρησιακά (ΠΕΠ), ως εξής:

- **ΠΕΠ Μακεδονίας – Θράκης:** αναπτυξιακές παρεμβάσεις στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, οι οποίες είναι Περιφέρειες στατιστικής σύγκλισης (phasing out) και στην Ανατολική Μακεδονία που είναι αμιγώς Περιφέρεια σύγκλισης. Το αναπτυξιακό όραμα της χωρικής ενότητας γι’ αυτή την προγραμματική περίοδο συμπυκνώνεται στη «δημιουργία μιας βιώσιμης, ανταγωνιστικής περιφερειακής οικονομίας με έντονα εξωστρεφή

προσανατολισμό και εσωτερική οικονομική, κοινωνική, χωρική και διοικητική συνοχή». Στόχοι του Προγράμματος είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του παραγωγικού συστήματος, η αξιοποίηση της θέσης της χωρικής ενότητας στο χώρο της Ν.Α. Ευρώπης και η ισόρροπη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στο πλαίσιο της αειφορίας. Η χρηματοδότηση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Μακεδονίας - Θράκης για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 ανέρχεται σε 4,2 δις Ευρώ (ποσό συνολικής δημόσιας δαπάνης) εκ των οποίου τα 2,7 δις Ευρώ είναι η Κοινοτική Συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας - Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων:** Οι δράσεις του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας- Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων συστηματοποιούνται σε τρεις γενικούς στόχους , στην Ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών προσπελασιμότητας, στη Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και στη τόνωση της επιχειρηματικότητας, στην αειφόρο ανάπτυξη και ποιότητα ζωής. Η χρηματοδότηση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Δυτικής Ελλάδος – Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 ανέρχεται σε 1,14 δις Ευρώ (ποσό συνολικής δημόσιας δαπάνης) εκ των οποίων τα 914 εκατ. Ευρώ είναι η Κοινοτική Συμμετοχή και χρηματοδοτείται αποκλειστικά από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).
- **ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου:** Η αναπτυξιακή στρατηγική της Χωρικής Ενότητας «Κρήτης - Νήσων Αιγαίου» για την περίοδο 2007-13 στηρίζεται σε δύο βασικούς πυλώνες, στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της χωρικής ενότητας και στη διασφάλιση ενός σύγχρονου και άνετου επιπέδου ποιότητας ζωής για τους κατοίκους της οι οποίοι καθορίζουν και το γενικό αναπτυξιακό όραμα της Χωρικής Ενότητας που συνοψίζεται στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και ανάδειξη της ελκυστικότητας της Χωρικής Ενότητας «Κρήτης και Νήσων Αιγαίου» σε συνθήκες αειφόρου ανάπτυξης. Σημαντικό μέρος της αναπτυξιακής στρατηγικής της χωρικής ενότητας θα υλοποιηθεί μέσω των παρεμβάσεων του ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου 2007-13 οι στρατηγικές παρεμβάσεις του οποίου καλύπτουν τους παρακάτω οκτώ γενικούς στόχους, τη βελτίωση της προσπελασιμότητας (ενδοπεριφερειακής και διαπεριφερειακής), τη διασφάλιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, την

ενσωμάτωση της αειφορίας στις αναπτυξιακές επιλογές και παρεμβάσεις, σε συνδυασμό με την προστασία του ευαίσθητου φυσικού περιβάλλοντος, την ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης και ενδυνάμωση των εξωστρεφών συνεργασιών, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, καλλιέργεια της καινοτομίας, προσέλκυση επενδύσεων υψηλής προστιθέμενης αξίας και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, τη συνδυασμένη αξιοποίηση των τουριστικών και πολιτισμικών πόρων, την αντιμετώπιση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και των αναπτυξιακών ιδιαιτεροτήτων και την ενίσχυση των τάσεων δικτύωσης μεταξύ αστικών κέντρων της χωρικής ενότητας και ανάδειξη πόλων ανάπτυξης. Η χρηματοδότηση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Κρήτης – Νήσων Αιγίου για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 ανέρχεται σε 1.325.000.178 € (ποσό συνολικής δημόσιας δαπάνης) εκ του οποίου τα 871.300.178 € αντιπροσωπεύουν την Κοινοτική Συνδρομή.

- **ΠΕΠ Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου:** Ο στρατηγικός στόχος και το γενικό αναπτυξιακό όραμα της Χωρικής Ενότητας Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου για την περίοδο 2007-2013 συνίσταται στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της ελκυστικότητας και της εξωστρέφειας της οικονομίας με τη βελτίωση της χωρικής και κοινωνικής συνοχής και την υιοθέτηση αειφορικών μεθόδων ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων και διαχείρισης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Σημαντικό μέρος της αναπτυξιακής στρατηγικής της χωρικής ενότητας θα υλοποιηθεί μέσω των παρεμβάσεων του ΠΕΠ Θεσσαλίας Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου 2007-13, οι στρατηγικές παρεμβάσεις του οποίου καλύπτουν οκτώ γενικούς στόχους, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, της εξωστρέφειας, της ποιότητας και της καινοτομικής ικανότητας των επιχειρήσεων, τη βελτίωση της προσπελασιμότητας μέσω της δημιουργίας και αναβάθμισης υποδομών και ενδο-περιφερειακών και δια-περιφερειακών μεταφορικών δικτύων, την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, την αειφορική διαχείριση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, την ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, την ενίσχυση της διαπεριφερειακής συνεργασίας, την αξιοποίηση του τουρισμού και του πολιτισμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την προώθηση της ψηφιακής σύγκλισης. Η χρηματοδότηση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού

Προγράμματος Θεσσαλίας -Στερεάς Ελλάδας - Ηπείρου για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 ανέρχεται σε 1,8 δις Ευρώ (ποσό συνολικής δημόσιας δαπάνης) εκ των οποίου τα 1,1 δις Ευρώ είναι η Κοινοτική Συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Αττική:** Το αναπτυξιακό όραμα της χωρικής ενότητας γι' αυτή την προγραμματική περίοδο συμπυκνώνεται στην «Ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της Περιφέρειας Αττικής ως Ευρωπαϊκής Μητρόπολης στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου». Στόχοι του Προγράμματος είναι η βελτίωση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας ως Διεθνές Επιχειρηματικό κέντρο, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μέσω της ενθάρρυνσης της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας, της έρευνας και τεχνολογίας και της διάδοσης και αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης, η βελτίωση της ποιότητας ζωής και προστασία του περιβάλλοντος και η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας. Η χρηματοδότηση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Αττικής για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 ανέρχεται σε 3,561 δις Ευρώ ενώ η Κοινοτική Συμμετοχή σε 2,438 δις Ευρώ και χρηματοδοτείται αποκλειστικά από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).

Τα ΠΕΠ θα συμβάλουν στην κάλυψη των εθνικών στρατηγικών στόχων συμπληρωματικά με τα τομεακά προγράμματα, με έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στις ανάγκες κάθε χωρικής ενότητας / Περιφέρειας.

Σε κάθε περίπτωση, τα ΠΕΠ για όλες τις Περιφέρειες θα καλύψουν ένα κοινό κορμό παρεμβάσεων ως εξής:

- κοινωνικές υποδομές
- υγεία και κοινωνική αλληλεγγύη (υποδομές νοσοκομείων και δομών κοινωνικής φροντίδας, ειδικών μονάδων, κέντρων υγείας και ανοιχτής φροντίδας, εξειδικευμένος εξοπλισμός, μέτρα ανάπτυξης και προστασίας της Δημόσιας Υγείας)
- πολιτισμός (ενίσχυση των βασικών πολιτιστικών υποδομών, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς)
- έργα προσπελασιμότητας και περιβάλλοντος τοπικής κλίμακας

- πολιτικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης
- πολιτικές ενίσχυσης ορεινών, μειονεκτικών, νησιωτικών περιοχών

Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας

Στη νέα προγραμματική περίοδο, τα Προγράμματα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας αντικαθίστανται από τα Προγράμματα του Στόχου III «Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία».

Ο συνολικός προϋπολογισμός των προγραμμάτων του στόχου III ανέρχεται στα 8,7 δις ευρώ, εκ των οποίων 210 εκατ. ευρώ ΕΤΠΑ αντιστοιχούν στην Ελλάδα. Συμπεριλαμβανομένης, λοιπόν, και της εθνικής συμμετοχής, σχεδόν 300 εκατομμύρια ευρώ κοινοτικών και εθνικών πόρων θα δοθούν στα Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας.

Τα 5 Προγράμματα που διαχειρίζεται η Ελλάδα, εκτός από το Πρόγραμμα «Ελλάδα-Τουρκία» που έχει τεθεί σε αναστολή, έχουν εγκριθεί. Συγκροτηθήκαν οι Επιτροπές Παρακολούθησης των Προγραμμάτων «Ελλάδα-Βουλγαρία», «Ελλάδα-Ιταλία», «Ελλάδα-Κύπρος», τα μέλη των οποίων συμφώνησαν από κοινού τον εσωτερικό κανονισμό τα επικοινωνιακά σχέδια και το Πρόγραμμα Τεχνικής Βοήθειας. Παράλληλα, ετοιμάζεται το σύνολο των υπουργικών αποφάσεων με τις οποίες θα συγκροτούνται οι Κοινές Τεχνικές Γραμματείες, έργο των οποίων αποτελεί η βελτίωση της διαχείρισης και επίβλεψης των Προγραμμάτων καθώς και της στελέχωσης τους.

Όσον αφορά στα Προγράμματα Διασυνοριακής Συνεργασίας, η Ελλάδα συμμετέχει σε έξι Προγράμματα, συνολικού προϋπολογισμού, που ξεπερνά τα 320.000.000 ευρώ, τη Διαχειριστική Αρχή των οποίων εξακολουθεί να διατηρεί.

Τα Προγράμματα είναι τα εξής:

- Πρόγραμμα «**Ελλάδα-Βουλγαρία**»: Η επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος περιλαμβάνει 7 διοικητικές περιφέρειες στην Ελληνική πλευρά (Εβρος, Καβάλα, Ξάνθη, Ροδόπη, Δράμα, Θεσσαλονίκη και Σέρρες) και 4 στη Βουλγαρική πλευρά (Μπλαγκόεφγκραντ, Σμόλυαν, Κούρτζαλι, Χάσκοβο), ενώ καλύπτει μία περιοχή 40.202 τετρ.χλμ. και 2.812.236 κατοίκων. Ο

στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η προώθηση της διασυνοριακής περιοχής διασφαλίζοντας την περιφερειακή συνοχή και ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η ποιότητα ζωής, η προσβασιμότητα, η ανταγωνιστικότητα και οι ανθρωπίνι πόροι και τέλος η τεχνική βοήθεια. Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος είναι 110.735.958 ευρώ και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).

- Πρόγραμμα «**Ελλάδα-Ιταλία**»: Η επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος περιλαμβάνει από την Ελληνική πλευρά τους νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Ηλείας και Αχαΐας (περιφέρεια δυτικής Ελλάδας), Κέρκυρας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας και Ζακύνθου (περιφέρεια Ιονίων νήσων), Ιωαννίνων, Πρεβέζης, Άρτας και Θεσπρωτίας (περιφέρεια Ηπείρου) και από την Ιταλική πλευρά τις επαρχίες Μπάρι, Μπρίντζι, Τάραντα, Φότζια και Λέτσε. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εδαφικής συνοχής στην περιοχή του προγράμματος προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης μέσω της σύνδεσης του δυναμικού από αμφοτέρους τις πλευρές της θαλάσσιας συνοριακής γραμμής. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας, η βελτίωση της προσπελασιμότητας σε βιώσιμα δίκτυα και υπηρεσίες, η βελτίωση της ποιότητας ζωής, προστασία του περιβάλλοντος και ενίσχυση της κοινωνικής και πολιτιστικής συνοχής και τέλος η τεχνική βοήθεια. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος είναι 88.955.170 Ευρώ, και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).
- Πρόγραμμα «**Ελλάδα-Κύπρος**»: Η επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος περιλαμβάνει οκτώ (8) διοικητικές περιφέρειες στην Ελληνική πλευρά (Σάμο, Λέσβο, Χίο, Δωδεκάνησα, Ηράκλειο, Λασίθι, Ρέθυμνο και Χανιά) και όλη την Κύπρο. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η ανάδειξη της περιοχής του προγράμματος ως μέτρου αειφόρου ανάπτυξης στην ευρύτερη ΝΑ Μεσόγειο. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η ανταγωνιστικότητα, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, η προσβασιμότητα και ασφάλεια περιοχής και τέλος

η τεχνική υποστήριξη εφαρμογής. Ο αρχικός προϋπολογισμός του προγράμματος ήταν 41.633.290 Ευρώ και μετά την αναθεώρηση ο προϋπολογισμός ανέρχεται στα 44.593.923 Ευρώ.

- Πρόγραμμα «**Ελλάδα-Αλβανία**»: Η επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος περιλαμβάνει 6 περιοχές NUTS III στην Ελληνική πλευρά (Φλώρινα, Ιωάννινα, Καστοριά, Κέρκυρα, Θεσπρωτία, Γρεβενά) και 3 στην Αλβανική πλευρά (Αργυρόκαστρο, Κορυτσά, Vlorë). Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η αύξηση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού, με την προώθηση της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης στη διασυνοριακή περιοχή του προγράμματος. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η ενίσχυση της διασυνοριακής οικονομικής ανάπτυξης, η προώθηση και ανάπτυξη του περιβάλλοντος, των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και η τεχνική βοήθεια.. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Όργανο Προενταξιακής Βοήθειας (IPA) με 22.143.015 Ευρώ.
- Πρόγραμμα «**Ελλάδα-ΠΓΔΜ**»: Η επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος περιλαμβάνει 5 περιοχές NUTS III στην Ελληνική πλευρά (Φλώρινας, Πέλλας, Κιλκίς, Θεσσαλονίκης και Σερρών) και 3 στην πλευρά της ΠΓΔΜ (Pelagonia, Vardar και όλο το νοτιοδυτικό τμήμα της χώρας). Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η ενίσχυση της Σύγκλισης στις διοικητικές περιφέρειες του προγράμματος με την προώθηση της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η ενίσχυση της διασυνοριακής οικονομικής ανάπτυξης, η προώθηση και ανάπτυξη του περιβάλλοντος, των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και τέλος η τεχνική βοήθεια. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Όργανο Προενταξιακής Βοήθειας (IPA) με 24.810.005 Ευρώ.
- Πρόγραμμα «**Ελλάδα-Τουρκία**»*, που συγχρηματοδοτείται από το IPA, 34.088.992 ευρώ

Η Ελλάδα συμμετέχει και σε τρία (3) Προγράμματα πολυμερούς διασυνοριακής συνεργασίας:

- **Πρόγραμμα Αδριατικής,** Το πρόγραμμα περιλαμβάνει επιλέξιμες περιοχές από τρία κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ιταλία, Σλοβενία και Ελλάδα) και τέσσερις ανατολικές χώρες της Αδριατικής (Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο και Αλβανία). Για την Ελλάδα επιλέξιμοι είναι οι νομοί Κέρκυρας και Θεσπρωτίας. Συνολικά καλύπτεται περιοχή 115.714 km² με πληθυσμό 15.074 εκατ. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η ενίσχυση των δυνατοτήτων βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή της Αδριατικής, μέσω μιας συντονισμένης στρατηγικής μεταξύ των εταίρων των επιλέξιμων περιοχών. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η οικονομική, κοινωνική και θεσμική συνεργασία, η διαφύλαξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, πρόληψη κινδύνων και τέλος η προσβασιμότητα σε δίκτυα. Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Μηχανισμό Προενταξιακής Βοήθειας (ΜΠΒ), ενώ η Ελλάδα συνεισφέρει 5.659.992 Ευρώ.
- **Θαλάσσια Λεκάνη της Μεσογείου:** Οι επιλέξιμες περιοχές για το πρόγραμμα προέρχονται από όλες τις χώρες που βρέχονται από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η προώθηση της βιώσιμης και αρμονικής διεθνικής συνεργασίας των χωρών της Λεκάνης της Μεσογείου για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων και την ενίσχυση της ενδογενούς προοπτικής ανάπτυξης. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η προώθηση της κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης και βελτίωσης της διεθνικής συνεργασίας, η προώθηση της περιβαλλοντικής αειφορίας για την περιοχή, η προώθηση των καλύτερων όρων και προϋποθέσεων για την εξασφάλιση της κινητικότητας των προσώπων, αγαθών και κεφαλαίων και η προώθηση του πολιτιστικού διαλόγου και της τοπικής διακυβέρνησης. Η συνολική οικονομική συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το πρόγραμμα θα είναι 173.607.324 Ευρώ.
- **Μαύρη Θάλασσα:** Η επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος περιλαμβάνει δέκα χώρες, για ορισμένες από τις οποίες περιλαμβάνεται το σύνολο του εθνικού εδάφους τους (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Μολδαβία και τη Γεωργία), ενώ για χώρες κοντά στη λεκάνη απορροής (Βουλγαρία, Ελλάδα, Ρουμανία, Ρωσία, Τουρκία και Ουκρανία) κάποιες περιφέρειες. Οι τέσσερις από τις δέκα χώρες που περιλαμβάνονται (Ελλάδα, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Μολδαβία R.) δε βρίσκονται παρά τις ακτές της Μαύρης Θάλασσας, αλλά

συνδέονται με τη Λεκάνη λόγω ιστορικών, οικονομικών, πολιτιστικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Οι άλλες έξι χώρες (Βουλγαρία, Ρουμανία, Ρωσία, Τουρκία, Γεωργία και Ουκρανία) έχουν άμεση πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα. Η επιλέξιμη έκταση κατέχει έδαφος των 834.719 τετραγωνικά χιλιόμετρα και περιλαμβάνει πληθυσμό 74,2 εκατομμυρίων ανθρώπων. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η ισχυρότερη και βιώσιμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών της Λεκάνης της Μαύρης Θάλασσας. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η διασυνοριακή συνεργασία για την οικονομική ανάπτυξη, η αξιοποίηση των πόρων και διαμοιρασμός των αρμοδιοτήτων για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος και τέλος η ανάπτυξη πολιτιστικών και εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών για τη δημιουργία ενός κοινού πολιτιστικού περιβάλλοντος στη λεκάνη. Η Ελλάδα συνεισφέρει με 1.132.000 Ευρώ και θα έχει ενισχυμένο ρόλο, καθώς έχει αποφασιστεί να ορίσει τον Πρώτο Σύμβουλο της Διαχειριστικής Αρχής του προγράμματος, που φιλοξενείται στη Ρουμανία.

Η Ελλάδα συμμετέχει σε δύο διακρατικά προγράμματα. Συγκεκριμένα:

- **Μεσογειακός Χώρος:** Η επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος περιλαμβάνει 11 χώρες, (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Γαλλία, Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο-Γιβραλτάρ, Μάλτα, Κύπρο, Σλοβενία, Κροατία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη) και προήλθε από τη συγχώνευση των Προγραμμάτων INTERREG ARCHIMED και MEDOCC. Στη Θεσσαλονίκη θα φιλοξενηθεί το ένα από τα δύο Γραφεία Διασύνδεσης (Liaison Office) του Προγράμματος, στις αρμοδιότητες του οποίου εντάσσεται και η υποστήριξη υποψήφιων εταίρων και Τελικών Δικαιούχων από τις υποψήφιες και δυνητικά υποψήφιες προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση χώρες, οι οποίες συμμετέχουν στο Πρόγραμμα. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η ενίσχυση της οικονομίας της εν λόγω περιφέρειας, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η ανάπτυξη και η απασχόληση για τις μελλοντικές γενιές. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η ενίσχυση των ικανοτήτων καινοτομίας, η προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της βιώσιμης εδαφικής ανάπτυξης, η βελτίωση της κινητικότητας και της

εδαφικής προσπελασιμότητας, η προώθηση ενός πολυκεντρικού και ολοκληρωμένου μεσογειακού χώρου και τέλος η εεχνική βοήθεια. Ο προϋπολογισμός του Προγράμματος που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) ανέρχεται σε 193.191.331 Ευρώ.

- **Χώρος Νοτιοανατολικής Ευρώπης:** Οι επιλέξιμες περιοχές για το πρόγραμμα προέρχονται από οκτώ (8) κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ιταλία, Αυστρία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Ελλάδα), τη Μολδαβία, την Κροατία, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, την Αλβανία, την ΠΓΔΜ και την Ουκρανία. Το Πρόγραμμα προήλθε από τη διάσπαση του προγράμματος CADSES σε δύο διαφορετικές ζώνες, βόρεια και νότια. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η βελτίωση της εδαφικής, οικονομικής και κοινωνικής ολοκλήρωσης και η συμβολή στη συνοχή, τη σταθερότητα και την ανταγωνιστικότητα μέσω της ανάπτυξης των διακρατικών εταιρικών σχέσεων και της κοινής δράσης σε θέματα στρατηγικής σημασίας για την περιοχή. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η διευκόλυνση της καινοτομίας και του επιχειρηματικού πνεύματος, η προστασία και η βελτίωση του περιβάλλοντος, η βελτίωση της προσβασιμότητας, η ανάπτυξη διακρατικών συνεργασιών για τις περιοχές βιώσιμης ανάπτυξης και η τεχνική βοήθεια για την υποστήριξη της εφαρμογής και την αύξηση των δυνατοτήτων. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανέρχεται σε 206.691.645 Ευρώ.

Η Ελλάδα συμμετέχει στο διαπεριφερειακό πρόγραμμα **INTERREG IV C**, στο οποίο συμμετέχουν όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ πλην της Γερμανίας, η Νορβηγία και η Ελβετία. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η βελτίωση, μέσω της διαπεριφερειακής συνεργασίας, της αποτελεσματικότητας των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης στους τομείς της καινοτομίας, της οικονομίας της γνώσης, του περιβάλλοντος και πρόληψης κινδύνων, καθώς και ο οικονομικός εκσυγχρονισμός και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η καινοτομία και οικονομία της γνώσης, η προστασία του περιβάλλοντος και πρόληψη και η

τεχνική βοήθεια. Ο Προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται σε 321.321.762 Ευρώ.

Η Ελλάδα συμμετέχει και στα δίκτυα:

- Η Ελλάδα συμμετέχει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο **INTERACT** 2007-13, στο οποίο συμμετέχουν όλα τα κράτη της ΕΕ, η Νορβηγία και η Ελβετία. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η προώθηση της ορθής διακυβέρνησης των κοινοτικών προγραμμάτων που χρηματοδοτεί το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) τα οποία εμπίπτουν στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας. Για την υλοποίηση του προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η ανάπτυξη και παροχή υπηρεσιών και η τεχνική βοήθεια. Η χρηματοδότηση του προγράμματος από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) ανέρχεται σε περίπου 34 εκατ. Ευρώ.
- Το πρόγραμμα **ESPON** περιλαμβάνει την κοινοτική στήριξη για όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας. Τα επιλέξιμα κράτη μέλη είναι τα παρακάτω: Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Κύπρος, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο. Ο βασικός στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται ως η υποστήριξη της ανάπτυξης πολιτικής σε σχέση με το στόχο της εδαφικής συνοχής και αρμονική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού εδάφους με την παροχή συγκρίσιμων πληροφοριών, στοιχείων, αναλύσεων και σεναρίων για την εδαφική δυναμική και την εμφάνιση του εδαφικού κεφαλαίου και δυνατότητες για την ανάπτυξη των περιφερειών και των ευρύτερων περιοχών συμβάλλοντας στην ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα, την εδαφική συνεργασία και την βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας η εφαρμοσμένη έρευνα για την εδαφική ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και τη συνοχή, η στοχοθετημένη ανάλυση με βάση τη ζήτηση των χρηστών, η επιστημονική πλατφόρμα και εργαλεία, η κεφαλαιοποίηση, ιδιοκτησία και συμμετοχή και η τεχνική βοήθεια. Ο

συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος είναι περίπου 45 εκατ. Ευρώ, εκ των οποίων 34 εκατ. Ευρώ από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).

- Η περιοχή του προγράμματος **URBACT** αποτελείται από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη Νορβηγία, την Ελβετία, τις χώρες προενταξιακής βοήθειας (IPA) και άλλες χώρες. Βασικός στρατηγικός στόχος του προγράμματος καθορίζεται η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών αστικής ανάπτυξης και ενίσχυση της κοινής αντίληψης της ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης. Για την υλοποίηση του Προγράμματος έχουν τεθεί ως άξονες προτεραιότητας οι Πόλεις, μοχλοί ανάπτυξης και απασχόλησης (περίπου 44% της συνολικής χρηματοδότησης ΕΤΠΑ, οι ελκυστικές και συνεκτικές πόλεις (περίπου 50% της συνολικής χρηματοδότησης ΕΤΠΑ και η τεχνική συνδρομή (6% του συνολικού ποσού χρηματοδότησης ΕΤΠΑ. Ο συνολικός προϋπολογισμός για το πρόγραμμα είναι 68.890.739 Ευρώ. Η συνολική επιλέξιμη δαπάνη είναι 67.817.875 Ευρώ η οποία αποτελείται από 53.319.170 Ευρώ από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), 5.173.880 Ευρώ από την εθνική συνεισφορά και 9.324.825,00 Ευρώ από την τοπική συμμετοχή. Εκτός από αυτό, υπάρχει και μη επιλέξιμος προϋπολογισμός που εκπροσωπείται από την συνεισφορά της Νορβηγίας που αντιστοιχεί σε 350.000 Ευρώ και τη συνεισφορά της Ελβετίας που αντιστοιχεί σε 230.000 Ευρώ.

3.1.4 Ε.Σ.Π.Α 2014-2020

Οι στόχοι των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τα οποία συγχρηματοδοτείται το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020, υλοποιούνται μέσα από επιχειρησιακά προγράμματα.

Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα είναι πολυετή προγράμματα που ισχύουν για όλη την περίοδο προγραμματισμού 2014-2020 και συνδέονται με τομείς ή/και συγκεκριμένες γεωγραφικές περιφέρειες σε διεθνές, εθνικό ή τοπικό επίπεδο.

Η αρχιτεκτονική του ΕΣΠΑ 2014-2020 προβλέπει:

- ❖ 7 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα που αφορούν ένα ή περισσότερους τομείς και έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα και
- ❖ 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις 13 διοικητικές Περιφέρειες της χώρας, που περιλαμβάνουν δράσεις περιφερειακής εμβέλειας.

Επιπλέον, η Ελλάδα συμμετέχει σε Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας, 5 εκ των οποίων είναι διμερή δηλαδή αφορούν τη συνεργασία με ισάριθμες χώρες που γειτνιάζουν με την Ελλάδα.

Τα Προγράμματα εκπονήθηκαν από τις αρμόδιες αρχές της χώρας σε συνεργασία και διαβούλευση με τους κοινωνικο-οικονομικούς εταίρους και εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Κάθε Πρόγραμμα περιλαμβάνει στρατηγικές προτεραιότητες και ενδεικτικές δράσεις που διαμορφώνουν τη συνεισφορά του στην υλοποίηση των στόχων του ΕΣΠΑ και κατ' επέκταση στην υλοποίηση της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

Τομεακά Προγράμματα

- **Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία:** Το ΕΠΑνΕΚ κατέχει κεντρική θέση στην προσπάθεια της χώρας για τη δημιουργία και στήριξη ενός νέου παραγωγικού μοντέλου που θα οδηγήσει στην ανάπτυξη και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και τη δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης. Στόχος του προγράμματος είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, της μετάβασης στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 4.665.144.578 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 3.646.378.272 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 1.018.766.306 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.
- **Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη:** Το όραμα του προγράμματος είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η συμβολή στην ολοκληρωμένη αστική ανάπτυξη. Οι στόχοι για τις μεταφορές είναι η προώθηση της ολοκλήρωσης μέρους των υποδομών του βασικού

Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών (ΔΕΔ-Μ), οδικών και σιδηροδρομικών και περαιτέρω ανάπτυξη/ αναβάθμιση του αναλυτικού ΔΕΔ-Μ, με έμφαση στο οδικό και σιδηροδρομικό, αλλά και επιλεγμένες παρεμβάσεις λιμένων και αεροδρομίων, η προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών και εκσυγχρονισμός του συστήματος μεταφορών (σιδηροδρομικές συνδέσεις με τα λιμάνια του βασικού ΔΕΔ-Μ και τα εμπορευματικά κέντρα, οδικές συνδέσεις διευρωπαϊκών λιμανιών και αεροδρομίων της ηπειρωτικής και νησιωτικής χώρας), η βελτίωση της ασφάλειας των μεταφορών (οδική ασφάλεια, ασφάλεια ναυσιπλοΐας και λιμενικών εγκαταστάσεων, ασφάλεια αεροναυτιλίας) και η ανάπτυξη και επέκταση των βιώσιμων και οικολογικών αστικών μεταφορών (αστικών μέσων σταθερής τροχιάς και λοιπών καθαρών επιφανειακών μέσων). Οι στόχοι για το περιβάλλον είναι η εκπλήρωση των απαιτήσεων του περιβαλλοντικού κεκτημένου της ΕΕ στους τομείς των Αποβλήτων και των Υδάτων, η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή - Πρόληψη και διαχείριση κινδύνων, η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας και η βιώσιμη αστική ανάπτυξη - Αστική αναζωογόνηση. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 5.186.665.141 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 4.333.917.411 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 852.747.730 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση:** Η συμβολή του Ε.Π. -με το σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων απασχόλησης, κατάρτισης, εκπαίδευσης και διά βίου μάθησης- στην επίτευξη των εθνικών στόχων για την απασχόληση, την καταπολέμηση της φτώχειας και την εκπαίδευση, υποστηρίζοντας έτσι το συνολικό όραμα της χώρας για τη αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση στο σύνολο των Περιφερειών της χώρας, η αντιμετώπιση της ανεργίας και αύξηση της βιώσιμης απασχόλησης για όλους, η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας όλων των βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος και η ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης και βελτίωση της συνάφειας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με την αγορά εργασίας. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου

Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» ανέρχεται σε 3.135 εκ. ευρώ (ΔΔ), εκ των οποίων 2.104.926.538 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 562.568.370 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα:** Το όραμα του προγράμματος είναι η ελληνική Δημόσια Διοίκηση να καταστεί συνεκτική, καλά συντονισμένη, ευέλικτη, εξωστρεφής και αποτελεσματική αποκαθιστώντας τη σχέση εμπιστοσύνης του κράτους με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, παρέχοντας πολιτοκεντρικές και συνεχώς αναβαθμιζόμενες υπηρεσίες αποτελώντας έτσι έναν από τους βασικούς πυλώνες για την ανάκαμψη της χώρας. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η ενίσχυση της οργανωτικής, θεσμικής και επιχειρησιακής ικανότητας της δημοσίας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσα από παρεμβάσεις που θα αλλάξουν τη δομή την οργάνωση και τη λειτουργία των υπηρεσιών προς όφελος των πολιτών και των επιχειρήσεων, η προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στο Δημόσιο Τομέα η οποία σε συνδυασμό με συστημικές δράσεις και πολιτικές, θα αποτελέσουν τα κύρια εργαλεία μετασχηματισμού των υφιστάμενων διαδικασιών βελτιώνοντας τις παρεχόμενες υπηρεσίες και καθιστώντας τη Διοίκηση πιο αποτελεσματική και αποδοτική, η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού του δημόσιου τομέα, μέσω: της ορθολογικής κατανομής των ανθρώπινων πόρων, της καλύτερης αξιοποίησης των στελεχών της διοίκησης καθώς και της παροχής αναβαθμισμένων υπηρεσιών κατάρτισης/εκπαίδευσης, με στόχο την ατομική ανάπτυξη των υπαλλήλων και την ανταπόκρισή τους στις αυξημένες ανάγκες. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 486.913.882 ευρώ, εκ των οποίων 377.228.416 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 109.685.466 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.
- **Τεχνική βοήθεια:** Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τεχνική Βοήθεια 2014-2020» βασίζεται σε μια σαφή στρατηγική που αποσκοπεί στην μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των δομών και διαδικασιών του ΕΣΠΑ 2014-2020 και των επιμέρους Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που οικοδομείται πάνω σε μια σύγχρονη αντίληψη βιώσιμων ανθρώπινων πόρων. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η ενίσχυση των συστημάτων και των διαδικασιών διοίκησης και συντονισμού της εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, η ενίσχυση της στελέχωσης, διοικητικής οργάνωσης και λειτουργίας των υποστηρικτικών δομών του συστήματος διαχείρισης,

συντονισμού και διοίκησης της εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, καθώς επίσης και των επιτελικών δομών των Υπουργείων και η ενίσχυση της διαχειριστικής επάρκειας των δικαιούχων φορέων για την εφαρμογή συγχρηματοδοτούμενων παρεμβάσεων. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης: 401.870.434 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 317.612.097 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 84.258.337 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **Αγροτική Ανάπτυξη:** Το όραμα του προγράμματος είναι η ολοκληρωμένη ανάπτυξη και βιώσιμη ανταγωνιστικότητα του αγροτικού χώρου. Οι στόχοι του είναι η δημιουργία ενός ισχυρού, ανταγωνιστικού και βιώσιμου αγροδιατροφικού συστήματος, η προαγωγή της αειφορίας του αγροδιατροφικού συστήματος και των αγροτικών περιοχών και η δημιουργία βιώσιμων και πολύ λειτουργικών αγροτικών περιοχών οι οποίοι επιτυγχάνονται κυρίως με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας του αγροδιατροφικού συστήματος, καθώς και της αλυσίδας αξίας των εγχώριων αγροτικών προϊόντων, την αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την ενίσχυση της επιχειρηματικής κουλτούρα, την προστασία και διαχείριση των φυσικών πόρων και της βιοποικιλότητας, καθώς και το μετριασμό και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την παροχή βασικών υπηρεσιών και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και τη διαφοροποίηση της οικονομικής βάσης και την ενίσχυση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 5.880.192.246 ευρώ, εκ των οποίων 4.718.291.793 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 1.161.900.453 ευρώ η Εθνική συμμετοχή.
- **Αλιεία & Θάλασσα:** Το όραμα του προγράμματος είναι η ενίσχυση της περιβαλλοντικά βιώσιμης, αποδοτικής ως προς τους πόρους, καινοτόμου και ανταγωνιστικής αλιείας και υδατοκαλλιέργειας, καθώς και η προώθηση της γαλάζιας ανάπτυξης και των θαλάσσιων δεξιοτήτων στην Ελλάδα. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των κλάδων της υδατοκαλλιέργειας και της μεταποίησης, η βιωσιμότητα της θαλάσσιας αλιείας και βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών που εξαρτώνται παραδοσιακά από την αλιεία και η προστασία και αποκατάσταση του θαλάσσιου περιβάλλοντος και των έμβιων πόρων, έλεγχος των αλιευτικών

δραστηριοτήτων, συλλογή αλιευτικών δεδομένων και βελτίωση των γνώσεων σχετικά με την κατάσταση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 523.406.309 ευρώ, εκ των οποίων 388.777.914 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 134.628.395 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

Περιφερειακά Προγράμματα

- **ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης:** Το όραμα του προγράμματος είναι η ανασυγκρότηση του παραγωγικού προτύπου της Περιφέρειας ώστε, να μετασχηματιστεί σε τουριστικό προορισμό αριστείας και σημαντικό βιομηχανικό πόλο, αξιοποιώντας το συγκριτικό της πλεονέκτημα στο αγροδιατροφικό σύμπλεγμα, το πλούσιο ενδογενές της δυναμικό, τη γεωγραφική της θέση και προωθώντας την κοινωνική συνοχή με την κινητοποίηση υφισταμένων αλλά και νέων κοινωνικών συλλογικοτήτων. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η διεύρυνση της οικονομικής δραστηριότητας, η αύξηση της απασχόλησης, η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και η βελτίωση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης ως τόπο κατοικίας και παραγωγής. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 507.739.336 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 406.191.468 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 101.547.868 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.
- **ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας:** Το όραμα του προγράμματος είναι η ανάδειξη της Κεντρικής Μακεδονίας σε δυναμικό αναπτυξιακό πόλο διεθνούς εμβέλειας με διακριτή ταυτότητα, ανταγωνιστική και καινοτόμο παραγωγική βάση, ποιοτικό περιβάλλον, ισχυρή κοινωνική και χωρική συνοχή. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η μετάβαση της περιφερειακής οικονομίας σ' ένα νέο και βιώσιμο παραγωγικό μοντέλο με ανταγωνιστικότητα, εξωστρέφεια, καινοτόμο επιχειρηματικότητα και έξυπνη και φιλική αξιοποίηση των τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), η προστασία και αειφορική διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων για τη διασφάλιση της ποιότητας ζωής και της αποδοτικότητας των πόρων, η ολοκλήρωση - προβολή των μεταφορικών υποδομών και δικτύων για την ανάδειξη της Περιφέρειας σε μεταφορικό

κόμβο διεθνούς εμβέλειας - αξιοποίηση της κεντροβαρούς θέσης της στις μακροπεριοχές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου και η υποστήριξη και ενδυνάμωση της κινητικότητας και αναβάθμισης των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού, δυναμική αντιμετώπιση της ανεργίας, και διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 964.864.182 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 771.891.345 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 192.972.837 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας:** Το όραμα του προγράμματος είναι η συμβολή στη δημιουργία μιας διατηρήσιμης, ανταγωνιστικής, περιφερειακής οικονομίας με βιώσιμες θέσεις εργασίας, ποιοτικό περιβάλλον και κοινωνική συνοχή. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η βελτίωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε ανταγωνιστικό επίπεδο με έμφαση στην κλαδική και χωροθετημένη εξειδίκευση μέσω της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης της Περιφέρειας (RIS3), η υποστήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και η προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, η προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και της άρσης των προβλημάτων σε βασικές υποδομές δικτύων και η διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και η ενίσχυση της βιώσιμης απασχόλησης. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 330.737.733 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 264.590.187 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 66.147.546 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.
- **ΠΕΠ Ηπείρου:** Μέσα από μια διαρκή διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης, η Περιφέρεια έχει ως όραμα, να καταστεί αξιοβίωτη και αυτοτροφοδοτούμενη, έχοντας εξωστρεφή ανάπτυξη, εστιασμένη στις παραγωγικές δραστηριότητες που αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα και ενισχύουν την τοπική ταυτότητα, με σεβασμό στο περιβάλλον, την ιστορία και τον πολίτη της Ηπείρου. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας με ανάπτυξη της καινοτομίας και των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, η προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος ανάπτυξη, η ενίσχυση υποδομών μεταφορών, η ενίσχυση υποδομών εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας και η ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση διακρίσεων. Ο συνολικός

προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 325.846.892 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 260.677.513 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 65.169.379 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Θεσσαλίας:** Το όραμα του προγράμματος είναι η ισχυρή και καινοτόμος οικονομία στην Ευρώπη, με επίκεντρο τον άνθρωπο και το περιβάλλον, μέσω της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η ανάσχεση της συρρίκνωσης της επιχειρηματικής και εν γένει παραγωγικής δραστηριότητας και ενδυνάμωση της ελκυστικότητας της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της Περιφέρειας και των επιχειρήσεων της, η ανάπτυξη, αξιοποίηση και αύξηση της συμμετοχής του ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας και ενεργός ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση, η ανάπτυξη και δικτύωση του ερευνητικού ιστού της Περιφέρειας και σύνδεση του με το παραγωγικό / επιχειρηματικό περιβάλλον και την δημόσια διοίκηση της Περιφέρειας, η συμπλήρωση – ολοκλήρωση διατηρήσιμων και ασφαλούς χρήσης μεταφορικών υποδομών για την ανάπτυξη και την απασχόληση, η προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων και μετάβαση προς μια οικονομία φιλική προς το περιβάλλον, για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την αποδοτική χρήση των πόρων και η εφαρμογή προγραμμάτων χωρικής ανάπτυξης για αύξηση απασχολησιμότητας και αντιμετώπιση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού στο πλαίσιο της χωρικής συνοχής των υποπεριοχών της Θεσσαλίας. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 401.130.674 ευρώ, εκ των οποίων 320.904.539 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 80.226.135 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.
- **ΠΕΠ Ιονίων Νήσων:** Το όραμα του προγράμματος είναι η βιώσιμη ανάπτυξη των Ιόνιων νησιών με ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας της Περιφέρειας, μέσα από την αξιοποίηση της οικονομίας της γνώσης, του πολιτιστικού και περιβαλλοντικού αποθέματος. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η τόνωση της ανταγωνιστικότητας, η ενίσχυση προσόντων ανθρώπινου δυναμικού, η ενίσχυση του κοινωνικού ιστού και η αντιμετώπιση πιέσεων και περιορισμών νησιωτικότητας. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 226.924.699 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 181.539.758 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 45.384.941 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας:** Το όραμα του προγράμματος είναι η αυτοτροφοδοτούμενη, εξωστρεφής και αειφορική ανασυγκρότηση της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος εστιασμένη στην παγκόσμια ταυτότητά της, στις αξίες για τον άνθρωπο και το περιβάλλον. Οι στόχοι του είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, η προστασία του περιβάλλοντος - μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον, η ανάπτυξη - εκσυγχρονισμός - συμπλήρωση μεταφορικών υποδομών, η ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων και τέλος η ανάπτυξη - εκσυγχρονισμός - συμπλήρωση κοινωνικών υποδομών, υποδομών υγείας και εκπαίδευσης. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 490.985.731 ευρώ, εκ των οποίων 392.788.583 ευρώ Συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 98.197.148 ευρώ Εθνική Συμμετοχή.
- **ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας:** Το όραμα του προγράμματος είναι η ισόρροπη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας μέσω της βελτίωσης του επιχειρηματικού και επενδυτικού περιβάλλοντος, με σεβασμό στο περιβάλλον και στον πολίτη. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η προώθηση της επιχειρηματικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της περιφερειακής οικονομίας, η διασφάλιση του περιβάλλοντος, της αειφορίας της ανάπτυξης και η βελτίωση της ποιότητας ζωής, η ολοκλήρωση των μεταφορικών υποδομών και δικτύων, η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και η ενίσχυση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής, η βελτίωση της διοικητικής ικανότητας και τέλος η προώθηση της χωρικής συνοχής και συνεργασίας. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 190.052.422 ευρώ, εκ των οποίων 95.026.211 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 95.026.211 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.
- **ΠΕΠ Αττικής:** Το όραμα του προγράμματος είναι η κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανασυγκρότηση της Αττικής, ως Περιφέρεια της Ευρώπης, με μοχλούς ανάπτυξης την πολιτιστική της ταυτότητα, τις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις, την τεχνολογία και καινοτομία. Κεντρικό σημείο αναφοράς αποτελεί η ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών και η

ενθάρρυνση της συμμετοχής τους στην ολοκληρωμένη και ισόρροπη ανάπτυξη της Αττικής. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η αξιοποίηση και βελτίωση της ερευνητικής υποδομής και του ανθρώπινου δυναμικού, η ανάπτυξη επιχειρηματικότητας, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής οικονομίας, η ολοκλήρωση των βασικών υποδομών (ειδικότερα των υποδομών προστασίας του περιβάλλοντος), η μείωση των χωρικών ανισοτήτων εντός της Περιφέρειας και η αντιμετώπιση της φτώχειας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης των πληθυσμιακών ομάδων. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 1.139.966.972 ευρώ, εκ των οποίων 911.973.576 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 227.993.396 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Πελοποννήσου:** Το όραμα του προγράμματος είναι να γίνει η Πελοπόννησος πρότυπο αειφόρου ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής στην Ελλάδα και στην Ευρώπη με την μεγιστοποίηση της αξιοποίησης του ανθρώπινου και τεχνολογικού κεφαλαίου. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η καινοτόμος και αειφόρος αυτοτροφοδοτούμενη εξωστρεφής ανάπτυξη, με διασφάλιση της χωρικής και κοινωνικής συνοχής, η ανάσχεση της συρρίκνωσης της παραγωγικής / επιχειρηματικής δραστηριότητας και ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, με παράλληλη προσέλκυση επιχειρηματικών επενδύσεων, για διεύρυνση της επιχειρηματικής βάσης, με αιχμή την καινοτομία, η προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων και μετάβαση σε μια οικονομία φιλική στο περιβάλλον και με επάρκεια πόρων για ανάπτυξη, απασχόληση και αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η ενδυνάμωση της χωρικής συνοχής και της ανάπτυξης, για άρση των ενδοπεριφερειακών κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, η σύνδεση της έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας, με τις επιχειρήσεις και τον παραγωγικό ιστό, εν γένει, της Περιφέρειας Πελοποννήσου, η διεύρυνση και αναβάθμιση της πρόσβασης των πολιτών της Περιφέρειας σε διοικητικές, κοινωνικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες, με χρήση ΤΠΕ, η ανάσχεση του ρυθμού αύξησης της ανεργίας, με τη διατήρηση ή/ και αύξηση των θέσεων απασχόλησης στις επιχειρήσεις, με άμεση και διαρκή προσαρμογή των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στις αλλαγές του εξωτερικού περιβάλλοντός τους, η ένταξη ή/ και επανένταξη στην αγορά εργασίας των μη οικονομικά ενεργών, ιδιαίτερα των νέων, η

ένταξη ειδικών πληθυσμιακών ομάδων στην αγορά εργασίας, για ενίσχυση των εισοδημάτων τους και κατ' ακολουθία για πρόληψη ή/και καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, η ολοκλήρωση, συμπλήρωση, αλλά και βελτίωση διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών οδικών και σιδηροδρομικών συνδέσεων και ο σχεδιασμός εκτέλεσης νέων έργων και βελτίωσης των λιμενικών εγκαταστάσεων της Περιφέρειας. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 270.342.339 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 216.273.871 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 54.068.468 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου:** Το όραμα του προγράμματος είναι η αναστροφή της φθίνουσας αναπτυξιακής πορείας των νησιών της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και επιδίωξη της πραγματικής οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης με τις αναπτυγμένες Περιφέρειες της ΕΕ, διασφαλίζοντας τις προϋποθέσεις εσωτερικής και εξωτερικής χωρικής και κοινωνικής συνοχής και διατήρηση της ιδιαίτερης νησιωτικής φυσιογνωμίας κάθε νησιού. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η ενίσχυση της χωρικής συνοχής και αναβάθμιση των υποδομών προς την κατεύθυνση της άρσης των φαινομένων απομόνωσης (εσωτερικής & εξωτερικής) που συνεπάγεται η νησιωτική φυσιογνωμία της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, η ενίσχυση της ελκυστικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των νησιών και των επιχειρήσεων, με έμφαση στην αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών που διαθέτουν τα νησιά, η κοινωνική στήριξη στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης των φαινομένων που προκύπτουν από την κρίση, όσο και την στήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων και η αναβάθμιση του περιβάλλοντος και του πολιτισμού και ανάδειξή τους σε τοπικό πόρο που θα μετασχηματιστεί σε μηχανισμός ανάπτυξης. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 301.669.499 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 241.335.599 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 60.333.900 ευρώ η Εθνική συμμετοχή.
- **ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου:** Το όραμα είναι να αποτελέσει η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έναν από τους κορυφαίους προορισμούς του τουρισμού εμπειρίας παγκοσμίως μέσα από την υιοθέτηση μιας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης, διαφοροποίησης του προϊόντος και δημιουργίας ταυτότητας προορισμού. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η έξυπνη, ανταγωνιστική και

διαφοροποιημένη περιφερειακή οικονομία, η εδραίωση της αειφορικής ανάπτυξης με την αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων διαχείρισης των πόρων, η ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής σε όρους χωρικούς αλλά και οικονομικοκοινωνικούς με τη διάχυση της ανάπτυξης και την άρση της απομόνωσης και η ενεργός υποστήριξη της απασχόλησης και προώθηση της κοινωνικής ένταξης. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 168.170.562 ευρώ, εκ των οποίων 84.085.281 ευρώ είναι η Συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 84.085.281 ευρώ είναι η Εθνική Συμμετοχή.

- **ΠΕΠ Κρήτης:** Το όραμα του προγράμματος είναι μια Δυναμική και Βιώσιμη Κρήτη. Οι στόχοι του είναι ο αναπροσανατολισμός της τοπικής οικονομίας της Κρήτης, η έξοδος από την κρίση και η ένταξη της Περιφέρειας Κρήτης σε πορεία έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 434.883.125 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 347.906.498 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 86.976.627 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή.

Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας

Τα προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας (ΕΕΣ) αποτελούν βασικό εργαλείο για την ενδυνάμωση των χωρικών συνεργασιών στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, αλλά και με τρίτες χώρες και συνιστούν μια από τις κύριες επιλογές για την προγραμματική περίοδο 2014-2020.

Η ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία σε επίπεδο κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υλοποιείται μέσω προγραμμάτων διασυνοριακής, διακρατικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας. Τα εν λόγω προγράμματα διακρίνονται σε διμερή και πολυμερή.

Τα διμερή προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας στοχεύουν στο να αντιμετωπίσουν κοινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι διασυνοριακές περιοχές, να αξιοποιήσουν τις προοπτικές ανάπτυξης και φυσικά να ενδυναμώσουν τη συνεργασία προς όφελος της αρμονικής πορείας της Ένωσης. Τα διμερή προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας της Ελλάδας με γειτνιάζουσες χώρες είναι:

- **Διασυνοριακό Πρόγραμμα Ελλάδα – Βουλγαρία:** Το όραμα είναι η μετατροπή της διασυνοριακής περιοχής σε μια ανταγωνιστική, καινοτόμο, βιώσιμη, κλιματικά προσαρμόσιμη, καλύτερα διασυνδεδεμένη περιοχή χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς. Το Πρόγραμμα Συνεργασίας Interreg V-A "Ελλάδα-Βουλγαρία" 2014-2020, καλύπτει 11 ελληνικές και βουλγαρικές περιφέρειες. Το Πρόγραμμα στοχεύει στην περαιτέρω βελτίωση και ενδυνάμωση της διασυνοριακής συνεργασίας, στην ανάπτυξη και προώθηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της διασυνοριακής περιοχής, στην προστασία του τοπικού πληθυσμού από τον κίνδυνο φυσικών καταστροφών (π.χ. πυρκαγιές, πλημμύρες), στην βελτίωση διαχείρισης των υδατικών πόρων, στην βελτίωση της διασυνοριακής συνδεσιμότητας (π.χ. μείωση του χρόνου μετακίνησης, βελτίωση της οδικής ασφάλειας), στην επέκταση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη διασυνοριακή περιοχή, κάτι που θα έχει ως αποτέλεσμα να αυξηθεί η απασχόληση στις κοινωνικές επιχειρήσεις και να αυξηθεί η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών στις ευάλωτες κοινότητες, στην ενίσχυση της τουριστικής κίνησης στην παραμεθόρια περιοχή και τέλος στη δημιουργία ανάπτυξης και νέων θέσεων εργασίας, με την τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και τη βελτίωση της ικανότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους πέρα από τις τοπικές αγορές. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος Συνεργασίας ανέρχεται στα 129.695.572,00 ευρώ, εκ των οποίων τα 110.241.234 ευρώ προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και τα 19.454.338 ευρώ από εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Βουλγαρίας.
- **Διασυνοριακό Πρόγραμμα Ελλάδα – Ιταλία:** Το όραμα του προγράμματος είναι η στήριξη της στρατηγικής της Διασυνοριακής Συνεργασίας για μια πιο ευημερούσα και βιώσιμη περιοχή στο Ιόνιο Πέλαγος. Έμφαση στη δημιουργία μιας δυναμικής οικονομίας που προωθεί την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της επιλέξιμης περιοχής. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού της διασυνοριακής περιοχής παρέμβασης με βιώσιμο τρόπο και η δημιουργία οδηγού πολιτικής για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων και των αναγκών σε ειδικούς τομείς πολιτικής, όπου η διασυνοριακή συνεργασία αναμένεται να έχει πρακτικά

αποτελέσματα. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται στα 123.176.896,47 ευρώ και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), με συνολικό ποσό 104.700.362 ευρώ για την περίοδο 2014-2020.

- **Διασυνοριακό Πρόγραμμα Ελλάδα – Κύπρος:** Επιλέξιμες περιοχές του προγράμματος είναι οι Περιφέρειες Κρήτης (νομοί Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων), Βορείου Αιγαίου (Νομοί Λέσβου, Σάμου και Χίου) και Νοτίου Αιγαίου (Νομός Δωδεκανήσου, Νομός Κυκλάδων) στην Ελλάδα, καθώς και ολόκληρη η Κύπρος. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της επιλέξιμης περιοχής με τη στήριξη της επιχειρηματικότητας και τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, η κάλυψη πεδίων ενέργειας, κλιματικής αλλαγής και μεταφορών, μέσω της προώθησης μιας οικονομίας με χαμηλά επίπεδα εκπομπών άνθρακα, η πρόληψη καταστροφών και τέλος οι χρηματοδοτικές προτεραιότητες. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται στα 54.072.416,00 ευρώ, από τα οποία τα 45.961.551 ευρώ προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΕΤΠΑ (85%) και τα 8.110.865 ευρώ (15%) από εθνικούς πόρους.
- **Διασυνοριακό Πρόγραμμα Ελλάδα – Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM):** Το όραμα του προγράμματος είναι η ενίσχυση της εδαφικής συνοχής μέσω της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου και της αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης με σεβασμό στο περιβάλλον και με τη χρήση των φυσικών πόρων για την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος. Έχουν επιλεγθεί επτά τομείς προτεραιότητας που παρουσιάζουν σημαντικές δυνατότητες στη διασυνοριακή περιοχή, η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για πτυχιούχους, η στήριξη υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικών υπηρεσιών σε παιδιά και ηλικιωμένους, η προώθηση του τουρισμού, η αναβάθμιση των δημόσιων υποδομών, η διαχείριση αποβλήτων, η προστασία των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας και η πρόληψη και διαχείριση του κινδύνου φυσικών καταστροφών. Ο συνολικός προϋπολογισμός είναι 45.470.066 ευρώ, εκ των οποίων οι κοινοτικοί πόροι είναι 38.649.522 ευρώ (85% του συνολικού Π/Υ) και οι εθνικοί πόροι των δύο χωρών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα είναι 6.820.514 ευρώ (15% του συνολικού Π/Υ).

- **Διασυνοριακό Πρόγραμμα Ελλάδα – Αλβανία:** Η βασική στρατηγική του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας Interreg IPA II "Ελλάδα – Αλβανία 2014-2020" είναι να «βρει την ισορροπία μεταξύ της βιώσιμης περιφερειακής ανάπτυξης και της ενίσχυσης της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των τοπικών πληθυσμών και των περιφερειακών οργανισμών, στη βάση των Ευρωπαϊκών και των Εθνικών πολιτικών, ώστε να αντιμετωπίσει τις κοινές προκλήσεις μέσα από κοινές παρεμβάσεις. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η προώθηση βιώσιμων δικτύων και υπηρεσιών μεταφορών, πληροφοριών και επικοινωνιών και επένδυση στα διασυνοριακά συστήματα και παροχές υδάτων, αποβλήτων και ενέργειας, η προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, πρόληψη και διαχείριση κινδύνων, η ενθάρρυνση του τουρισμού και της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και τέλος η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της ανάπτυξης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), του εμπορίου και των επενδύσεων. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται στα 42.312.029 ευρώ, από τα οποία τα 35.965.222 ευρώ είναι η συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τον Μηχανισμό Προ-ενταξιακής Βοήθειας (Instrument of Pre-accession Assistance -IPA II) και τα 6.346.807 ευρώ είναι η αντίστοιχη Εθνική συνεισφορά (Εθνική Δημόσια χρηματοδότηση).

Τα πολυμερή Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας είναι τα εξής:

- **Πρόγραμμα Διακρατικής Συνεργασίας Interreg V-B “Βαλκανική-Μεσόγειος”:** Το όραμα του προγράμματος είναι η προώθηση ολοκληρωμένης εδαφικής ανάπτυξης και συνεργασίας για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και αειφορίας της επιλέξιμης περιοχής. Οι στόχοι του είναι η τόνωση της επιχειρηματικής απόδοσης και εξωστρέφειας μέσω διακρατικών διασυνδέσεων, συμπλεγμάτων και δικτύων, η βελτίωση σε διακρατικό επίπεδο της ικανότητας για καινοτομία του επιχειρηματικού τομέα, η επιχειρηματική μάθηση και μεταφορά γνώσεων για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ, η προώθηση της οικολογικής συνοχής και της διακρατικής ολοκλήρωσης των οικοσυστημάτων, η προώθηση της διακρατικής συνεργασίας για την αποδοτικότερη χρήση των πόρων και την ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και τέλος η ανάπτυξη θεσμικού

περιβαλλοντικού πλαισίου δηλαδή βελτίωση των ικανοτήτων της διακυβέρνησης σε διακρατικό επίπεδο. Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης είναι 39.727.654,00 ευρώ, εκ των οποίων 28.330.108 ευρώ είναι από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και 5.126.138 ευρώ είναι από το Μηχανισμό Προενταξιακής Βοήθειας (ΜΠΒ).

- **Πρόγραμμα Διακρατικής Συνεργασίας Interreg V-B “Mediterranean (MED)”**: Το όραμα του προγράμματος είναι η προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης της περιοχής της Μεσογείου χρησιμοποιώντας καινοτόμες ιδέες και πρακτικές, προάγοντας την ορθολογική χρήση των πόρων και στηρίζοντας την κοινωνική ενσωμάτωση μέσω ολοκληρωμένης εδαφικής συνεργασίας. Επιλέξιμες περιοχές του προγράμματος είναι 57 Περιφέρειες από 10 Κράτη-μέλη της ΕΕ (Γαλλία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Μάλτα, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ηνωμένο Βασίλειο-Γιβραλτάρ-) και 3 υποψήφιες χώρες IPA (Αλβανία, Βοζνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο). Η Ελλάδα συμμετέχει με το σύνολο των Περιφερειών της. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η τόνωση της καινοτομίας μέσω της συνεργασίας μεταξύ ΜΜΕ, κρατικών αρχών και ερευνητικών φορέων, η υποστήριξη των στρατηγικών χαμηλών εκπομπών άνθρακα και της ενεργειακής απόδοσης σε συγκεκριμένες περιοχές, η προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και τέλος η ενίσχυση της διακυβέρνησης στη Μεσόγειο μέσω έργων συνεργασίας με τη συμμετοχή περιφερειακών, εθνικών και διεθνών εταίρων. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται στα 275.905.320 ευρώ, από τα οποία τα 224.322.525 προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΕΤΠΑ (85%) και τα 9.355.783 από πόρους IPA. Η εθνική (δημόσια) συγχρηματοδότηση είναι 15%.
- **Πρόγραμμα Διακρατικής Συνεργασίας Interreg ENI-CBC “Λεκάνη Μαύρης Θάλασσας”**: Το όραμα του προγράμματος είναι η βελτίωση της ευημερίας των κατοίκων της λεκάνης της Μαύρης Θάλασσας, μέσω βιώσιμης ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας. Οι στόχοι του προγράμματος είναι η από κοινού προώθηση της επιχειρηματικότητας στους τομείς του τουρισμού και πολιτισμού, η αύξηση των ευκαιριών διασυνοριακού εμπορίου και εκσυγχρονισμός του αγροτικού και των συναφών τομέων, η βελτίωση της κοινής περιβαλλοντικής παρακολούθησης και τέλος η προώθηση ευαισθητοποίησης και κοινών δράσεων για τη μείωση των ποτάμιων και

θαλάσσιων απορριμμάτων. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται στα 53.942.475 ευρώ. Η εθνική (δημόσια) συγχρηματοδότηση για τους Δημόσιους Φορείς και τους Φορείς Δημοσίου Δικαίου ανέρχεται σε 8% του Π/Υ των φορέων στο εκάστοτε έργο.

3.1.5 LIFE + (2007-2013)

Το LIFE + είναι το βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με την υλοποίηση φιλοπεριβαλλοντικών πρωτοβουλιών. Το Πρόγραμμα αυτό έχει τρεις βασικούς άξονες: α) Φύση και Βιοποικιλότητα, β) Περιβαλλοντική Πολιτική και Διακυβέρνηση και γ) Ενημέρωση και Επικοινωνία

Ως επιλέξιμες δράσεις για τη χορήγηση χρηματοδότησης στο πλαίσιο του LIFE + αναφέρονται ενδεικτικά:

- Έργα βελτίωσης της περιβαλλοντικής επίδοσης των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων,
- Έργα ανάπτυξης κι εγκατάστασης συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης κατά EMAS ή πιστοποίησης με το Οικολογικό Σήμα (Ecolabel),
- Έργα διαχείρισης στερεών αποβλήτων και φυσικών πόρων, με επίκεντρο την προσέγγιση κύκλου ζωής και βελτίωση των αειφόρων συστημάτων παραγωγής και κατανάλωσης, την πρόληψη, την αξιοποίηση (ανάκτηση) και την ανακύκλωση των αποβλήτων,
- Έργα ανάπτυξης και επίδειξης καινοτόμων πολιτικών προσεγγίσεων, τεχνολογιών, μεθόδων και μέσων διευκόλυνσης της εφαρμογής του Προγράμματος Δράσης για τις Περιβαλλοντικές Τεχνολογίες (ETAP),
- Έργα για την προστασία και εξασφάλιση της βιώσιμης χρήσης του εδάφους, διαφυλάσσοντας τις εδαφικές λειτουργίες, προλαμβάνοντας τις απειλές που αντιμετωπίζει το έδαφος, μετριάζοντας τις επιπτώσεις,
- Έργα χρήσης μέσων που βασίζονται στην αγορά, και ιδίως του εμπορίου, εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, προκειμένου να επιτευχθεί μια αποτελεσματική ως προς το κόστος μείωση των εκπομπών της Ελλάδας.

Σημαντικός αριθμός Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων έχει ευνοηθεί από τους πόρους των προγραμμάτων LIFE από το 1992 μέχρι σήμερα.

Ο προϋπολογισμός για το LIFE+ για την περίοδο 2007-2013 είναι 2,1 δις ευρώ, εκ των οποίων για την Ελλάδα εγκρίθηκαν για το 2007 περίπου 11 εκατ. Ευρώ, ενώ για το 2008 εγκρίθηκαν 7 εκατ. Ευρώ.

3.1.6 LIFE + (2014-2020)

Το πρόγραμμα LIFE αποτελεί το κύριο χρηματοδοτικό μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το περιβάλλον. Το LIFE συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη και στην επίτευξη των σκοπών και στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», στηρίζει την εφαρμογή του 7^{ου} Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον και άλλες στρατηγικές και σχέδια της ΕΕ για το περιβάλλον και για το κλίμα. Μέσω του προγράμματος LIFE χρηματοδοτούνται μέτρα και έργα με ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία για τα κράτη-μέλη.

Το πρόγραμμα EU LIFE δημοσιεύει ετήσιες προσκλήσεις για υποβολή προτάσεων, υπογραμμίζοντας τη δέσμευση του να στηρίζει έργα που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Οι στόχοι του προγράμματος LIFE συντίθεται στα κάτωθι:

- Να συμβάλλει προς μια αποδοτική, φιλική προς το κλίμα, χαμηλών εκπομπών άνθρακα οικονομία, στην προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος, διατηρώντας και βελτιώνοντας τη βιοποικιλότητα, τα οικοσυστήματα και ειδικότερα το δίκτυο Natura 2000
- Να προωθήσει την εφαρμογή και ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών και κλιματικών στόχων στις πολιτικές και πρακτικές των κρατών-μελών
- Να βελτιώσει τη περιβαλλοντική και κλιματική διακυβέρνηση σε όλα τα επίπεδα
- Να υποστηρίξει την εφαρμογή του 7^{ου} Προγράμματος Περιβαλλοντικής Δράσης

Στο Πρόγραμμα LIFE για την νέα περίοδο χρηματοδότησης 2014-2020, καθιερώνονται δύο υποπρογράμματα, το πρώτο για το Περιβάλλον και το δεύτερο για τη Κλιματική Δράση.

Το σκέλος «**Περιβάλλον**» του νέου προγράμματος (καλύπτει το 75% του προϋπολογισμού) καλύπτει ως προτεραιότητες:

- ❖ Περιβάλλον και αποδοτικότητα των πόρων
- ❖ Φύση και βιοποικιλότητα
- ❖ Περιβαλλοντική διακυβέρνηση και πληροφόρηση

Ακολουθούν οι επί μέρους τομείς:

- ❖ Φύση και βιοποικιλότητα
- ❖ Νερό, συμπεριλαμβανομένου του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος
- ❖ Απορρίμματα
- ❖ Αποδοτικότητα των Πόρων, συμπεριλαμβανομένων των εδαφών και των δασών και πράσινη κυκλική οικονομία
- ❖ Περιβάλλον και Υγεία, συμπεριλαμβανομένων των χημικών και του θορύβου
- ❖ Ποιότητα Ατμόσφαιρας και εκπομπές αέριων ρύπων
- ❖ Πληροφόρηση και διακυβέρνηση

Το σκέλος «**Δράση για το κλίμα**» (καλύπτει το 25% του προϋπολογισμού) καλύπτει:

- ❖ μετριασμό της κλιματικής αλλαγής,
- ❖ προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή,
- ❖ κλιματική διακυβέρνηση και πληροφόρηση

Οι επιμέρους τομείς Προτεραιότητας περιλαμβάνουν:

- ❖ Τον Μετριασμό της κλιματικής αλλαγής ο οποίος συνεισφέρει στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου,
- ❖ Την Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, η οποία υποστηρίζει τις προσπάθειες που οδηγούν σε αυξημένη ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή,
- ❖ Την κλιματική διακυβέρνηση και πληροφόρηση

Ο προϋπολογισμός για την περίοδο 2014-2020 ανέρχεται σε 3,456 δις. €.

Το πρόγραμμα LIFE εκτός από τα «παραδοσιακά έργα» όπως έργα πιλοτικά (καινοτόμα), επίδειξης, βέλτιστων πρακτικών, έργα πληροφόρησης, ευαισθητοποίησης και διάδοσης περιλαμβάνει επίσης μια νέα κατηγορία έργων, τα ολοκληρωμένα έργα, για το περιβάλλον ή το κλίμα, τα οποία θα λειτουργούν σε εκτεταμένη εδαφική κλίμακα και που θα χρηματοδοτούνται από κοινού με τουλάχιστον μια ακόμα σχετική χρηματοδοτική πηγή.

Επίσης περιλαμβάνει έργα τεχνικής βοήθειας, έργα οικοδόμησης δυναμικού και προπαρασκευαστικά έργα.

Συγκεκριμένα:

Το 81% κατ' ελάχιστο του προϋπολογισμού του προγράμματος, περίπου 2,8 δις. ευρώ θα διοχετευτούν σε:

1. **Παραδοσιακά έργα:** καλές-βέλτιστες πρακτικές, καινοτόμα – πιλοτικά έργα, έργα επίδειξης, έργα διάδοσης ενημέρωσης και πληροφόρησης,
2. **Ολοκληρωμένα έργα:** τα οποία στοχεύουν στην εφαρμογή σε μεγάλες περιοχές, σχεδίων και στρατηγικών που απαιτούνται από τη νομοθεσία της ΕΕ στους τομείς του νερού, της φύσης, των απορριμμάτων, της ατμόσφαιρας, καθώς και του μετριασμού των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτή,
3. **Προπαρασκευαστικά έργα:** που προσδιορίζονται από την Επιτροπή ώστε να στηρίζουν τις ανάγκες για την εφαρμογή και ανάπτυξη των ευρωπαϊκών περιβαλλοντικών πολιτικών και της νομοθεσίας,
4. **Έργα Οικοδόμησης Δυναμικού:** οικονομική στήριξη σε δράσεις που απαιτούνται ώστε να ενισχυθεί η ικανότητα των κρατών-μελών με στόχο να γίνει πιο ενεργή η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Οι λειτουργικές επιχορηγήσεις οι οποίες υποστηρίζουν ορισμένες λειτουργικές και διοικητικές δαπάνες μη κερδοσκοπικών φορέων, καθώς και οι επιδοτήσεις άλλου τύπου δεν θα πρέπει να ξεπερνούν το 19%.

3.1.7 Marco Polo II (2007-2013)

Στόχος του Προγράμματος Marco Polo II είναι να προσφέρει άμεση χρηματοδότηση για ιδιωτικά δρομολόγια εμπορευματικών μεταφορών, με τα οποία περιορίζονται οι οδικές μεταφορές, η κυκλοφοριακή συμφόρηση και ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου, το Πρόγραμμα στηρίζει ενέργειες των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων στους τομείς μεταφοράς εμπορευμάτων, που:

- βελτιώνουν τις περιβαλλοντικές επιδόσεις του συστήματος μεταφοράς εμπορευμάτων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- ωθούν στην στροφή των μεταφορών, με τις οποίες θα μετακυλήσουν οι εμπορευματικές μεταφορές, από τις οδικές στις θαλάσσιες μεταφορές μικρών αποστάσεων, καθώς και στις σιδηροδρομικές και στις εσωτερικές πλωτές μεταφορές ή σε συνδυασμό τρόπων μεταφοράς.

Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανέρχεται σε 400 εκατ. Ευρώ για την περίοδο 2007-2013.

3.1.8 Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής

Σημαντική χρηματοδοτική στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχεται προς τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις μέσα από τα Διαρθρωτικά Ταμεία (το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο), που έχουν ως στόχο την παροχή «ίσων ευκαιριών» για τις λιγότερο ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές περιφέρειες (τις αποκαλούμενες και περιφέρειες «σύγκλισης»), και το Ταμείο Συνοχής, που παρέχει κυρίως βοήθεια για την ανάπτυξη ευρωπαϊκών υποδομών που αφορούν κυρίως την έρευνα και την καινοτομία στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, του περιβάλλοντος, της ενέργειας και των μεταφορών.

Και οι δύο μηχανισμοί, αλλά ιδιαίτερα τα Διαρθρωτικά Ταμεία, προβλέπουν τη συγχρηματοδότηση σημαντικών επενδύσεων για την προστασία του περιβάλλοντος. Οι δικαιούχοι χρηματοδοτήσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία λαμβάνουν άμεση συνεισφορά για τη χρηματοδότηση των σχεδίων τους. Ωστόσο, να σημειωθεί ότι η διαχείριση των προγραμμάτων και η επιλογή των έργων γίνεται από εθνικούς και περιφερειακούς φορείς.

Για την περίοδο 2007-2013, η χρηματοδότηση που διατίθεται για την περιφερειακή πολιτική πλησιάζει τα 348 δισ. Ευρώ: 278 δισ. για τα Διαρθρωτικά Ταμεία και 70 δισ. για το Ταμείο Συνοχής. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο 35% του κοινοτικού προϋπολογισμού και αντιπροσωπεύει το δεύτερο σε μέγεθος κονδύλιο του προϋπολογισμού.

Το διάστημα 2014-2020, το Ταμείο Συνοχής διαθέτει το σύνολο των 63.4 δις ευρώ για δραστηριότητες των εξής κατηγοριών:

- διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών, ιδίως έργα προτεραιότητας ευρωπαϊκών ενδιαφερόντων ως καθορίζονται από την ΕΕ. Το ταμείο συνοχής θα στηρίζει έργα υποδομών κάτω από τη διευκόλυνση Συνδέοντας την Ευρώπη.
- περιβάλλον: εδώ, το ταμείο συνοχής μπορεί επίσης να στηρίζει έργα σχετικά με ενέργεια ή μεταφορές, εφόσον ωφελούν σαφώς το περιβάλλον σε όρους ενεργειακής απόδοσης, χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ανάπτυξης σιδηροδρομικών μεταφορών, στήριξης των συνδυασμένων μεταφορών, ενίσχυσης των δημοσίων μεταφορικών μέσων κ.λπ.

3.1.9 Πρωτοβουλία JEREMIE

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων εγκαινίασαν μια κοινή πρωτοβουλία για τη βελτίωση της πρόσβασης των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων σε κεφάλαια, παρέχοντας από κοινού πόρους υπό τη μορφή δανείων, επιχειρηματικών συμμετοχών, κεφαλαίων επιχειρησιακού κινδύνου, εγγυήσεων, μικροπιστώσεων καθώς και άλλων καινοτόμων χρηματοδοτικών μέσων. Πρόκειται για το νέο οικονομικό πρόγραμμα Κοινοί Ευρωπαϊκοί Πόροι για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (ή αλλιώς πρωτοβουλία JEREMIE), που παρουσιάστηκε στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων (2007-2013) και παρέχει κεφάλαια για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων, η αποπληρωμή των οποίων θα οδηγήσει σε επανεπένδυση τους σε νέες δράσεις. Μεταξύ άλλων, στα επιλέξιμα σχέδια συμπεριλαμβάνονται και αυτά που αφορούν τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση μιας υπάρχουσας επιχειρηματικής δραστηριότητας στους τομείς της προστασίας του

περιβάλλοντος και της παροχής υπηρεσιών, με ιδιαίτερη έμφαση στην υποστήριξη των νεοϊδρυθεισών εταιρειών.

Τα παραπάνω κονδύλια δε χορηγούνται άμεσα στις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, αλλά διαχειρίζονται σε εθνικό ή σε περιφερειακό επίπεδο. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο του JEREMIE η Ελλάδα υπήρξε η πρώτη χώρα, μεταξύ των 27 Κρατών-Μελών της Ε.Ε., που υπέγραψε μέσω του Υπουργείου Οικονομικών, στις 26 Ιουνίου 2007, την πρώτη Σύμβαση Χρηματοδότησης για την υλοποίηση του προγράμματος στη χώρα μας, με σκοπό την τόνωση της ανταγωνιστικότητας των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4.1 Πράσινα Επαγγέλματα

Παρότι η κατάσταση του περιβάλλοντος του πλανήτη θεωρείται κρίσιμη, πολλοί θεωρούν ότι η εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας υπονομεύει την οικονομική ανάπτυξη, επιφέρει υψηλές δαπάνες και ευθύνεται για την απώλεια θέσεων εργασίας. Η άποψη αυτή παραβλέπει το γεγονός ότι οι θέσεις εργασίας που χάνονται αφορούν σε παλαιούς και ιδιαίτερα ρυπογόνους κλάδους ενώ ο αριθμός των θέσεων εργασίας που δημιουργούνται σε άλλους τομείς, «φιλικούς» προς το περιβάλλον, υπερβαίνει σαφώς τον αριθμό των απολεσθέντων θέσεων. Οι θέσεις εργασίας οι οποίες συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο ανάπτυξη γενικότερα αποκαλούνται στην Ευρώπη «πράσινα επαγγέλματα» ή «πράσινη απασχόληση».

Τα τελευταία χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) επικεντρώνει την προσοχή της στα πράσινα επαγγέλματα ενθαρρύνοντας τις εθνικές και τοπικές αρχές αλλά και τους πολίτες να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος με ταυτόχρονη δημιουργία θέσεων εργασίας.

4.1.1 Πράσινες θέσεις εργασίας στην ύπαιθρο

Η πολιτική της ΕΕ ενθαρρύνει τη δημιουργία πράσινων θέσεων εργασίας στην αποκατάσταση της φύσης, στις πράσινες υποδομές, στη γεωργία, στη διαχείριση του τοπίου και στον οικολογικό τουρισμό. Αυτό θα διασφαλίσει ένα βιώσιμο μέλλον για το φυσικό μας περιβάλλον και την ύπαιθρο.

Το δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 συμβάλλει επίσης σε κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους. Το δίκτυο έχει ως πρωταρχικό στόχο τη διαφύλαξη της βιοποικιλότητας της Ευρώπης. Είναι όμως επίσης σημαντική πηγή απασχόλησης και μπορεί να συμβάλει στην έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

Οι άνθρωποι απασχολούνται άμεσα για την αποκατάσταση και τη διατήρηση των ενδιαιτημάτων, τη συνέχιση παραδοσιακών χρήσεων γης που υποστηρίζουν τα προστατευόμενα είδη ή σε τομεακές δραστηριότητες όπως η επιστημονική έρευνα ή σε δραστηριότητες αναψυχής. Η έμμεση απασχόληση που συνδέεται με το δίκτυο

Natura 2000 περιλαμβάνει δραστηριότητες για τις οποίες οι τοποθεσίες είναι καταλύτες, όπως ο οικολογικός τουρισμός ή υπηρεσίες υποστήριξης για τη συντήρηση (π.χ. ενοικίαση εξοπλισμού) και μεταγενέστερες δραστηριότητες, όπως η επεξεργασία ψαριών, η χρήση ξυλείας ή η παρασκευή μελιού.

Η επένδυση στη διαχείριση του δικτύου Natura 2000 και οι συναφείς δραστηριότητες μπορούν να έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, προκαλώντας «επαγόμενη απασχόληση» στις υποβαθμισμένες αγροτικές και αστικές περιοχές. Το δίκτυο Natura 2000 εκτιμάται ότι υποστηρίζει άμεσα 104.000 θέσεις εργασίας και άλλες έμμεσες 70.000 θέσεις εργασίας, με το LIFE να διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο.

Βάσει μιας δειγματοληπτικής ανάλυσης 25 έργων, πρόσφατη μελέτη διαπίστωσε ότι η νομιματοποίηση των υπηρεσιών οικοσυστήματος για όλα τα έργα LIFE Nature συνεισφέρει άλλα 43 δισ. Ευρώ στην ευρωπαϊκή οικονομία.

Οι εργασίες αποκατάστασης έργων LIFE Nature περιλαμβάνουν πολλούς τύπους θέσεων εργασίας και επίπεδα δεξιοτήτων, από χειρωνακτικούς έως μεταπτυχιακούς επαγγελματίες. Η διαχείριση χώρων απαιτεί, μεταξύ άλλων, εξειδικευμένους οικολόγους, διαχειριστές συντήρησης, οικολογικούς συμβούλους, μηχανικούς και υδρολόγους. Όπως έδειξαν τα έργα του LIFE, υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη για εμπειρογνώμονες σε τομείς όπως η τροφή των ακτών και η χαρτογράφηση των υπηρεσιών οικοσυστήματος για την αποφυγή θερμικού στρες στις αστικές περιοχές.

Το LIFE επέτρεψε συχνά την επιστροφή ή τη συνέχιση κατάλληλης παραδοσιακής γεωργίας ή δασοκομίας χαμηλής έντασης, που εξαρτώνται από τις υπηρεσίες οικοσυστήματος που συμβάλλουν στη διατήρηση. Οι δραστηριότητες διαχείρισης χώρου, όπως η κοπή λιβαδιών, δημιουργούν βιομάζα που θα μπορούσε να συμπληρώσει το εισόδημα των αγροτών και να προσφέρει περισσότερες θέσεις εργασίας εάν καίγονται σε μια μονάδα βιοενέργειας. Ως θετική παρενέργεια, τούτο συμβάλλει επίσης στην εφαρμογή της πολιτικής της ΕΕ για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Το LIFE έχει υποστηρίξει θέσεις εργασίας στη δασοκομία για μηχανικούς, δασοκόμους (π.χ. ξυλεία κλαδέματος για παραγωγή βιομάζας), οδηγούς και προσωπικό πληροφόρησης και επικοινωνίας.

Η παροχή στους γεωργούς και στους δασοκόμους των δεξιοτήτων για τη διατήρηση των υπηρεσιών που παρέχονται από τη φύση είναι απαραίτητη. Η συμβολή του LIFE είναι δεδομένη, σε έργα που παρείχαν ένα πρότυπο ευρύτερης πρόσληψης μέσω στοχευμένης κατάρτισης. Μέθοδοι όπως η ακρίβεια ή η βιολογική γεωργία μπορούν να διατηρήσουν την ποιότητα του εδάφους και των υδάτων και να βοηθήσουν στην επίτευξη των ίδιων αποδόσεων αυξάνοντας παράλληλα το εισόδημα του γεωργού.

Ένα μάθημα από τα γεωργικά προγράμματα είναι ότι η κατάρτιση πρέπει να είναι διαρθρωμένη, διατηρημένη, υποστηριζόμενη σε περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο και να περιλαμβάνει γεωπόνους. Επιπλέον, μια κερδοφόρα αγορά για βιώσιμα εκτρεφόμενα προϊόντα (ίσως υποστηριζόμενη από πιστοποίηση) είναι ζωτικής σημασίας για την «πράσινη αναδιάρθρωση» της γεωργίας.

Η σημασία του οικοτουρισμού στις αγροτικές περιοχές καταδεικνύεται από έργα όπως η Laurissilva Sustentavel, η οποία δημιούργησε θέσεις εργασίας σε μια ιδιαίτερα απομακρυσμένη περιοχή. Η μελλοντική ανάπτυξη αυτής της δραστηριότητας συνδέεται στενά με τη διαφύλαξη της φύσης μέσω της επωνυμίας της περιοχής του έργου ως «Lands of Priolo» μετά τα προστατευόμενα είδη πουλιών που βρίσκονται εκεί.

4.1.2 Πράσινες θέσεις εργασίας στον τομέα των υδάτων

Το νερό τρέφει τις οικονομίες μας και είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η διαχείριση των υδάτων που παρέχει ασφαλή, αξιόπιστη και οικονομικά προσιτή προμήθεια και κατάλληλη αποχέτευση βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο, επεκτείνει τις τοπικές και εθνικές οικονομίες και οδηγεί σε μεγαλύτερη κοινωνική ένταξη.

Η απουσία επαρκούς ύδρευσης για την υποστήριξη των τομέων που εξαρτώνται από το νερό, από την άλλη πλευρά, μπορεί να έχει αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις και απώλεια θέσεων εργασίας. Η διαχείριση των υδάτινων πόρων συμβάλλει επίσης στην προστασία των κοινοτήτων από τις πλημμύρες και τη λειψυδρία, διασφαλίζοντας έμμεσα θέσεις εργασίας σε τομείς όπως η γεωργία και ο τουρισμός. Εκτιμάται ότι πάνω από 1,4 δισεκατομμύρια θέσεις εργασίας (42% του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού) εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το νερό.

Η άμεση απασχόληση στον τομέα των υδάτων εμπίπτει σε τρεις κατηγορίες: τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, την κατασκευή, τη λειτουργία και τη συντήρηση των υποδομών ύδρευσης και των υπηρεσιών που σχετίζονται με το νερό. Η βιώσιμη διαχείριση των υδάτων οδηγεί επίσης στην πράσινη ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης που εξαρτώνται από το νερό σε τομείς όπως η γεωργία, η δασοκομία, η αλιεία, η ενέργεια, η μεταποίηση, η κατασκευή και η ανακύκλωση.

Το πρόγραμμα LIFE έχει χρηματοδοτήσει τα τελευταία 25 χρόνια σχεδόν 2.000 έργα που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τομέα των υδάτων. Τα έργα αυτά έχουν επεκταθεί κατά μήκος του κύκλου του νερού, από τη διαχείριση των υπογείων υδάτων και των υδάτινων πόρων - συμπεριλαμβανομένης της αποκατάστασης υγροτόπων και ποταμών - έως τη βιομηχανική επεξεργασία λυμάτων. Έχουν αναπτύξει πράσινες δεξιότητες και δημιούργησαν θέσεις εργασίας, από τη χειρωνακτική εργασία για κοινωνικά μειονεκτούντα άτομα έως τεχνικές θέσεις υψηλής ειδίκευσης.

Για την ανακούφιση της λειψυδρίας, τα έργα LIFE έχουν αναπτύξει νέες δεξιότητες στη διαχείριση και αποκατάσταση των υπογείων υδάτων, παράλληλα με την ενίσχυση των δεξιοτήτων σε τομείς που εξαρτώνται από το νερό, όπως η γεωργία.

Παρομοίως, για τη διατήρηση των υπηρεσιών οικοσυστήματος γλυκών υδάτων, τα προγράμματα LIFE έχουν διδάξει δεξιότητες σε εθελοντές και έχουν δημιουργήσει εξειδικευμένες εργασίες σε διάφορους τομείς εμπειρογνωμοσύνης. Τα έργα έχουν μισθώσει υδραυλικούς μηχανικούς που ειδικεύονται στην κατασκευή τεχνητών υγροτόπων και μέτρων φυτοαπόφραξης.

Η δημιουργία τεχνικών θέσεων υψηλής ειδίκευσης σε τομείς όπως η ποιότητα των υδάτων, η εξυγίανση και η επεξεργασία αστικών και βιομηχανικών λυμάτων είναι θετική παρενέργεια των βασικών δραστηριοτήτων του LIFE. Σχεδόν 250 έργα έχουν επικεντρωθεί στην επεξεργασία λυμάτων, αυτά βοήθησαν στην αναβάθμιση των υπάρχοντων δεξιοτήτων των εργαζομένων και δημιούργησαν θέσεις τόσο για τους ειδικούς όσο και για τους μη ειδικούς. Για παράδειγμα, τα έργα όπως το ReQpro και το LIFE WateReuse επέτρεψαν στους μηχανικούς να αναβαθμίσουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις τους σε τομείς όπως η αναλυτική χημεία, οι προηγμένες ηλεκτροχημικές διεργασίες, ο αυτοματισμός, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η περιβαλλοντική νομοθεσία και άλλοι κλάδοι.

Οι καινοτομίες στον τομέα της ύδρευσης που χρηματοδοτούνται από το LIFE, συμπεριλαμβανομένου ενός νέου συστήματος φιλτραρίσματος για το πόσιμο νερό που αναπτύχθηκε από το πρόγραμμα AFM (Advanced Filtration Management), οδήγησαν σε εξειδικευμένες θέσεις εργασίας για ειδικούς ελέγχου ποιότητας, μηχανικούς και βιομηχανικούς χημικούς. Επιπλέον, έχουν δημιουργηθεί δεσμοί με τα πανεπιστήμια για τον εντοπισμό των απαραίτητων πράσινων δεξιοτήτων και για την κάλυψη αυτών των κενών με τα μαθήματα κατάρτισης. Οι επενδύσεις στον τομέα των υδάτων μπορούν επίσης να οδηγήσουν σε περισσότερες θέσεις εργασίας για προμηθευτές και διανομείς νέας τεχνολογίας επεξεργασίας.

4.1.3 Θέσεις εργασίας και δεξιότητες στη γαλάζια οικονομία

Η βιώσιμη ανάπτυξη στον τομέα της αλιείας, της υδατοκαλλιέργειας και άλλων θαλάσσιων τομέων θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη μέχρι το 2020. Αυτοί οι τομείς συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα, στην αποτελεσματική χρήση των πόρων και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, βοηθώντας παράλληλα στην προστασία της βιοποικιλότητας και των υπηρεσιών που παρέχουν υγιή οικοσυστήματα.

Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις θαλάσσιες οικονομικές δραστηριότητες, η γαλάζια οικονομία της ΕΕ αντιπροσωπεύει 5,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας και ακαθάριστη προστιθέμενη αξία μόλις κάτω από τα 500 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Συνολικά, το 75% του εξωτερικού εμπορίου της ΕΕ είναι θαλάσσιες. Η δραστηριότητα αυτή επικεντρώνεται σε παράκτιες περιοχές, παρόλο που ακόμη και οι μεσόγειες χώρες μπορούν να συμβάλουν μέσω της κατασκευής του θαλάσσιου εξοπλισμού. Τα λιμάνια και οι παράκτιες κοινότητες παράγουν τις περισσότερες καινοτομίες που ανοίγουν νέες ευκαιρίες αξιοποίησης του δυναμικού των ευρωπαϊκών ωκεανών, θαλασσών και ακτών για την απασχόληση και τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

Το πρόγραμμα LIFE έχει συμβάλει σημαντικά στην ενθάρρυνση αυτών των καινοτομιών και στη δημιουργία του ποικίλου εύρους θέσεων εργασίας και δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη μελλοντική ανάπτυξη της γαλάζιας οικονομίας. Για παράδειγμα, πολλά προγράμματα LIFE Nature έχουν εκπαιδευτεί για την διαχείριση των παραθαλάσσιων και υπεράκτιων περιοχών του δικτύου Natura 2000.

Τα προγράμματα LIFE που προστατεύουν τα θαλάσσια είδη μπορούν επίσης να ενισχύσουν τον οικολογικό τουρισμό. Για παράδειγμα, παράλληλα με τον προσδιορισμό σημαντικών περιοχών για το δελφίνι bottlenose, το έργο CETACEOSMADEIRA II επέτρεψε την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού που συνδέεται με την παρακολούθηση των φαλαινών στη Μαδέρα και καθιέρωσε βιώσιμα όρια για τη δραστηριότητα αυτή. Η MANSALT, μέσω της πώλησης θαλάσσιου αλατιού βοήθησε στην προστασία των παραδοσιακών θέσεων εργασίας και ενθάρρυνε την έμμεση απασχόληση αναπτύσσοντας οικολογικό τουρισμό γύρω από τα αλάτια.

Κοντά σε 300 έργα LIFE έχουν ενισχυθεί η θαλάσσια και παράκτια διαχείριση και η μείωση της ρύπανσης, για να διευκολυνθεί η ανάπτυξη του μπλε τουρισμού. Τα έργα αυτά συνέβαλαν κυρίως στην παροχή υδάτων κολύμβησης υψηλής ποιότητας και παρθένων οικοτόπων υψηλής ψυχαγωγικής αξίας. Σύμφωνα με την προσέγγιση της κυκλικής οικονομίας, η αυξημένη εστίαση του LIFE στην αντιμετώπιση των πλαστικών υλικών στις θάλασσές μας (απορρίμματα απορριμμάτων, αλιευτικά εργαλεία που απορρίπτονται κ.λπ.) μπορεί να δημιουργήσει θέσεις εργασίας που σχετίζονται με την πρόληψη και τη διάθεση και έμμεσα προστατεύουν τις θέσεις εργασίας στον τουρισμό και την αλιεία. Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) αντιπροσωπεύουν πάνω από το 90% της υδατοκαλλιέργειας στην ΕΕ, ποσό που αντιστοιχεί σε περίπου 80 000 θέσεις εργασίας. Οι μικρές επιχειρήσεις και οι θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν από το πρόγραμμα ECOSMA. Καθιέρωσε κριτήρια που επιτρέπουν την ενσωμάτωση της βιολογικής υδατοκαλλιέργειας στο σύστημα οικολογικής σήμανσης της ΕΕ και συμβάλλει στην κάλυψη του χάσματος δεξιοτήτων. Παρέχει κατάρτιση σε ανθρώπους που εργάζονται σε αγροκτήματα μυδιών, επιτρέποντας στις επιχειρήσεις να αναπαράγουν βιώσιμες μεθόδους παραγωγής, να αυξάνουν την αξία τους και να δημιουργούν βιώσιμη απασχόληση. Το έργο έδειξε επίσης τη δυνατότητα διαφοροποίησης δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας στην υδατοκαλλιέργεια που καλλιεργούν φύκια τα οποία χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία καλλυντικών.

Ο FAROS στοχεύει στις απορρίψεις αλιευμάτων και τα παρεμπίπτοντα αλιεύματα, μετατρέποντας τα δαπανηρά απόβλητα που πρέπει να εκφορτωθούν σε έναν πιθανό πόρο για διάφορους κλάδους. Το έργο δημιούργησε θέσεις εργασίας υψηλής ειδίκευσης για βιολόγους, μηχανικούς και άλλους τεχνικούς και ανέπτυξαν μαθήματα

κατάρτισης για να δώσουν στους αλιείς τις δεξιότητες για να χειριστούν προηγμένως ανεπιθύμητη θαλάσσια βιομάζα. Οι απορρίψεις θα μπορούσαν να αποτελέσουν πηγή πρόσθετου εισοδήματος για τους αλιείς και θα παράσχουν νέες ευκαιρίες απασχόλησης στον ταχέως αναπτυσσόμενο κλάδο της μπλε βιοτεχνολογίας.

4.1.4 Πράσινες θέσεις εργασίας στις πόλεις

Τρεις στους τέσσερις Ευρωπαίους ζουν σε πόλεις. Μέχρι το 2050, θα υπάρχουν 36 εκατομμύρια νέοι κάτοικοι πόλεων. Πώς μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι τα αστικά περιβάλλοντα είναι υγιή και ζωντανά, αποφεύγεται η έλλειψη πόρων και διασφαλίζεται δίκαιη οικονομική ανάπτυξη;

Η πρόκληση είναι επίσης μια ευκαιρία για νέες επιχειρήσεις και πιο πράσινους τρόπους εργασίας. Οι νέες θέσεις εργασίας και οι δεξιότητες στον τομέα των κατασκευών, των μεταφορών, της διαχείρισης αποβλήτων, των επιχειρήσεων και άλλων τομέων θα αποτελέσουν μέρος της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία, βοηθώντας την αναζωογόνηση της στέγασης, των υποδομών και άλλων εγκαταστάσεων. Η αποτελεσματικότερη χρήση της ενέργειας και των υλικών μπορεί να δημιουργήσει νέα απασχόληση.

Το πρόγραμμα LIFE συνέβαλε στη διάδοση πράσινων θέσεων εργασίας και δεξιοτήτων στις πόλεις σε πλήθος περιοχών. Τα έργα που σχετίζονται με την κυκλική οικονομία αποτελούν ήδη κινητήρια δύναμη για τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε τομείς που κυμαίνονται από τις καινοτόμες παραγωγικές διαδικασίες έως την ανακύκλωση απορριμμάτων μέχρι την έναρξη πραγματικών αγορών δευτερογενών πρώτων υλών. Ίσως ο μεγαλύτερος αντίκτυπος όσον αφορά την ανάπτυξη πράσινων θέσεων εργασίας και δεξιοτήτων ήταν η διαχείριση αποβλήτων. Δείχνει τον ρόλο του LIFE στην προώθηση κέντρων επισκευής και επαναχρησιμοποίησης αποβλήτων που έχουν καταστεί βιώσιμες επιχειρήσεις και βοήθησε να προσφέρουν νέες δεξιότητες σε εκατοντάδες εργαζομένων σε μειονεκτική θέση.

Η υιοθέτηση λύσεων βασισμένων στη φύση στις πόλεις είναι ένας άλλος τομέας στον οποίο το LIFE αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο. Τα έργα δημιουργούν ομάδες εργαζομένων που εκπαιδεύονται για την εγκατάσταση πράσινης υποδομής, όπως πράσινες στέγες και βιώσιμα αστικά αποστραγγιστικά συστήματα. Αυτά μπορούν να μειώσουν τους κινδύνους πλημμυρών ή ξηρασίας, να μετριάσουν το φαινόμενο της

αστικής θερμότητας, να βελτιώσουν την αστική βιοποικιλότητα και να δημιουργήσουν πιο βιώσιμες κοινότητες. Οι νέοι άνδρες και γυναίκες που μαθαίνουν αυτές τις νέες δεξιότητες αποκτούν επίσης προσόντα και βελτιώνουν τις προοπτικές απασχόλησής τους.

Ένα άλλο παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο το LIFE δημιούργησε μια θετική συμβίωση μεταξύ φύσης και επιχείρησης είναι η υποστήριξη του στη βιολογική καλλιέργεια πόλεων. Βοήθησε να αποκαταστήσει τη γεωργική γη γύρω από τις πόλεις συνδέοντας αγροτικές σχολές και γεωπόνους με πολίτες, συχνά χωρίς προηγούμενη γεωργική εμπειρία. Αυτοί οι νέοι ειδικοί αστικοί κτηνοτρόφοι έχουν δημιουργήσει επιχειρήσεις για να προμηθεύουν τοπικά καλλιεργούμενα προϊόντα στους κατοίκους των πόλεων. Εκτός από τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, τέτοια έργα ενισχύουν την πράσινη υποδομή των πόλεων και την ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος. Τα έργα LIFE στον τομέα των κατασκευών έχουν δημιουργήσει χρήσιμες συμμαχίες με πανεπιστήμια και τεχνικά κολέγια, προκειμένου να εκπαιδεύσουν αρχιτέκτονες, οικοδόμους και άλλους στο εμπόριο για να εργαστούν με βιώσιμα υλικά ή για να βελτιώσουν την ενεργειακή απόδοση.

Σε σχέση με αυτόν τον τομέα, ένας αυξανόμενος αριθμός έργων LIFE αποδεικνύει καλές απαντήσεις στο ερώτημα πώς να διαχειριστεί καλύτερα τα απόβλητα κατασκευών και κατεδαφίσεων, έναν τομέα προτεραιότητας στο σχέδιο δράσης της κυκλικής οικονομίας της ΕΕ. Ένας τρόπος είναι να δείξετε τα οφέλη από την αποσυναρμολόγηση των κτιρίων και όχι να τα κατεδαφίσετε. Αυτό θα δημιουργήσει ζήτηση για νέες πράσινες θέσεις εργασίας, τόσο εξειδικευμένων όσο και ανειδίκευτων.

Ο αντίκτυπος του LIFE στις πόλεις επεκτείνεται στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Ένα έργο στην Ελλάδα βοήθησε την Τράπεζα Πειραιώς να δημιουργήσει ένα τμήμα Green Banking. Το προσωπικό έλαβε κατάρτιση σε θέματα όπως η ανανεώσιμη ενέργεια, η βιολογική γεωργία και η πράσινη υποδομή, επιτρέποντάς τους να αξιολογούν επιχειρηματικά σχέδια και να αναπτύσσουν πράσινα προϊόντα και υπηρεσίες. Τέλος, η χρηματοδότηση έργων βιώσιμων μεταφορών επέτρεψε στους μηχανικούς να μάθουν τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη διατήρηση των μη ρυπογόνων ηλεκτρικών οχημάτων στο δρόμο, με προφανή οφέλη για την ποιότητα του αέρα.

4.1.5 Το Πράσινο μέλλον μας

Καθώς η κυκλική οικονομία γίνεται πραγματικότητα, θα υπάρξουν θεμελιώδεις αλλαγές στην οικονομία μας. Και στην απασχόληση, καθώς η στροφή προς μια πράσινη οικονομία απαιτεί νέες δεξιότητες.

Οι περιβαλλοντικές πολιτικές της ΕΕ συμβάλλουν στη διαμόρφωση αυτού του πιο πράσινου μέλλοντος. Το Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία δημιουργεί νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες και ενθαρρύνει μεγαλύτερη βιωσιμότητα σε βασικούς τομείς. Οι εταιρείες αναπτύσσουν ήδη νέα, βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα, επεκτείνοντας τις αγορές τους και χρησιμοποιώντας τους πόρους με πιο καινοτόμους και αποδοτικούς τρόπους.

Όλα αυτά σημαίνει περισσότερες πράσινες θέσεις εργασίας και την ανάγκη για το προσωπικό με τις κατάλληλες δεξιότητες για να τις γεμίσει. Η κατάρτιση των εργαζομένων για τους νέους τύπους απασχόλησης στην πράσινη οικονομία και για την «πράσινη» λειτουργία των υπαρχουσών θέσεων εργασίας μπορεί να γίνει εσωτερικά. Τα πανεπιστήμια, τα κολέγια, τα ινστιτούτα και τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης θα διαδραματίσουν επίσης σημαντικό ρόλο στη γεφύρωση τυχόν ελλείψεων δεξιοτήτων.

Το πρόγραμμα LIFE έχει ήδη υποστηρίξει εκατοντάδες έργα που σχετίζονται με την κυκλική οικονομία. Πολλές καινοτόμες λύσεις και τεχνολογίες έχουν αναπτυχθεί, προσελκύοντας άλλους επενδυτές, δημιουργώντας νέες πράσινες επιχειρήσεις και θέσεις εργασίας.

Η αύξηση της επισκευής και της επαναχρησιμοποίησης των αποβλήτων και η δημιουργία μιας αγοράς για αυτά τα «δευτερεύοντα προϊόντα» είναι ένα από τα ισχυρά κοστούμια του LIFE. Το πρόγραμμα επέτρεψε την επίτευξη των στόχων της ΕΕ για την ανακύκλωση, δημιουργώντας ταυτόχρονα μια αγορά δευτερογενών πρώτων υλών και δημιουργώντας πρόσθετα έσοδα.

Ένα έργο στην Ισπανία και την Πορτογαλία επικεντρώθηκε στην αποσυναρμολόγηση και την ανακύκλωση των πλοίων στο τέλος του κύκλου ζωής τους με πράσινο τρόπο. Αυτό παράγει πολύτιμες δευτερογενείς πρώτες ύλες, αλλά χρειάζεται πολύ εξειδικευμένους εργαζόμενους για να απολυμαίνουν και να αποσυναρμολογήσουν τα πλοία. Ήδη κερδοφόρα, ο τομέας θα αναπτυχθεί καθώς η νομοθεσία για τα σκάφη

ΕΟΛ θα εγκριθεί μέχρι τα τέλη του 2018. Οι νέοι κανόνες θα σήμαινε περισσότερες πράσινες θέσεις εργασίας στο μέλλον, αποδεικνύοντας πώς η νομοθεσία μπορεί επίσης να αποτελέσει κινητήριο μοχλό δημιουργίας θέσεων εργασίας. Καινοτόμα πράσινα έργα είναι μια άλλη δύναμη του LIFE. Πολλοί έχουν προσελκύσει περαιτέρω επενδύσεις, αναπτύσσοντας πράσινες επιχειρήσεις που έχουν αναπτυχθεί στην Ευρώπη και σε όλο τον κόσμο. Το LIFE αποτέλεσε καταλύτη για επενδύσεις στην ανανεώσιμη ενέργεια στη Σουηδία, όπου ένα έργο ανέπτυξε ένα νέο τρόπο παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον, οικονομικά αποδοτικών ηλιακών κυψελών. Αυτή η τεχνολογία τώρα κλιμακώνεται μετά την προσέλκυση νέων επενδύσεων και προσλαμβάνεται πιο εξειδικευμένο προσωπικό για μια σειρά νέων θέσεων.

Ένα έργο στις Κάτω Χώρες παρήγαγε ένα νέο, βιοδιασπώμενο και λιπασματοποιήσιμο υλικό συσκευασίας από βιομηχανικό άμυλο και δημιούργησε μια πράσινη επιχείρηση που εκτείνεται από την Ευρώπη στις ΗΠΑ και την Άπω Ανατολή. Η συσκευασία ήταν τόσο καινοτόμος ώστε ο κατασκευαστής έπρεπε να αναπτύξει στενούς δεσμούς με τα πανεπιστήμια στις Κάτω Χώρες, προκειμένου να εξασφαλίσει ότι το προσωπικό είχε τις απαραίτητες πράσινες δεξιότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5.1 Διαχείριση των αποβλήτων

Οι βιομηχανίες διαχείρισης αποβλήτων και ανακύκλωσης στην ΕΕ έχουν κύκλο εργασιών 145 δισ. Ευρώ (2008) και αντιπροσωπεύουν περίπου το 1% του ΑΕΠ της ΕΕ και 2 εκατ. Θέσεις εργασίας. Εκτιμάται ότι η πλήρης συμμόρφωση με τους υφιστάμενους κανόνες αποβλήτων της ΕΕ θα μπορούσε να δημιουργήσει επιπλέον 400.000 θέσεις εργασίας και πρόσθετο ετήσιο κύκλο εργασιών 42 δισ. Ευρώ έως το 2020.

Κάθε χρόνο, περίπου 2 δισεκατομμύρια τόνοι αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένων των ιδιαίτερα επικίνδυνων αποβλήτων, παράγονται στα κράτη μέλη και ο αριθμός αυτός αυξάνεται σταθερά. Η αποθήκευση των αποβλήτων δεν αποτελεί βιώσιμη λύση, ενώ η καταστροφή τους παράγει επιβλαβείς εκπομπές και υψηλά συγκεντρωμένα, ρυπογόνα κατάλοιπα.

Η καλύτερη λύση, όπως πάντα, είναι να αποφευχθεί η παραγωγή τέτοιων απορριμμάτων, αλλάζοντας το σχεδιασμό του προϊόντος, αυξάνοντας τη διάρκεια ζωής των προϊόντων και αναπτύσσοντας νέα επιχειρηματικά μοντέλα αποδοτικά από πλευράς πόρων. Τα απόβλητα είναι ένας πόρος ο οποίος θα πρέπει να επανεισαχθεί στον κύκλο του προϊόντος ως δευτερογενής πρώτη ύλη ανακυκλώνοντας τα συστατικά του όπου υπάρχουν οικολογικά και οικονομικά βιώσιμες μέθοδοι για αυτό. Η κυκλική οικονομία είναι ένα οικονομικό μοντέλο που αντιμετωπίζει τα απόβλητα ως πολύτιμο πόρο. Είναι καλό για το περιβάλλον, καλό για τις επιχειρήσεις και καλό για την οικονομία.

Οι κύριες επιχειρηματικές ευκαιρίες στη διαχείριση αποβλήτων είναι οι τεχνολογίες επισκευής, συλλογής, διαλογής, επεξεργασίας, τελικής χρήσης, ανακατασκευής και ανακύκλωσης. Η αυξημένη επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση επαναφέρει τους πόρους στην οικονομία και εξασφαλίζει φθηνότερη και πιο αξιόπιστη πρόσβαση στις πρώτες ύλες, κάτι που είναι απαραίτητο για τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα της ΕΕ και για μια πραγματική κίνηση προς μια κυκλική οικονομία.

5.1.1 Κρατώντας την ακτή καθαρή

Η κεντρική παράκτια περιοχή της Πορτογαλίας σύντομα θα θέσει το πρότυπο για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων που παράγονται σε αστικές περιοχές, χάρη στις νέες εγκαταστάσεις μεταφοράς, επεξεργασίας και ανακύκλωσης απορριμμάτων. Ως αποτέλεσμα, δημιουργήθηκαν άμεσα περίπου 87 νέες θέσεις εργασίας, με οικονομικά οφέλη σε ολόκληρη την περιοχή.

Η καλυπτόμενη γεωγραφική περιοχή περιλαμβάνει 36 δήμους και 970.000 κατοίκους. Τα βασικά χαρακτηριστικά της επένδυσης περιλαμβάνουν την κατασκευή δύο μονάδων για τη μηχανική και βιολογική επεξεργασία στερεών αστικών αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής ενέργειας από βιοαέριο, και την κατασκευή ενός νέου σταθμού μεταφοράς. Έχει αγοραστεί βαρύς εξοπλισμός για μεταφορά αποβλήτων και γη που αποκτήθηκε για τη στέγαση των εγκαταστάσεων.

Αυτές οι επενδύσεις έχουν οδηγήσει σε διαδικασίες επεξεργασίας υψηλής ποιότητας και σε υψηλότερα επίπεδα ανακύκλωσης. Ο όγκος των αστικών βιοαποικοδομήσιμων αποβλήτων υπολογίστηκε σε 80.734 τόνους για το 2010, φθάνοντας σε 123.122 έως το 2015, ενώ το ποσοστό των αστικών βιοαποικοδομήσιμων αποβλήτων που πραγματικά υποβλήθηκαν σε επεξεργασία υπολογίστηκε σε 66% για το 2010, 100% έως το 2015.

Το νέο σύστημα θα συμβάλει στην επίτευξη του στόχου της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας με τη μείωση της υγειονομικής ταφής. Θα καταστήσει επίσης την περιοχή πιο ελκυστική για να ζήσεις και να επενδύσεις.

5.1.2 Κλείσιμο χώρου υγειονομικής ταφής στην Εσθονία

Το κλείσιμο ενός χώρου υγειονομικής ταφής αποβλήτων και ημι-οπτάνθρακα στο Kohtla-Järve, της Εσθονίας, δημιούργησε θέσεις εργασίας και ενίσχυσε την ελκυστικότητα της περιοχής τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους τουρίστες.

Αυτό το προγραμματισμένο κλείσιμο αφορούσε πρωτίστως τις περιβαλλοντικές ανησυχίες. Τα απόβλητα ύδατα και άλλες μολυσματικές ουσίες διασκορπίστηκαν στο περιβάλλον, παρουσιάζοντας έναν σαφή κίνδυνο για την υγεία. Πρώτα απ' όλα, ο στόχος ήταν να σταματήσει η ρύπανση του περιβάλλοντος, βοηθώντας έτσι την Εσθονία να συμμορφωθεί με τη σχετική περιβαλλοντική νομοθεσία της ΕΕ.

Το έργο δημιούργησε 78 θέσεις εργασίας κατά την αρχική φάση υλοποίησης, αλλά τα κύρια οικονομικά και κοινωνικά οφέλη θα γίνουν αισθητά σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Πράγματι, το κλείσιμο του χώρου υγειονομικής ταφής σηματοδοτεί την έναρξη ενός προγράμματος αναγέννησης που θα ωφελήσει σημαντικά τους κατοίκους της περιοχής Kohtla-Järve, και τους εργαζόμενους στις βιομηχανικές επιχειρήσεις που βρίσκονται κοντά. Επιπλέον, το κλείσιμο θα αυξήσει επίσης την ελκυστικότητα της περιοχής για τους επισκέπτες.

5.1.3 Δημιουργία καθαρής ενέργειας στη Μάλτα

Ένα εργοστάσιο που σχεδιάστηκε για να επεξεργάζεται οργανικά απόβλητα σε μεγάλους "χωνευτές" και για να εξαγάγει βιοαέριο για παραγωγή καθαρής ενέργειας ολοκληρώθηκε στη Μάλτα. Η χώρα έχει επωφεληθεί όχι μόνο από περιβαλλοντική και οικονομική άποψη από την εγκατάσταση αλλά και από κοινωνική άποψη, μέσω της δημιουργίας 65 άμεσων και τεσσάρων έμμεσων θέσεων εργασίας.

Η μονάδα επεξεργασίας αποβλήτων Sant 'Antin, η οποία άνοιξε στα τέλη Νοεμβρίου 2010, έχει ήδη επηρεάσει θετικά το περιβάλλον. Το σύστημα διασφαλίζει ότι τίποτα δεν παραμένει ως απόβλητο. Τα τελικά προϊόντα από τη διαδικασία χρησιμοποιούνται ως λίπασμα στην καλλιέργεια και η θερμότητα που παράγεται από τον χωνευτή μεταφέρεται μέσω σωλήνων σε ένα κοντινό κτίριο για τη θέρμανση μιας πισίνας.

Η μονάδα επεξεργάζεται 71.000 τόνους αποβλήτων ετησίως. Εν τω μεταξύ, η γύρω περιοχή, η οποία χρησιμοποιήθηκε ως χώρος υγειονομικής ταφής από το 1974 έως το 1979, έχει γίνει πάρκο αναψυχής για οικογένειες που συγχρηματοδοτείται από την ΕΕ και απασχολεί 250 άτομα. Επιπλέον, η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από το βιοαέριο συνέβαλε στη μείωση του κόστους ηλεκτρικής ενέργειας για 1400 νοικοκυριά.

5.2 Οικολογική Καινοτομία

Η οικολογική καινοτομία συμβάλλει στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Σχεδόν οι μισές από όλες τις εταιρείες της ΕΕ στους τομείς της μεταποίησης, των κατασκευών, της γεωργίας, της ύδρευσης και των υπηρεσιών διατροφής εφαρμόζουν κάποια μορφή οικολογικής καινοτομίας μεταξύ 2012 και 2014.

Περισσότερες από τις μισές καινοτόμες επιχειρήσεις ανέφεραν ότι οι καινοτομίες τους είχαν περιβαλλοντικά οφέλη (Eurostat 2017). Μια έρευνα του Ευρωβαρομέτρου του 2011 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 45% των επιχειρήσεων της ΕΕ στους κλάδους της μεταποίησης, των κατασκευών, της γεωργίας, της ύδρευσης και των υπηρεσιών τροφίμων ανέφεραν την εφαρμογή της οικολογικής καινοτομίας μεταξύ 2009 και 2011, με την πλειοψηφία να επιτυγχάνει σταδιακή βελτίωση της αποδοτικότητας των πόρων.

Το δυναμικό οικολογικής καινοτομίας για τη δημιουργία βιώσιμης ανάπτυξης και απασχόλησης παραμένει σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητο. Η οικολογική καινοτομία προσφέρει ευκαιρίες για δημιουργία θέσεων απασχόλησης κατά τη μετάβαση σε μια πιο πράσινη οικονομία, συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό των αγορών εργασίας και έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει σημαντικά τους περιβαλλοντικούς στόχους της Ευρώπης και την ανταγωνιστικότητα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επενδύσει σε προγράμματα όπως η εμπορία των οικολογικών καινοτομιών, μια πρωτοβουλία που διαχειρίζεται ο EASME (Εκτελεστικός Οργανισμός για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις), ο οποίος αντικατέστησε την EAC (Εκτελεστικός Οργανισμός για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία) από την 1η Ιανουαρίου 2014, εξ ονόματος της ΓΔ Περιβάλλοντος.

Επί του παρόντος, έχουν χρηματοδοτηθεί περίπου 250 έργα ανακύκλωσης, τροφίμων και ποτών, οικοδομικών υλικών, καθαρής παραγωγή, πράσινες επιχειρήσεις και νερό, το 60% των οποίων δεν έχει ποτέ υποβάλει αίτηση για δημόσια χρηματοδότηση. Περίπου το 80% των συμμετεχόντων προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα, το μεγαλύτερο μέρος είναι οι ΜΜΕ (σχεδόν το 70%).

Από την αξιολόγηση του προγράμματος προέκυψε ότι, παρά την νεαρή του ηλικία με τα πρώτα έργα που ξεκίνησαν το 2009, οι οικονομικές επιπτώσεις είναι ήδη σημαντικές. Το 30% των έργων έχει ήδη οδηγήσει σε εμπορικά οφέλη. Τα περιβαλλοντικά οφέλη έχουν ως αποτέλεσμα κέρδος 833 εκατ. Ευρώ.

5.2.1 Βάζοντας την ανάπτυξη σε πράσινες συσκευασίες για ποτά

Το GreenBottle είναι μια σημαντική καινοτομία συσκευασίας με τη δυνατότητα αντικατάστασης πλαστικών φιαλών, γυάλινων φιαλών και χαρτοκιβωτίων στην παγκόσμια αγορά συσκευασίας υγρών συσκευασιών.

Κάθε μέρα, περίπου 15 εκατομμύρια πλαστικά μπουκάλια απορρίπτονται άσκοπα στο Ηνωμένο Βασίλειο μόνο. Ενώ τα ποσοστά ανακύκλωσης αυξάνονται σε ολόκληρη την Ευρώπη, το πλαστικό εξακολουθεί να βρίσκεται σε χώρους υγειονομικής ταφής, όπου δεν βιοαποικοδομείται.

Ένας νέος τύπος συσκευασίας υγρών έχει σχεδιαστεί και αναπτυχθεί ως μια φιλική προς το περιβάλλον εναλλακτική λύση σε πλαστικά μπουκάλια και χαρτοκιβώτια. Το εξωτερικό περίβλημα του GreenBottle είναι κατασκευασμένο από χαρτί με λεπτή πλαστική επένδυση για συγκράτηση του υγρού.

Μετά τη χρήση, τα συστατικά της φιάλης χωρίζονται εύκολα, έτσι ώστε το εξωτερικό στρώμα του χαρτιού να μπορεί να γίνει λίπασμα ή να ανακυκλωθεί και η εσωτερική επένδυση να ανακυκλωθεί. Το GreenBottle έχει πολύ μικρότερο αποτύπωμα άνθρακα από ένα συνηθισμένο πλαστικό μπουκάλι και μόνο το ένα τρίτο του πλαστικού περιεχομένου μιας συγκρίσιμης πλαστικής φιάλης.

Το πράσινο μπουκάλι γάλακτος κυκλοφόρησε σε όλα τα καταστήματα ASDA / Walmart στο Ηνωμένο Βασίλειο από τον Ιανουάριο του 2012, παραδίδοντας 10 εκατομμύρια φιάλες ετησίως. Παρόμοιες λύσεις συσκευασίας έχουν αναπτυχθεί για άλλες σημαντικές κατηγορίες υγρών, όπως χυμούς, υγρά απορρυπαντικά, κρασιά και σάλτσες τροφίμων.

5.2.2 Μετατρέποντας παλιές τηλεοράσεις σε κεραμίδια

Έχει αναπτυχθεί μια καινοτόμος λύση για την ανακύκλωση γυαλιού καθοδικών ακτίνων (CRT) σε παλιές τηλεοράσεις και ανοίχθηκε μια πιθανή νέα αγορά οικολογικών οικοδομικών υλικών.

Μια πρόσφατη ευρωπαϊκή μελέτη έδειξε ότι η αγορά τηλεοράσεων CRT μειώνεται και αντικαθίσταται από οθόνη υγρών κρυστάλλων (LCD) και τηλεοράσεις

πλάσματος. Η διάθεση τηλεοράσεων CRT σημαίνει πολλά γυαλιά, πολλά απόβλητα και μια ευκαιρία στην αγορά.

Μέσω της καινοτόμου συνεργασίας μεταξύ δύο ευρωπαϊκών βιομηχανικών τομέων, κεραμικών και ανακύκλωσης, βρέθηκε μια πρακτική λύση, μετατρέποντας το γυαλί των παλιών τηλεοράσεων σε πλακάκια. Αρχικές έρευνες διαπίστωσαν ότι μόνο 30 τηλεοπτικές συσκευές χρειάστηκαν για να παράσχουν τις πρώτες ύλες πλακιδίων για ένα διαμέρισμα 70 μ². Περίπου 60.000 τηλεοράσεις έχουν μετατραπεί από τότε σε κεραμίδια.

Από περιβαλλοντική άποψη, αυτό σημαίνει εξοικονόμηση 20% στις μη ανανεώσιμες πρώτες ύλες και μείωση κατά 81% των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από την εξόρυξη και τη μεταφορά πρώτων υλών. Από πρακτικής απόψεως, η οικοδομική βιομηχανία διαθέτει πλέον ένα φιλικό προς το περιβάλλον προϊόν που ανταποκρίνεται στις αυξανόμενες προσδοκίες των καταναλωτών και των ρυθμιστικών αρχών για πράσινα οικοδομικά υλικά.

5.2.3 Κάνοντας την ευρωπαϊκή μόδα περιβαλλοντικά συνειδητή

Η ανακύκλωση των ενδυμάτων και των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων μετά την κατανάλωση τους συμβάλει στη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τομέα και δημιουργεί νέες ευκαιρίες για την κατασκευή υφασμάτων από υφάνσιμα απόβλητα.

Το σύστημα αυτόματης ταξινόμησης Textiles 4 Textiles (T4T) επιτρέπει την ανακύκλωση μεταχειρισμένων ενδυμάτων και υφασμάτων.

Η καινοτομία είναι ικανή να ταξινομεί υφαντικά υλικά σύμφωνα με τη σύνθεση ινών (βαμβάκι, μαλλί, πολυεστέρα, μείγματα) και το χρώμα. Αυτή η ικανότητα βασίζεται σε εγγύς υπέρυθη φασματοσκοπία (NIRS) και αλγόριθμους διαλογής.

Το σύστημα εγγυάται στους αγοραστές υφασμάτων συνεπή ποιότητα όσον αφορά τη σύνθεση. Καθώς οι αναγεννημένες ίνες είναι από τις πιο φιλικές προς το περιβάλλον, η καινοτομία θα πρέπει να συμβάλει στην αύξηση της βιωσιμότητας των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ για τη μείωση των περιττών αποβλήτων.

5.3 Λύματα

Τα λύματα περιλαμβάνουν «χρησιμοποιημένο» νερό και ακάθαρτο νερό από νοικοκυριά καθώς και νερό που έχει χρησιμοποιηθεί από τη βιομηχανία. Η αδυναμία αντιμετώπισης και καθαρισμού σημαίνει ρυπογόνες θάλασσες και ποτάμια με τις αναπόφευκτες επιβλαβείς συνέπειες για την άγρια φύση, τα φυτά και την ανθρώπινη υγεία και ευεξία.

Η συντριπτική πλειοψηφία των Ευρωπαίων επωφελείται από τη σύγχρονη επεξεργασία λυμάτων. Αυτό το επίτευγμα ήταν το αποτέλεσμα σημαντικών και αποτελεσματικών επενδύσεων, μαζί με την προσεκτική χρήση των Ταμείων Συνοχής της ΕΕ και του LIFE, του μέσου χρηματοδότησης για το περιβάλλον. Για παράδειγμα, πολλά έργα LIFE κατάφεραν να μειώσουν τις απορρίψεις ρύπων στο υδάτινο περιβάλλον από αστικά λύματα. Η λάσπη είναι μόνο ένα από τα προϊόντα επεξεργασίας λυμάτων. Ένα έργο LIFE, με τίτλο MAD, ανέπτυξε και κατέδειξε μια διαδικασία πλήρους επεξεργασίας που αποδείχθηκε εξαιρετικά προσαρμόσιμη. Αυτός ήταν ένας καταλύτης για τη βελτίωση της διαχείρισης των λυμάτων και η τεχνολογία του έργου έγινε το νέο πρότυπο επεξεργασίας ιλύος για ολόκληρη τη βρετανική βιομηχανία νερού.

5.3.1 Αειφόρα ανάπτυξη από την επεξεργασία λυμάτων

Οι αποδοτικές εγκαταστάσεις αποχέτευσης είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της ποιότητας ζωής, είτε σε μια μεγάλη πόλη είτε σε ένα μικρό δήμο. Στο Δουβλίνο, ένα νέο εργοστάσιο επεξεργασίας αστικών λυμάτων (UWWT) εξασφαλίζει τώρα ότι το καθαρό νερό είναι άμεσα διαθέσιμο σε πληθυσμό 1,6 εκατομμυρίων, ενώ χάρη στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», παράγονται περισσότερα από 40 εκατομμύρια ευρώ από τα έσοδα του δημόσιου τομέα. Η ανάπτυξη αποτελεί μέρος ενός γενικότερου σχεδίου που θα επιτρέψει την περαιτέρω κοινωνική και βιομηχανική ανάπτυξη στην περιοχή. Στην Ουγγαρία έχουν συνδεθεί τελικά πάνω από 7.000 νέα νοικοκυριά στο αποχετευτικό σύστημα τα οποία όσον αφορά την ποιότητα τη ζωή τους παρουσιάζουν σημαντικά οφέλη.

Περίπου 50 θέσεις απασχόλησης δημιουργήθηκαν στην Ουγγαρία κατά τη διάρκεια της φάσης κατασκευής, με τη δημιουργία εννέα μακροπρόθεσμων θέσεων. Προβλέπονται επαρκή έσοδα για την κάλυψη του κόστους μελλοντικών εργασιών και εργασιών συντήρησης. Στο Δουβλίνο προγραμματίζονται σημαντικές μελλοντικές

επενδύσεις για την αύξηση της παραγωγικής ικανότητας στο εργοστάσιο, το οποίο απασχολεί σήμερα περίπου 50 άτομα.

Τα μακροπρόθεσμα οικονομικά οφέλη είναι ακόμη πιο εντυπωσιακά. Το έργο στην Ουγγαρία θα σταματήσει τα λύματα να διεισδύουν στο έδαφος και να ρυπαίνουν τη λίμνη Velence. Ως αποτέλεσμα, ο τουρισμός στην περιοχή είναι πιθανό να αυξηθεί. Το UWWT στο Δουβλίνο παράγει βιο-λιπάσματα, τα οποία ωφελούν τους τοπικούς αγρότες, ενώ η κατάσταση της γαλάζιας σημαίας της τοπικής παραλίας έχει δημιουργήσει εμπιστοσύνη στον πληθυσμό και αύξηση του τουρισμού.

5.3.2 Επεξεργασία λυμάτων στη Σλοβενία

Μέχρι πρόσφατα, όλα τα λύματα στο Celje, η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Σλοβενίας με πληθυσμό 50.000, απορρίφθηκαν στον ποταμό Savinja, με αποτέλεσμα την κακή ποιότητα των υδάτων και την αύξηση των επιπέδων μόλυνσης. Μετά την ένταξη της Σλοβενίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, βελτιώθηκε η υποδομή επεξεργασίας λυμάτων της χώρας.

Οι εργασίες για ένα νέο εργοστάσιο επεξεργασίας αστικών λυμάτων (UWWT) ξεκίνησαν το 2000. Στη νέα εγκατάσταση, τα λύματα από οικιακά βιομηχανικά και νοσοκομειακά απόβλητα καθαρίζονται μηχανικά και βιολογικά, με αποτέλεσμα το καθαρό νερό και η λάσπη να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως λίπασμα στην γεωργία. Το έργο αυτό βελτίωσε σημαντικά την ποιότητα του νερού και την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής.

5.4 Νερό

Από το 1998 έως το 2009, οι πλημμύρες είχαν ως αποτέλεσμα ζημιές συνολικού ύψους τουλάχιστον 52 δισεκατομμυρίων ευρώ, ενώ το κόστος ξηρασίας στην Ευρώπη τα τελευταία 30 χρόνια ανήλθε στα 100 δισεκατομμύρια ευρώ. Η αποτελεσματική διαχείριση αυτού του πολύτιμου πόρου έχει τεράστιες οικονομικές επιπτώσεις.

Η προστασία και η διατήρηση των οικοσυστημάτων τόσο των γλυκών όσο και των αλμυρών υδάτων αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της προστασίας του περιβάλλοντος στην Ευρώπη. Οι προκλήσεις γύρω από το νερό υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα, γι' αυτό είναι απαραίτητη η συντονισμένη δράση σε επίπεδο ΕΕ. Το μολυσμένο νερό,

ανεξάρτητα από την πηγή, θα ρέει στις γειτονικές χώρες ή στη θάλασσα. Επιπλέον, οι πλημμύρες και οι ξηρασίες μπορούν να έχουν εξαιρετικά αρνητικές συνέπειες όχι μόνο για τη ζωή των πολιτών αλλά και για τις επιχειρήσεις.

Από το 1998 έως το 2009, η Ευρώπη υπέστη περισσότερες από 213 μεγάλες πλημμύρες, προκαλώντας περίπου 1.126 θανάτους, την εκτόπιση περίπου μισού εκατομμυρίου ανθρώπων και ασφαλισμένες απώλειες ύψους τουλάχιστον 52 δισεκατομμυρίων ευρώ. Ενώ οι πλημμύρες είναι φυσικά φαινόμενα που δεν μπορούν να αποφευχθούν, η ανθρώπινη δραστηριότητα αυξάνει την πιθανότητα και τον αντίκτυπό τους.

Το 2007, τουλάχιστον το 11% του πληθυσμού της Ευρώπης και το 17% της επικράτειάς του επηρεάστηκαν από τη λειψυδρία, με αποτέλεσμα το κόστος της ξηρασίας στην Ευρώπη τα τελευταία 30 χρόνια να ανέρχεται σε 100 δισ. Ευρώ.

Τα ζητήματα αυτά πρέπει να αντιμετωπιστούν. Ο κύριος γενικός στόχος της πολιτικής της ΕΕ για τα ύδατα είναι να καταστεί δυνατή η πρόσβαση σε νερό καλής ποιότητας σε επαρκείς ποσότητες για όλους τους Ευρωπαίους και να εξασφαλιστεί η καλή κατάσταση όλων των υδάτινων συστημάτων σε ολόκληρη την Ευρώπη. Έχουν δημιουργηθεί πολιτικές και δράσεις για την πρόληψη και την άμβλυση των συνθηκών λειψυδρίας και ξηρασίας, με προτεραιότητα να στραφούμε προς μια οικονομία αποδοτική από το νερό και εξοικονόμηση νερού.

5.4.1 Ενισχύοντας την εικόνα του Πίλσεν

Η ανακαίνιση του συστήματος ύδρευσης του Plzeň ήταν απελπιστικά αναγκαία για να εξασφαλιστεί επαρκής διαχείριση των πλημμυρών, πρότυπα πόσιμου νερού και η ασφαλής χρήση των ποταμών.

Το 2002, λίγο πριν την ένταξη της Τσεχικής Δημοκρατίας στην ΕΕ, η πόλη Plzeň προσπάθησε να αποκαταστήσει το σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης της προκειμένου να συμμορφωθεί με τη νομοθεσία της ΕΕ. Το επακόλουθο έργο πέτυχε να βελτιώσει την ποιότητα του πόσιμου νερού για το 50-70% του πληθυσμού της πόλης και να εξαλείψει προβλήματα χωρητικότητας και πίεσης. Επιπλέον, το έργο που χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ πέτυχε βιώσιμη λειτουργική αποτελεσματικότητα, που οδήγησε σε οικονομικά οφέλη για την πόλη.

Η παροχή καθαρής και αξιόπιστης δημόσιας ύδρευσης έχει επίσης θετικό αντίκτυπο στην εικόνα της πόλης στο σύνολό της, τόσο όσον αφορά την προσέλκυση νέων κατοίκων, όσο και ως τουριστικό προορισμό, και ως χώρο για επιχειρηματικές επενδύσεις. Τα ευρύτερα περιβαλλοντικά οφέλη σχετίζονται με τη μείωση του αριθμού των λυμάτων, οδηγώντας σε λιγότερη ρύπανση των γύρω ποταμών και των υπόγειων υδάτων.

5.4.2 Εκσυγχρονισμός των παροχών νερού στην Ελλάδα

Μια περιοχή στη βορειοδυτική Ελλάδα έχει εκσυγχρονίσει με επιτυχία την υδροδότηση της, μια εξέλιξη που βοήθησε στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Στην περιοχή των Ιωαννίνων, έχουν πραγματοποιηθεί έργα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ για την εγκατάσταση νέου συστήματος πόσιμου νερού, τη παροχή στους πολίτες καθαρού νερού και τη παραγωγή περισσότερων από 425.000 ευρώ σε έσοδα του δημόσιου τομέα κάθε χρόνο.

Στις κοινωνικές παροχές συγκαταλέγονται η δημιουργία 37 άμεσων και 11 έμμεσων θέσεων εργασίας, οι οποίες αποτελούν σημαντικό στοιχείο σε μια περιοχή που πλήττεται από την υψηλή ανεργία. Ωστόσο, η κύρια συμβολή ήταν η βιώσιμη βελτίωση της ζωής των πολιτών σε μια μητροπολιτική περιοχή με πληθυσμό περίπου 120.000 κατοίκους.

Τα ευρύτερα περιβαλλοντικά οφέλη περιλαμβάνουν την προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας, μιας από τις μεγαλύτερες λίμνες στην Ελλάδα, μαζί με τα υπόγεια νερά δεξαμενών. Μετά την ολοκλήρωση του συστήματος ύδρευσης, λιγότερες διαρροές είχαν ως αποτέλεσμα λιγότερες σπατάλες, πράγμα που οδήγησε σε αποτελεσματικότερη χρήση των φυσικών πόρων.

5.5 Παράκτιες ζώνες

Οι παράκτιες περιφέρειες της ΕΕ συμβάλλουν στην «μπλε οικονομία». Αυτές οι παράκτιες περιοχές παράγουν περίπου το 40% του ΑΕΠ της ΕΕ και είναι όλο και πιο ζωτικής σημασίας για την οικονομία, σύμφωνα με την έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος του Νοεμβρίου 2013.

Περισσότερο από το 40% των ευρωπαϊών πολιτών ζουν σήμερα κοντά σε ακτογραμμές, που εκτείνονται από τον Βορειοανατολικό Ατλαντικό και τη Βαλτική έως τη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο. Οι περιφέρειες αυτές συγκαταλέγονται στις πιο παραγωγικές περιοχές του κόσμου, που απολαμβάνουν υψηλή οικολογική και οικονομική αξία.

Δεδομένου ότι η ευημερία των πληθυσμών και η οικονομική βιωσιμότητα πολλών επιχειρήσεων στις παράκτιες ζώνες εξαρτώνται από την περιβαλλοντική κατάσταση αυτών των περιοχών, είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν μακροπρόθεσμα εργαλεία διαχείρισης, όπως η ολοκληρωμένη διαχείριση των ακτών, προκειμένου να ενισχυθεί η προστασία των παράκτιων πόρων ενώ ταυτόχρονα να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της χρήσης τους.

5.5.1 Αξιοποίηση της παλιρροιακής ενέργειας

Ένα μέσο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από θαλάσσια παλιρροϊκά ρεύματα έχει αναπτυχθεί για να αξιοποιήσει πλήρως τη δύναμη της φύσης. Αυτές οι καινοτομίες υπόσχονται να φέρουν νέες τεχνολογίες και θέσεις εργασίας στις παράκτιες περιοχές.

Η αύξηση της ζήτησης ενέργειας και η αύξηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έχουν οδηγήσει στην παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Η παλιρροϊκή ενέργεια παραμένει ένας σημαντικός αναξιοποίητος πόρος ανανεώσιμης ενέργειας, προσφέροντας διάφορα πλεονεκτήματα σε σχέση με άλλες πηγές.

Η παλιρροϊκή ενέργεια είναι μια από τις πιο προβλέψιμες και αξιόπιστες μορφές ανανεώσιμης ενέργειας και μπορεί να παράγει ηλεκτρική ενέργεια τόσο για κατοικημένες όσο και για πολύ απομακρυσμένες περιοχές, με ελάχιστη επίδραση στο περιβάλλον. Πράγματι, είναι ζωτικής σημασίας οι δραστηριότητες αυτές να μην έρχονται σε αντίθεση με τη συνολική οικονομική ευημερία και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα των παράκτιων περιοχών. Η τεχνολογία παλιρροϊκής ενέργειας BLUETEC έδειξε ότι αυτό είναι δυνατό.

5.5.2 Οικονομικά οφέλη από τη βιώσιμη υδατοκαλλιέργεια

Η υδατοκαλλιέργεια, η οποία ασκείται κυρίως στα παράκτια ύδατα, μπορεί να έχει θετικές επιπτώσεις στις παράκτιες ζώνες, καθώς απαιτεί καλή ποιότητα νερού και

καθαρό περιβάλλον. Ωστόσο, η υδατοκαλλιέργεια μπορεί επίσης να έχει αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, καθώς μπορεί να αποτελέσει πηγή ρύπανσης.

Τα προγράμματα LIFE της ΕΕ, όπως η ECOSMA, βοήθησαν να καταστεί ο τομέας πιο βιώσιμος, αντιμετωπίζοντας τις ανησυχίες σχετικά με τη ρύπανση των υδάτων, τη χρήση αντιβιοτικών και την απώλεια οικολογικά πολύτιμων περιοχών.

Το έργο υλοποίησε μια συντονισμένη σειρά ενεργειών και εισήγαγε κατευθυντήριες γραμμές για τους υδατοκαλλιεργητές ώστε να προωθήσουν την καλύτερη ποιότητα των υδάτων γύρω από τις ακτές της Βαλτικής Θάλασσας. Η οικολογική πιστοποίηση των προϊόντων που προέρχονται από θαλάσσια υδατοκαλλιέργεια θα μπορούσε επίσης να ανοίξει μια νέα αγορά για τρόφιμα αειφόρου προέλευσης, παρέχοντας μια ώθηση στις τοπικές παράκτιες οικονομίες.

5.6 Φύση και Βιοποικιλότητα

Εκτιμάται ότι περίπου το 7% όλων των θέσεων απασχόλησης στην ΕΕ εξαρτάται άμεσα από την φύση και την προστατευόμενη βιοποικιλότητα και το ποσοστό αυτό αναμένεται να αυξηθεί.

Η ΕΕ δεσμεύεται να προστατεύσει τη φυσική της κληρονομιά και να σταματήσει την απώλεια της βιοποικιλότητας εντός της Ένωσης έως το 2020. Το δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 της ΕΕ αποτελεί το κεντρικό στοιχείο της πολιτικής της ΕΕ για τη φύση και τη βιοποικιλότητα. Το δίκτυο καλύπτει σήμερα το 18% της γης της Ευρώπης και περισσότερο από το 6% των θαλάσσιων περιοχών. Το Natura 2000 είναι το μεγαλύτερο παγκόσμιο συντονισμένο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών και ένα από τα εξαιρετικά επιτεύγματα της ΕΕ.

Εκτός από τη διατήρηση των απειλούμενων ειδών και των φυσικών οικοτόπων, το δίκτυο Natura 2000 συμβάλλει σημαντικά στην προστασία των οικοσυστημάτων γλυκών υδάτων, στην αποθήκευση άνθρακα σε τύρφη, στη βελτίωση της ποιότητας του αέρα και του εδάφους.

Η φύση είναι όμορφη από πολλές απόψεις, αλλά δεν είναι μόνο από πλευράς αισθητικής. Από την αποθήκευση άνθρακα έως την επικοινωνία των μελισσών, από τον καθαρισμό του νερού έως την πρόληψη των πλημμυρών, η φύση και τα οικοσυστήματα της παρέχουν πολλές υπηρεσίες που ξεπερνούν την απλή ομορφιά

της. Είναι απαραίτητες υπηρεσίες για την ευημερία μας και τους θεμελιώδεις παράγοντες της οικονομίας μας. Ως εκ τούτου, οι επενδύσεις στο Natura 2000 είναι απαραίτητες για τη διασφάλιση της ροής των υπηρεσιών αυτών, οι οποίες διαφορετικά θα μπορούσαν να υποστούν κίνδυνο υποβάθμισης.

Εκτιμάται ότι το δίκτυο Natura 2000 παρέχει οφέλη για την κοινωνία και την οικονομία, αξίας από 200 έως 300 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, ενώ το εκτιμώμενο κόστος διαχείρισης του δικτύου ανέρχεται σε περίπου 6 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Έτσι, είναι προφανές ότι η επένδυση στη φύση έχει πολύ καλή οικονομική σημασία.

Στην Ευρώπη, περίπου 4,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας εξαρτώνται άμεσα από υγιή οικοσυστήματα. Ένας αυξανόμενος αριθμός αυτών των θέσεων εργασίας βρίσκεται πλέον στους χώρους του Natura 2000 ή γύρω από αυτούς, σε βιώσιμες δραστηριότητες όπως η γεωργία, η δασοκομία και η αλιεία, ο τουρισμός, η διαχείριση του χώρου, η αποκατάσταση και τα κέντρα επισκέψεων και εκπαίδευσης.

Το Natura 2000 αποτελεί επίσης σημαντική πηγή αναψυχής, τουρισμού και εκπαίδευσης. Οι προστατευόμενες περιοχές μπορούν να αποτελέσουν κινητήρια δύναμη για τις τοπικές και περιφερειακές οικονομίες, να προσελκύσουν επενδύσεις και να στηρίξουν θέσεις εργασίας. Υπολογίζεται ότι 1,2 έως 2,2 δισεκατομμύρια επισκέψεις ανά ημέρα σε τοποθεσίες του δικτύου Natura 2000 παρέχουν ετήσια οφέλη αξίας 5 έως 9 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Στο πλαίσιο αυτό, το ποσό των 1,9 δισεκατομμυρίων ευρώ που επενδύθηκαν από το πρόγραμμα LIFE nature από το 1992 σε 1400 έργα διατήρησης της φύσης σε ολόκληρη την ΕΕ όχι μόνο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη δημιουργία, τη διαχείριση και την αποκατάσταση του δικτύου Natura 2000 αλλά συνέβαλε επίσης στη βελτίωση της γνώσης αυτών των τοποθεσιών και στη βελτίωση της υποδομής των επισκεπτών που είναι συμβατές με τη φύση.

5.6.1 Συνδυασμός του τουρισμού με την προστασία της βιοποικιλότητας

Η αποκατάσταση μιας δημοφιλούς και οικονομικά σημαντικής τουριστικής διαδρομής στο Εθνικό Πάρκο Καρκονοζέ της Πολωνίας θα συμβάλει στη δημιουργία μιας όμορφης περιοχής της Κεντρικής Ευρώπης για τους λάτρεις της φύσης.

Το Εθνικό Πάρκο Karkonosze, που ιδρύθηκε το 1959, βρίσκεται στη νοτιοδυτική Πολωνία. Καλύπτει τις βόρειες πλαγιές του Karkonosze, το υψηλότερο και μεγαλύτερο φάσμα των βουνών Sudetes που εκτείνονται από την Πολωνία και την Τσεχία στην ανατολική Γερμανία.

Αυτή η ορεινή περιοχή είναι ένας από τους σημαντικότερους φυσικούς οικότοπους στην Κεντρική Ευρώπη. Περίπου το 70% της περιοχής καλύπτεται από δασική βλάστηση.

Το 2009, άρχισαν οι εργασίες για τη διατήρηση των ενδιαιτημάτων κατά μήκος δημοφιλών τουριστικών διαδρομών στο πάρκο, καθώς και για την προστασία της απειλούμενης πανίδας και χλωρίδας στην περιοχή.

Το έργο επικεντρώθηκε σε μια έκταση που καλύπτει 196 εκτάρια, συμπεριλαμβανομένων περίπου εννέα χιλιομέτρων τουριστικής διαδρομής. Η συνεχής επιτυχία του Εθνικού Πάρκου Καρκονοζέ αποτελεί καλό παράδειγμα συνδυασμού των τουριστικών δραστηριοτήτων με την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας. Περισσότεροι από 1,5 εκατομμύρια τουρίστες επισκέπτονται κάθε χρόνο το Εθνικό Πάρκο Καρκονοζέ.

5.7 Κυκλική Οικονομία

Η μετάβαση προς μια κυκλική οικονομία θα αποφέρει οφέλη για τις επιχειρήσεις, το περιβάλλον και την κοινωνία. Η πολιτική προσφέρει εξοικονόμηση ενέργειας και περιβαλλοντικά οφέλη για τις επιχειρήσεις και τους ανθρώπους.

Το πακέτο κυκλικής οικονομίας της Επιτροπής, που εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2015, αποσκοπεί στην επίτευξη παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας, στην προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Περιλαμβάνει μια νέα νομοθετική πρόταση για τα απόβλητα και ένα σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία με συγκεκριμένες δράσεις που θα εφαρμοστούν μέχρι το 2020, γεγονός που θα συμβάλει στη μετάβαση της ΕΕ σε μια πιο κυκλική οικονομία.

Τα μέτρα του σχεδίου δράσης καλύπτουν ολόκληρο τον οικονομικό κύκλο, από την παραγωγή και την κατανάλωση μέχρι τη διαχείριση αποβλήτων και την αγορά δευτερογενών πρώτων υλών.

Η αύξηση της αποτελεσματικότητας των πόρων είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της παραγωγικότητας και την μείωση του κόστους. Η πρόληψη των αποβλήτων, ο οικολογικός σχεδιασμός, η επαναχρησιμοποίηση και παρόμοια μέτρα θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καθαρές εξοικονομήσεις 600 δισεκατομμυρίων ευρώ ή 8% του ετήσιου κύκλου εργασιών όλων των επιχειρήσεων στην ΕΕ, δημιουργώντας παράλληλα νέες θέσεις εργασίας.

Μέχρι το 2020, οι κανόνες οικολογικού σχεδιασμού και ενεργειακής σήμανσης της ΕΕ αναμένεται να εξοικονομήσουν το ισοδύναμο 1,3 δισεκατομμυρίων βαρελιών πετρελαίου ετησίως που αντιστοιχούν στην ετήσια κατανάλωση ενέργειας της Ιταλίας ή σε ετήσια έσοδα περίπου 55 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Πολιτική οικολογικού σχεδιασμού και ενεργειακής σήμανσης σημαίνει ότι τα νοικοκυριά θα εξοικονομήσουν 490 εκατομμύρια ευρώ σε λογαριασμούς ενέργειας κάθε χρόνο.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση προς μια κυκλική οικονομία σε ολόκληρη την ΕΕ, η Επιτροπή δημιουργεί την ευρωπαϊκή πλατφόρμα ενδιαφερόμενων της κυκλικής οικονομίας. Στόχος είναι η πλήρης συμμετοχή των επιχειρήσεων, της κοινωνίας των πολιτών και των δημόσιων φορέων από όλα τα κράτη μέλη και η συμμετοχή τους στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών που προάγουν την κυκλική οικονομία.

Μαζί με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η Επιτροπή δημιούργησε επίσης μια πλατφόρμα για την χρηματοδότηση της κυκλικής οικονομίας με στόχο την αναβάθμιση των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στην κυκλική οικονομία.

5.7.1 Ενσωμάτωση βιώσιμων πρακτικών στις επιχειρήσεις

Η Enworks μέσω ενός συνδυασμού πρακτικών συμβουλών, δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης, προσαρμοσμένης επιτόπιας υποστήριξης, καθώς και κατάρτισης βοήθησε τις επιχειρήσεις να επιτύχουν εξοικονόμηση κόστους ύψους 316 εκατ. Ευρώ. Έχουν δημιουργηθεί ή διαφυλαχθεί περίπου 8.300 θέσεις εργασίας, ενώ 1,1 εκατομμύρια τόνοι αποβλήτων έχουν εκτραπεί από χώρους υγειονομικής ταφής.

Συνολικά, περισσότερες από 13.000 επιχειρήσεις έλαβαν συμβουλές, ενώ 6.500 βοηθήθηκαν μέσω εντατικής στήριξης από πλευράς πόρων. Το 2013, η Enworks κέρδισε τα βραβεία RegioStars της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για Βιώσιμη Ανάπτυξη.

5.7.2 Θετικό αποτέλεσμα για την τεχνολογία επαναφορτιζόμενων μπαταριών.

Ο βιομηχανικός όμιλος Umicore έχει αναγνωριστεί ως μία από τις πιο οικολογικές καινοτόμες εταιρείες στην Ευρώπη, κερδίζοντας την πρώτη θέση στην κατηγορία “Διεργασία” των Ευρωπαϊκών Επιχειρηματικών Βραβείων για το Περιβάλλον το 2012. Η ομάδα αναγνωρίστηκε για τη μοναδική τεχνολογία της επανακυκλοφορίας μπαταριών.

Η διαδικασία της Umicore επιτρέπει την ανακύκλωση πολύτιμων στοιχείων, όπως κοβάλτιο, νικέλιο, χαλκό και στοιχεία σπανίων γαιών, από αναλωμένες επαναφορτιζόμενες μπαταρίες και άλλες ροές αποβλήτων με περιβαλλοντικά ορθό τρόπο.

Τα Ευρωπαϊκά Επιχειρηματικά Βραβεία για το Περιβάλλον έχουν σχεδιαστεί για να αναγνωρίζουν και να προωθούν οργανισμούς που συμβάλλουν σημαντικά στην αειφόρο ανάπτυξη. Τα βραβεία υπογραμμίζουν πολιτικές, πρακτικές, διαδικασίες και προϊόντα από όλους τους επιχειρηματικούς τομείς της ΕΕ που συμβάλλουν στην επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης χωρίς να βλάπτουν το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους από τους οποίους εξαρτάται η συνεχιζόμενη ανθρώπινη δραστηριότητα και η περαιτέρω ανάπτυξη.

Ο Όμιλος Umicore έχει βιομηχανικές δραστηριότητες σε όλες τις ηπείρους και εξυπηρετεί μια παγκόσμια πελατειακή βάση. Το 2016, σημείωσε κύκλο εργασιών άνω των 11 δισ. Ευρώ και απασχολεί σήμερα περίπου 10.000 άτομα.

5.8 Αέρας

Οι ισχυρές πολιτικές για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης θα βελτιώσουν την ποιότητα ζωής μέσω του υγιέστερου πληθυσμού και της μεγαλύτερης προστασίας των οικοσυστημάτων μας. Θα συμβάλουν επίσης στην προώθηση της καινοτομίας, στη δημιουργία θέσεων εργασίας, στην αποδοτικότητα των πόρων και στην επιτάχυνση της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

Η ποιότητα του αέρα είναι ένας τομέας πολιτικής της ΕΕ που έχει επιτελέσει στην αντιμετώπιση ορισμένων σοβαρών προκλήσεων. Το πρόβλημα της όξινης βροχής, που κυριάρχησε στην περιβαλλοντική ατζέντα της δεκαετίας του '70 και του '80, έχει επιλυθεί σε μεγάλο βαθμό και έχουν υπάρξει σημαντικές μειώσεις στην ατμοσφαιρική ρύπανση από τη βιομηχανία, τις μεταφορές και την παραγωγή ενέργειας.

Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά προβλήματα για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον και ο καθαρός αέρας αποτελεί βασικό στοιχείο της στρατηγικής Ευρώπη 2020.

Η ατμοσφαιρική ρύπανση αντιπροσωπεύει περισσότερους από 400.000 πρόωρους θανάτους ετησίως στην ΕΕ, με εξωτερικό κόστος που σχετίζεται με την κακή υγεία και τη θνησιμότητα που προκαλείται από καρδιακές παθήσεις και αναπνευστικά προβλήματα αξίας 330 έως 940 δισεκατομμυρίων ευρώ ετησίως. Η πολιτική της ΕΕ αποσκοπεί στη μείωση των πρόωρων θανάτων κατά περίπου 50% έως το 2030. Η βελτίωση της ζωής των ανθρώπων που ζουν στην ΕΕ αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας αφού μειώνεται ο αριθμός των αναρρωτικών αδειών.

Η επένδυση στον καθαρό αέρα αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα για τη δημόσια υγεία και είναι ιδιαίτερα επωφελής για την κοινωνία. Η εφαρμογή πολιτικών για την ποιότητα του αέρα προωθεί επίσης τις οικονομικές δραστηριότητες που συμβάλλουν στην πράσινη ανάπτυξη.

5.8.1 Η αποτελεσματικότητα των αστικών εγκαταστάσεων θέρμανσης

Οι πολίτες του Ιαζί στη Ρουμανία επωφελήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από την αναβάθμιση του δικτύου παροχής θερμότητας. Η ανάπτυξη έχει μέχρι στιγμής συμβάλει στην αύξηση κατά 3% περίπου της ενεργειακής απόδοσης των λεβήτων, ενώ η απώλεια θερμότητας στο δίκτυο μεταφορών μειώνεται από 24% σε 21%.

Ο γενικός στόχος ήταν να διασφαλιστεί ότι η υποδομή της περιοχής συμμορφώνεται με τους σχετικούς περιβαλλοντικούς νόμους της ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση, την ατμοσφαιρική ρύπανση και την αλλαγή του κλίματος.

Επιπλέον, δημιουργήθηκαν περίπου 200 θέσεις εργασίας κατά τη διάρκεια της φάσης κατασκευής, παρέχοντας την απαραίτητη απασχόληση στην περιοχή. Το πιο σημαντικό, μακροπρόθεσμα, είναι ότι η ανάπτυξη θα συμβάλει στην ενίσχυση της φήμης της περιοχής ως ελκυστικού τόπου για να ζήσει και να εργαστεί κάποιος.

5.9 Πράσινες δημόσιες συμβάσεις

Οι δαπάνες του δημόσιου τομέα αποτελούν σημαντικό μέρος του ΑΕΠ της Ευρώπης, γεγονός που αναπόφευκτα επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να γίνει η «πράσινη» οικονομία. Με την αγορά αγαθών και υπηρεσιών φιλικών προς το περιβάλλον, οι κυβερνήσεις της ΕΕ μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία νέων επιχειρηματικών ευκαιριών για μια πράσινη, βιώσιμη οικονομία.

Οι δημόσιες συμβάσεις για την αγορά έργων, αγαθών ή υπηρεσιών από δημόσιους φορείς αντιπροσωπεύουν περίπου το 14% του ΑΕΠ της ΕΕ και αντιπροσωπεύουν περίπου 2 τρισεκατομμύρια ευρώ. Οι κρατικές δαπάνες είναι ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την προώθηση αειφόρων αγαθών και υπηρεσιών και εξοπλίζει τις δημόσιες αρχές με τα μέσα για την αντιμετώπιση των εξελισσόμενων περιβαλλοντικών προκλήσεων.

Οι πράσινες δημόσιες συμβάσεις αναγνωρίστηκαν ως μέσο για την πράσινη ανάπτυξη σε μια σειρά πολιτικών της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του πακέτου της κυκλικής οικονομίας που εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2015.

Για παράδειγμα, οι τοπικές, περιφερειακές και εθνικές αρχές σε όλη την Ευρώπη μπορούν να συμβάλουν στην προώθηση μιας πιο πράσινης, πιο βιώσιμης και αποδοτικής οικονομίας, αγοράζοντας λεωφορεία χαμηλών εκπομπών για καλύτερη ποιότητα ατμόσφαιρας ή χρησιμοποιώντας υλικά για κτίρια και δρόμους με χαμηλό αντίκτυπο ή αγοράζοντας προϊόντα καθαρισμού χωρίς τοξικά.

Πολλές κυβερνήσεις και δημόσιες αρχές έχουν ήδη επιτύχει εξοικονόμηση κόστους και έχουν αποφέρει οφέλη στους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Για παράδειγμα, η Βιέννη χρησιμοποίησε τις πράσινες δημόσιες συμβάσεις για να επιτύχει ετήσια εξοικονόμηση ύψους 1,5 εκατ. Ευρώ υιοθετώντας σύγχρονες τεχνικές διαχείρισης εγκαταστάσεων και αντικαθιστώντας παλαιότερες συσκευές με πιο ενεργειακά αποδοτικές

Η πόλη αγοράζει φιλικά προς το περιβάλλον απολυμαντικά και προϊόντα καθαρισμού και έχει μειώσει μέχρι 40% το ποσό που χρησιμοποιείται για την προστασία των εργαζομένων από την έκθεση σε χημικά. Αυτά και άλλα μέτρα έχουν μειώσει τις εκπομπές CO₂ κατά 15.000 τόνους ετησίως.

Δεδομένου ότι οι Πράσινες Δημόσιες Συμβάσεις αποτελούν προαιρετική πολιτική, η υλοποίησή τους εξαρτάται από τη δέσμευση των χωρών της ΕΕ και των επιμέρους δημόσιων αρχών. Μέχρι στιγμής, τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν καταρτίσει εθνικά σχέδια δράσης για πράσινες δημόσιες συμβάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

6.1 Ανάλυση Δεδομένων

Η παρούσα εργασία εκπονείται με σκοπό να εξετάσει το κατά πόσο: το financing for entrepreneurs, το governmental support and policies, το taxes and bureaucracy, το governmental programs, το basic school entrepreneurial education and training, το post school entrepreneurial education and training, το R&D transfer, το commercial and professional infrastructure, το internal market dynamics, το internal market openness, το physical and services infrastructure, το cultural and social norms, το perceived opportunities , το perceived capabilities, το fear of failure rate, το entrepreneurial intentions, το total early-stage entrepreneurial activity, το established business ownership, το entrepreneurial employee activity, το motivational index , το female/male TEA, το high job creation expectation, το innovation, το business services sector, το high status to successful entrepreneurs και το entrepreneurship as a good career choice, επηρεάζουν τους οργανισμούς που είναι πιστοποιημένοι με το EMAS.

Στον πίνακα 6.1.1 και 6.1.2 γίνεται μια αναλυτική περιγραφή των ανεξάρτητων μεταβλητών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1.1: Αναλυτική περιγραφή των μεταβλητών επιχειρηματικής συμπεριφοράς

Επιχειρηματική Συμπεριφορά	
Perceived opportunities	Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 έως 64 ετών που πιστεύει ότι είναι μια καλή ευκαιρία να ανοίξει μια επιχείρηση στην περιοχή όπου ζει.
Perceived capabilities	Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 έως 64 ετών που πιστεύει ότι διαθέτει τις απαιτούμενες δεξιότητες και γνώσεις για να ξεκινήσει μια επιχείρηση
Fear of failure rate	Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών που αντιλαμβάνεται πότε είναι η κατάλληλη στιγμή να ανοίξει μια επιχείρηση και που ο φόβος της αποτυχίας θα τους εμπόδιζε να ιδρύσουν μια επιχείρηση.
Entrepreneurial intentions	Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών (τα άτομα που συμμετέχουν σε οποιοδήποτε στάδιο επιχειρηματικής δραστηριότητας εξαιρούνται) οι οποίοι είναι λανθάνων επιχειρηματίες και σκοπεύουν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση εντός τριών ετών.
Total early-stage Entrepreneurial Activity - TEA	Ποσοστό του ενήλικου πληθυσμού ηλικίας μεταξύ 18 και 64 ετών που είναι στη διαδικασία έναρξης μιας επιχείρησης ή ιδιοκτήτης-διευθυντής μιας νέας επιχείρησης ηλικίας κάτω των 42 μηνών.
Established Business Ownership	Το ποσοστό του ενήλικου πληθυσμού ηλικίας

	μεταξύ 18 και 64 ετών που είναι επί του παρόντος ιδιοκτήτης-διαχειριστής μιας καθιερωμένης επιχείρησης για περισσότερο από 42 μήνες.
Entrepreneurial Employee Activity – EEA	Ποσοστό συμμετοχής των εργαζομένων σε επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως ανάπτυξη ή εκτόξευση νέων αγαθών ή υπηρεσιών ή ίδρυση νέας επιχειρηματικής μονάδας, νέας εγκατάστασης ή θυγατρικής
Motivational Index	Δείκτης κινήτρων
High Status to Successful Entrepreneurs	Ποσοστό του ενήλικου πληθυσμού ηλικίας μεταξύ 18 και 64 ετών που πιστεύουν ότι το υψηλό στάτους παρέχεται στους επιτυχείς επιχειρηματίες
Entrepreneurship as a Good Career Choice	Ποσοστό του ενήλικου πληθυσμού ηλικίας μεταξύ 18 και 64 ετών που πιστεύουν ότι η επιχειρηματικότητα είναι μια καλή επιλογή σταδιοδρομίας.
Innovation	Ποσοστό των ατόμων που είναι στη διαδικασία έναρξης μιας επιχείρησης και δηλώνουν ότι το προϊόν ή η υπηρεσία τους είναι καινούργιο για τουλάχιστον ορισμένους πελάτες και ότι λίγες / καμία επιχείρηση δεν προσφέρει το ίδιο προϊόν
High Job Creation Expectation	Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας μεταξύ 18 και 64 που είναι στη διαδικασία έναρξης μιας επιχείρησης και αναμένουν να δημιουργήσουν 6 ή περισσότερες θέσεις εργασίας σε 5 χρόνια.
Business Services Sector	Ποσοστό των ατόμων που είναι στη διαδικασία έναρξης μιας επιχείρησης στον τομέα των Υπηρεσιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας, Χρηματοοικονομικής Διαμεσολάβησης και Ακίνητης Περιουσίας, Επαγγελματικών Υπηρεσιών ή Διοικητικών Υπηρεσιών, όπως ορίζεται από τον Κωδικό του Τύπου Επιχειρήσεων του ISIC 4.0

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1.2: Αναλυτική περιγραφή των μεταβλητών του επιχειρηματικού οικοσυστήματος

Το επιχειρηματικό οικοσύστημα	
Governmental support and policies/Taxes and bureaucracy	Ο βαθμός στον οποίο οι δημόσιες πολιτικές υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα - το επιχειρηματικό πνεύμα ως οικονομικό ζήτημα/Ο βαθμός στον οποίο οι φόροι ή οι κανονισμοί είναι είτε ουδέτεροι ως προς το μέγεθος είτε ενθαρρύνουν τις νέες και τις ΜΜΕ
Governmental programs	Η παρουσία και η ποιότητα των προγραμμάτων που βοηθούν άμεσα τις ΜΜΕ σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης (εθνικά, περιφερειακά, δημοτικά)
Basic school entrepreneurial education and training/Post school entrepreneurial education and training	Ο βαθμός στον οποίο η βασική σχολική επιχειρηματική εκπαίδευση και κατάρτιση ενσωματώνεται στο σύστημα εκπαίδευσης σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο/Ο βαθμός στον οποίο η επιχειρησιακή εκπαίδευση και κατάρτιση μετά τη σχολική φοίτηση ενσωματώνεται στο σύστημα εκπαίδευσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως οι επαγγελματικές σχολές κλπ.
R&D transfer	Ο βαθμός στον οποίο η εθνική έρευνα και ανάπτυξη θα οδηγήσει σε νέες εμπορικές

	ευκαιρίες και θα είναι διαθέσιμη στις ΜΜΕ
Commercial and professional infrastructure	Η παρουσία δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, εμπορικών, λογιστικών και άλλων νομικών υπηρεσιών και υπηρεσιών αξιολόγησης και ιδρύματα που υποστηρίζουν ή προωθούν τις ΜΜΕ
Internal market dynamics	Το επίπεδο αλλαγών στις αγορές από έτος σε έτος
Internal market openness	Ο βαθμός στον οποίο οι νέες επιχειρήσεις είναι ελεύθερες να εισέλθουν στις υπάρχουσες αγορές
Physical and services infrastructure	Ευκολία πρόσβασης σε φυσικούς πόρους
Cultural and social norms	Ο βαθμός στον οποίο τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα ενθαρρύνουν ή επιτρέπουν ενέργειες που οδηγούν σε νέες επιχειρηματικές μεθόδους ή δραστηριότητες που μπορεί να αυξήσουν τον προσωπικό πλούτο και το εισόδημα

Χρησιμοποιήσαμε την μέθοδο panel με σταθερές επιδράσεις (fixed effects) έχοντας συμπεριλάβει 26 χώρες (διαστρωματικά στοιχεία) και 11 χρόνια (χρονολογικά στοιχεία). Όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι εκφρασμένες στην κλίμακα του 100 εκτός από την εξαρτημένη μεταβλητή (EMAS) η οποία έχει εισαχθεί με το λογάριθμο με σκοπό να μελετήσω την ποσοστιαία μεταβολή της εξαρτημένης μεταβλητής σε μια αντίστοιχη ποσοστιαία μεταβολή των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Χρησιμοποιήσαμε για την κατασκευή των υποδειγμάτων δύο μεθοδολογίες: στην 1η μεθοδολογία πήγαμε από το γενικό στο ειδικό δηλαδή αρχίσαμε να κάνουμε περιορισμούς υποδείματος με κριτήριο την στατιστική σημαντικότητα των μεταβλητών αφαιρώντας τις στατιστικά πιο ασήμαντες μεταβλητές. Έτσι καταλήξαμε στις στατιστικά σημαντικές μεταβλητές όπου επηρεάζουν την εξαρτημένη μου. Στη 2η μεθοδολογία πήγαμε από το ειδικό στο γενικό δηλαδή αρχίσαμε προσθέτοντας μόνο τις στατιστικά σημαντικές μεταβλητές στο υπόδειγμα, επαναλάβαμε την ίδια διαδικασία μέχρι ότου βρούμε όλες τις μεταβλητές που είναι στατιστικά σημαντικές και μετά την επιλογή μιας μεταβλητής εξετάσαμε εκ νέου όλες τις προηγούμενες που είχαν απορριφθεί ως μη στατιστικά σημαντικές στο καινούργιο υπόδειγμα.

6.2 Αποτελέσματα έρευνας

Βάση των προαναφερθέντων έχουμε εκτιμήσει 6 υποδείγματα. Τα εξής:

- ❖ **Model 1:** Εξετάζουμε το πρώτο γκρουπ των ανεξάρτητων μεταβλητών δηλαδή την επιχειρηματική συμπεριφορά σύμφωνα με την πρώτη μεθοδολογία. Συγκεκριμένα: $LOG(EMAS) = C(1) +$

$$C(2)*PERCEIVED\_CAPABILITIES + C(3)*FEAR\_OF\_FAILURE\_RATE + \\ C(4)*ESTABLISHED\_BUSINESS\_OWN + \\ C(5)*HIGH\_STATUS\_TO\_SUCCESSFU + \\ C(6)*ENTREPRENEURSHIP\_AS\_A\_GO$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.1: Τα αποτελέσματα του model 1

Dependent Variable: LOG(EMAS)				
Method: Panel Least Squares				
Date: 02/01/18 Time: 19:56				
Sample: 2005 2015				
Periods included: 11				
Cross-sections included: 25				
Total panel (unbalanced) observations: 187				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.168617	0.924432	-0.182401	0.8555
PERCEIVED_CAPABILITIES	0.036924	0.015281	2.416357	0.0168
FEAR_OF_FAILURE_RATE	0.023122	0.012125	1.906914	0.0584
ESTABLISHED_BUSINESS_OWN	0.075699	0.047585	1.590822	0.1137
HIGH_STATUS_TO_SUCCESSFU	0.035202	0.012776	2.755424	0.0066
ENTREPRENEURSHIP_AS_A_GO	-0.024019	0.013307	-1.804907	0.0730
Effects Specification				
Cross-section fixed (dummy variables)				
R-squared	0.921544	Mean dependent var	3.773699	
Adjusted R-squared	0.907052	S.D. dependent var	2.420198	
S.E. of regression	0.737855	Akaike info criterion	2.375855	
Sum squared resid	85.47559	Schwarz criterion	2.894215	
Log likelihood	-192.1424	Hannan-Quinn criter.	2.585894	
F-statistic	63.59019	Durbin-Watson stat	1.374079	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Σύμφωνα με τα πρόσημα, τη μεγαλύτερη θετική επιρροή την έχουν η επί του παρόντος ιδιοκτήτες-διαχειριστές μιας καθιερωμένης επιχείρησης ενώ αρνητικά επηρεάζουν εκείνοι που θέλουν να γίνουν επιχειρηματίες αλλά και μονό επειδή θεωρούν ότι η επιχειρηματικότητα είναι μια καλή επιλογή σταδιοδρομίας.

Το επίπεδο σημαντικότητας με το οποίο θα κάνουμε τους ελέγχους είναι $\alpha=10\%$. Για να είναι στατιστικά σημαντικοί οι συντελεστές της παλινδρόμησης θα πρέπει να έχουν πιθανότητα (probability) μικρότερη 0.1. Συνεπώς:

Όλοι οι συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί εκτός από το συντελεστή της μεταβλητής “established business own”.

Ο συντελεστής προσδιορισμού αποτυπώνει το ποσοστό της απόκλισης της εξαρτημένης μεταβλητής και λαμβάνει τιμές από το 0 έως το 1. Το R^2 είναι 0,921544,

που σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν την εξαρτημένη κατά 92% και το υπόλοιπο 8% είναι τα κατάλοιπα.

- ❖ **Model 2:** Εξετάζουμε το πρώτο γκρουπ των ανεξάρτητων μεταβλητών δηλαδή την επιχειρηματική συμπεριφορά σύμφωνα με τη δεύτερη μεθοδολογία. Συγκεκριμένα: $LOG(EMAS) = C(1) + C(2)*PERCEIVED\_CAPABILITIES + C(3)*PERCEIVED\_OPPORTUNITIES + C(4)*FEAR\_OF\_FAILURE\_RATE + C(5)*ESTABLISHED\_BUSINESS\_OWN$

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.2: Τα αποτελέσματα του model 2

Dependent Variable: LOG(EMAS)				
Method: Panel Least Squares				
Date: 02/01/18 Time: 13:46				
Sample: 2005 2015				
Periods included: 11				
Cross-sections included: 25				
Total panel (unbalanced) observations: 201				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.198391	0.764545	0.259488	0.7956
PERCEIVED_CAPABILITIES	0.053429	0.013503	3.956737	0.0001
PERCEIVED_OPPORTUNITIES	-0.023881	0.006812	-3.505847	0.0006
FEAR_OF_FAILURE_RATE	0.038913	0.011708	3.323505	0.0011
ESTABLISHED_BUSINESS_OWN	0.099248	0.044075	2.251775	0.0256
Effects Specification				
Cross-section fixed (dummy variables)				
R-squared	0.921347	Mean dependent var	3.803654	
Adjusted R-squared	0.908544	S.D. dependent var	2.397568	
S.E. of regression	0.725067	Akaike info criterion	2.327642	
Sum squared resid	90.42427	Schwarz criterion	2.804238	
Log likelihood	-204.9280	Hannan-Quinn criter.	2.520494	
F-statistic	71.95829	Durbin-Watson stat	1.479224	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Σύμφωνα με τα πρόσημα, τη μεγαλύτερη θετική επιρροή την έχουν η επί του παρόντος ιδιοκτήτες-διαχειριστές μιας καθιερωμένης επιχείρησης ενώ αρνητική επιρροή έχουν εκείνοι που πιστεύουν ότι είναι μια καλή ευκαιρία να ανοίξουν μια επιχείρηση στην περιοχή όπου ζουν.

Στατιστικά σημαντικοί είναι όλοι οι συντελεστές όλων των μεταβλητών.

Το R^2 είναι 0.921347 που σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν την εξαρτημένη κατά 92% και το υπόλοιπο 8% είναι τα κατάλοιπα.

- ❖ **Model 3:** Εξετάζουμε το δεύτερο γκρουπ των ανεξάρτητων μεταβλητών δηλαδή το επιχειρηματικό οικοσύστημα σύμφωνα με την πρώτη μεθοδολογία.

$$\begin{aligned} \text{Συγκεκριμένα: } \text{LOG(EMAS)} = & C(1) + \\ & C(2)*\text{TAXES\_AND\_BUREAUCRACY} + \\ & C(3)*\text{BASIC\_SCHOOL\_ENTREPRENEU} + \\ & C(4)*\text{POST\_SCHOOL\_ENTREPRENEUR} + C(5)*\text{R\_D\_TRANSFER} + \\ & C(6)*\text{COMMERCIAL\_AND\_PROFESSIO} \end{aligned}$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.3: Τα αποτελέσματα του model 3

Dependent Variable: LOG(EMAS)				
Method: Panel Least Squares				
Date: 02/01/18 Time: 16:44				
Sample (adjusted): 2007 2015				
Periods included: 9				
Cross-sections included: 25				
Total panel (unbalanced) observations: 151				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.343762	1.290490	1.816179	0.0720
TAXES_AND_BUREAUCRACY	-0.454625	0.343081	-1.325126	0.1878
BASIC_SCHOOL_ENTREPRENEU	0.503064	0.374107	1.344706	0.1814
POST_SCHOOL_ENTREPRENEUR	-0.688847	0.344232	-2.001111	0.0478
R_D_TRANSFER	0.765128	0.468084	1.634594	0.1049
COMMERCIAL_AND_PROFESSIO	0.509766	0.335175	1.520896	0.1311
Effects Specification				
Cross-section fixed (dummy variables)				
Period fixed (dummy variables)				
R-squared	0.944908	Mean dependent var	3.891663	
Adjusted R-squared	0.926869	S.D. dependent var	2.422064	
S.E. of regression	0.654992	Akaike info criterion	2.205032	
Sum squared resid	48.47863	Schwarz criterion	2.964347	
Log likelihood	-128.4799	Hannan-Quinn criter.	2.513505	
F-statistic	52.38158	Durbin-Watson stat	1.589830	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Σύμφωνα με το πρόσημο τη μεγαλύτερη θετική επιρροή την έχει η έρευνα και η ανάπτυξη και τη μεγαλύτερη αρνητική επιρροή την έχουν οι φόροι και η γραφειοκρατία.

Στατιστικά σημαντικός είναι μόνον ο συντελεστής της μεταβλητής που μετρά τον βαθμό στον οποίο η επιχειρησιακή εκπαίδευση και κατάρτιση μετά τη σχολική φοίτηση ενσωματώνεται στο σύστημα εκπαίδευσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το R^2 είναι 0.944908 που σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν την εξαρτημένη κατά 94% και το υπόλοιπο 6% είναι τα κατάλοιπα.

- ❖ **Model 4:** Εξετάζουμε το δεύτερο γκρουπ των ανεξάρτητων μεταβλητών δηλαδή το επιχειρηματικό οικοσύστημα σύμφωνα με την δεύτερη μεθοδολογία. Συγκεκριμένα: $LOG(EMAS) = C(1) + C(2)*R\_D\_TRANSFER + C(3)*POST\_SCHOOL\_ENTREPRENEUR + C(4)*COMMERCIAL\_AND\_PROFESSIO$

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.4: Τα αποτελέσματα του model 4

Dependent Variable: LOG(EMAS)				
Method: Panel Least Squares				
Date: 02/01/18 Time: 16:56				
Sample (adjusted): 2007 2015				
Periods included: 9				
Cross-sections included: 25				
Total panel (unbalanced) observations: 151				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.918839	1.262953	1.519327	0.1314
R_D_TRANSFER	0.707739	0.409257	1.729327	0.0864
POST_SCHOOL_ENTREPRENEUR	-0.495889	0.308303	-1.608447	0.1105
COMMERCIAL_AND_PROFESSIO	0.505931	0.335606	1.507515	0.1344
Effects Specification				
Cross-section fixed (dummy variables)				
Period fixed (dummy variables)				
R-squared	0.943708	Mean dependent var	3.891663	
Adjusted R-squared	0.926576	S.D. dependent var	2.422064	
S.E. of regression	0.656306	Akaike info criterion	2.200093	
Sum squared resid	49.53475	Schwarz criterion	2.919444	
Log likelihood	-130.1070	Hannan-Quinn criter.	2.492331	
F-statistic	55.08331	Durbin-Watson stat	1.529391	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Σύμφωνα με τα πρόσημα τη μεγαλύτερη θετική επιρροή την έχει η έρευνα και η ανάπτυξη ενώ αρνητικά επηρεάζει η ενσωμάτωση της επιχειρησιακής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στατιστικά σημαντικός είναι ο συντελεστής της μεταβλητής που μετρά την έρευνα και την ανάπτυξη.

Το R^2 είναι 0.943708 που σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν την εξαρτημένη κατά 94% και το υπόλοιπο 6% είναι τα κατάλοιπα.

- ❖ **Model all:** Εξετάζουμε τις ανεξάρτητες μεταβλητές που βρίσκονται και στα δύο γκρουπ ανεξάρτητων μεταβλητών σύμφωνα με την πρώτη μεθοδολογία. Συγκεκριμένα: $LOG(EMAS) = C(1) + C(2)*TOTAL\_EARLY\_STAGE\_ENTREP + C(3)*MOTIVATION\_INDEX$

+ C(4)*BUSINESS_SERVICES_SECTOR +
 C(5)*HIGH_STATUS_TO_SUCCESSFU +
 C(6)*ENTREPRENEURSHIP_AS_A_GO +
 C(7)*GOVERNMENTAL_SUPPORT_AND +
 C(8)*INTERNAL_MARKET_DYNAMICS +
 C(9)*CULTURAL_AND_SOCIAL_NORM

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.5: Τα αποτελέσματα του model all

Dependent Variable: LOG(EMAS)				
Method: Panel Least Squares				
Date: 02/01/18 Time: 17:05				
Sample (adjusted): 2010 2015				
Periods included: 6				
Cross-sections included: 23				
Total panel (unbalanced) observations: 106				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3.549029	1.775496	1.998894	0.0492
TOTAL_EARLY_STAGE_ENTREP	-0.122470	0.052998	-2.310853	0.0236
MOTIVATION_INDEX	0.062655	0.054688	1.145671	0.2556
BUSINESS_SERVICES_SECTOR	-0.023628	0.014081	-1.678020	0.0975
HIGH_STATUS_TO_SUCCESSFU	0.043222	0.019613	2.203674	0.0306
ENTREPRENEURSHIP_AS_A_GO	-0.043873	0.018984	-2.311125	0.0236
GOVERNMENTAL_SUPPORT_AND	0.349571	0.258305	1.353328	0.1800
INTERNAL_MARKET_DYNAMICS	-0.435638	0.253127	-1.721023	0.0894
CULTURAL_AND_SOCIAL_NORM	0.625534	0.331754	1.885533	0.0632
Effects Specification				
Cross-section fixed (dummy variables)				
R-squared	0.964318	Mean dependent var	3.769245	
Adjusted R-squared	0.950045	S.D. dependent var	2.399877	
S.E. of regression	0.536390	Akaike info criterion	1.831044	
Sum squared resid	21.57855	Schwarz criterion	2.609974	
Log likelihood	-66.04531	Hannan-Quinn criter.	2.146748	
F-statistic	67.56238	Durbin-Watson stat	1.758638	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Σύμφωνα με το πρόσημο τη μεγαλύτερη θετική επιρροή την έχει η μεταβλητή που μετρά το βαθμό στον οποίο τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα ενθαρρύνουν ή επιτρέπουν ενέργειες που οδηγούν σε νέες επιχειρηματικές ενώ τη μεγαλύτερη αρνητική ο τομέας επιχειρηματικών υπηρεσιών.

Στατιστικά σημαντικοί είναι οι συντελεστές όλων των μεταβλητών εκτός από το τομέα επιχειρηματικών υπηρεσιών και από τη μεταβλητή που μετρά το βαθμό στον οποίο οι δημόσιες πολιτικές υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα.

Το R^2 είναι 0.964318 που σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν την εξαρτημένη κατά 96% και το υπόλοιπο 4% είναι τα κατάλοιπα.

- ❖ **Theoretical model:** Τέλος κατασκευάσαμε ένα θεωρητικό υπόδειγμα με κριτήριο ποιες μεταβλητές θεωρήσαμε εμείς ότι θα έχουν θετική ή αρνητική επίδραση στους οργανισμούς που είναι πιστοποιημένοι με το EMAS.
 Συγκεκριμένα: $LOG(EMAS) = C(1) + C(2)*INNOVATION + C(3)*MOTIVATION\_INDEX + C(4)*GOVERNMENTAL\_PROGRAMS + C(5)*R\_D\_TRANSFER + C(6)*POST\_SCHOOL\_ENTREPRENEUR$

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.6: Τα αποτελέσματα του theoretical model

Dependent Variable: LOG(EMAS)
 Method: Panel Least Squares
 Date: 02/01/18 Time: 20:10
 Sample (adjusted): 2011 2015
 Periods included: 5
 Cross-sections included: 25
 Total panel (unbalanced) observations: 103

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.223434	1.570366	0.142282	0.8873
INNOVATION	0.006146	0.016059	0.382724	0.7031
MOTIVATION_INDEX	0.093163	0.069240	1.345501	0.1829
GOVERNMENTAL_PROGRAMS	1.463552	0.561285	2.607503	0.0112
R_D_TRANSFER	0.686870	0.522346	1.314971	0.1929
POST_SCHOOL_ENTREPRENEUR	-0.942166	0.489812	-1.923527	0.0585

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)			
Period fixed (dummy variables)			
R-squared	0.953663	Mean dependent var	3.764668
Adjusted R-squared	0.931502	S.D. dependent var	2.361929
S.E. of regression	0.618169	Akaike info criterion	2.135463
Sum squared resid	26.36719	Schwarz criterion	3.005179
Log likelihood	-75.97634	Hannan-Quinn criter.	2.487728
F-statistic	43.03284	Durbin-Watson stat	1.658403
Prob(F-statistic)	0.000000		

Σύμφωνα με το πρόσημο τη μεγαλύτερη θετική επίδραση έχει η μεταβλητή που εξετάζει την παρουσία και την ποιότητα των προγραμμάτων που βοηθούν άμεσα τις ΜΜΕ ενώ αρνητική επιρροή έχει η μεταβλητή που μετρά την ενσωμάτωση της επιχειρησιακής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στατιστικά σημαντικοί είναι οι συντελεστές των μεταβλητών “governmental programs” και “post school entrepreneur”.

Το R^2 είναι 0.953663 που σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν την εξαρτημένη κατά 95% και το υπόλοιπο 5% είναι τα κατάλοιπα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.7: Συγκεντρωτικός πίνακας

Variables	model1		model2		model3		model4		model_all		Theoretical_model	
Enterprenurial Behaviour and Attitudes	coef.	p-value	coef.	p-value	coef.	p-value	coef.	p-value	coef.	p-value	coef.	p-value
Perceived opportunities			-0.02388	0.0006								
Perceived capabilities	0.036924	0.0168	0.053429	0.0001								
Fear of failure rate	0.023122	0.0584	0.038913	0.0011								
Entrepreneurial intentions												
Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA)									-0.12247	0.0236		
Established Business Ownership	0.075699	0.1137	0.099248	0.044075								
Entrepreneurial Employee Activity												
Motivational Index									0.062655	0.2556	0.093163	0.1829
Female/Male TEA												
Female/Male Opportunity-Driven TEA												
High Job Creation Expectation												
Innovation											0.006146	0.7031
Business Services Sector									-0.023628	0.0975		
High Status to Successful Entrepreneurs	0.035202	0.0066							0.043222	0.0306		
Entrepreneurship as a Good Career Choice	-0.02402	0.073							-0.043873	0.0236		
Variables	model1		model2		model3		model4					
Enterprenurial Behaviour and Attitudes	coef.	p-value	coef.	p-value	coef.	p-value	coef.	p-value				
Financing for entrepreneurs												
Governmental support and policies									0.349571	0.18		
Taxes and bureaucracy					-0.45463	0.1878						
Governmental programs											1.463552	0.0112
Basic school entrepreneurial education and training					0.503064	0.1814						
Post school entrepreneurial education and training					-0.68885	0.0478	-0.49589	0.1105			-0.942166	0.0585
R&D transfer					0.765128	0.1049	0.707739	0.0864			0.68687	0.1929
Commercial and professional infrastructure					0.509766	0.1311	0.505931	0.1344				
Internal market dynamics									-0.435638	0.0894		
Internal market openness												
Physical and services infrastructure												
Cultural and social norms									0.625534	0.0632		

Οι μεταβλητές που ανήκουν στο γκρουπ της επιχειρηματικής συμπεριφοράς, perceived capabilities, fear of failure rate, established business ownership εμφανίζονται και στις δυο μεθοδολογίες κατασκευής υποδειγμάτων. Οι συντελεστές της μεταβλητής που μετρά το ποσοστό των ανθρώπων που πιστεύει ότι διαθέτει τις απαιτούμενες δεξιότητες και γνώσεις για να ξεκινήσει μια επιχείρηση και της μεταβλητής που μετρά το ποσοστό των ανθρώπων που αντιλαμβάνονται τότε είναι η κατάλληλη στιγμή να ανοίξει μια επιχείρηση και ο που ο φόβος της αποτυχίας θα τους εμπόδιζε να ιδρύσουν μια επιχείρηση είναι στατιστικά σημαντικοί και στα δύο υποδείγματα (model 1, model 2). Ο συντελεστής της μεταβλητής που μετρά το

ποσοστό των ανθρώπων που είναι ιδιοκτήτες μια καθιερωμένης επιχείρησης για περισσότερο από 42 μήνες είναι στατιστικά σημαντικός στο δεύτερο υπόδειγμα (model 2) ενώ στο πρώτο υπόδειγμα (model 1) δεν είναι στατιστικά σημαντικός. Σύμφωνα με το πρόσημο και οι τρεις μεταβλητές και στα δύο υποδείγματα (model 1, model 2) επηρεάζουν θετικά την εξαρτημένη μεταβλητή.

Οι μεταβλητές που ανήκουν στο γκρουπ του επιχειρηματικού οικοσυστήματος, post school entrepreneurial education and training και R&D transfer εμφανίζονται και στις δύο μεθοδολογίες κατασκευής υποδειγμάτων αλλά και στο θεωρητικό υπόδειγμα. Ο συντελεστής της μεταβλητής που μετρά τον βαθμό στον οποίο η επιχειρησιακή εκπαίδευση και κατάρτιση μετά τη σχολική φοίτηση ενσωματώνεται στο σύστημα εκπαίδευσης στη τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι στατιστικά σημαντικός στο τρίτο και στο θεωρητικό υπόδειγμα (model 3, theoretical model) ενώ στο τέταρτο υπόδειγμα (model 4) είναι μη στατιστικά σημαντικός. Ο συντελεστής της μεταβλητής που μετρά τον βαθμό της έρευνας και ανάπτυξης είναι μη στατιστικά σημαντικός στο τρίτο και στο θεωρητικό υπόδειγμα (model 3, theoretical model) και στατιστικά σημαντικός στο τέταρτο υπόδειγμα (model 4). Σύμφωνα με το πρόσημο η μεταβλητή που μετρά τον βαθμό στον οποίο η επιχειρησιακή εκπαίδευση ενσωματώνεται στο εκπαιδευτικό σύστημα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης επηρεάζει αρνητικά την εξαρτημένη μεταβλητή και στα τρία υποδείγματα (model 3, model 4, theoretical model). Η μεταβλητή που μετρά τον βαθμό της έρευνας και ανάπτυξης επηρεάζει θετικά την εξαρτημένη μεταβλητή και στα τρία υποδείγματα (model 3, model 4, theoretical model).

Ακόμα μία μεταβλητή που ανήκει στο γκρουπ του επιχειρηματικού οικοσυστήματος εμφανίζεται και στις δύο μεθοδολογίες κατασκευής υποδειγμάτων. Αυτή η μεταβλητή είναι το “commercial and professional infrastructure” και ο συντελεστής της είναι μη στατιστικά σημαντικός και στα δύο υποδείγματα (model 3, model 4). Σύμφωνα με το πρόσημο η μεταβλητή επηρεάζει θετικά την εξαρτημένη μεταβλητή και στα δύο υποδείγματα (model 3, model 4).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα σε μια περίοδο παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και ενεργειακών και περιβαλλοντικών προβλημάτων που πρέπει να λυθούν άμεσα προβάλλει η πράσινη επιχειρηματικότητα, η οποία αποτελεί μονόδρομο για το μέλλον για την συνεχή χρήση των φυσικών πόρων και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος για τις μελλοντικές γενιές. Ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις ενημερώνονται για θέματα που αφορούν την πράσινη επιχειρηματικότητα και την ενεργειακή εξοικονόμηση.

Η ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης αναφέρεται από τη μια πλευρά στην οικονομική ανάπτυξη αλλά πάντα σε συνάρτηση με την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα. Από την άλλη πλευρά η έννοια της πράσινης ανάπτυξης αναφέρεται κυρίως στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα και λιγότερο στην οικονομική ανάπτυξη. Η πράσινη ανάπτυξη δεν αντικαθιστά την βιώσιμη ανάπτυξη, αντίθετα θεωρείται υποσύνολό της. Η βιώσιμη ανάπτυξη συνυπολογίζει την οικονομία με το περιβάλλον και την κοινωνία και έχει ως κύριο στόχο την μακροπρόθεσμη αρμονική τους συνύπαρξη, επίσης μπορεί να ωφελήσει τις επιχειρήσεις αλλά και την κοινωνία σε όλους τους οικονομικούς και περιβαλλοντικούς τομείς.

Η Ολοκληρωμένη Πολιτική Προϊόντος (ΟΠΠ) προωθεί την χρησιμοποίηση ορισμένων μεθόδων που έχουν ως στόχο την εξέταση ολόκληρου του κύκλου ζωής των προϊόντων. Τα προϊόντα αποκτώντας την οικολογική σήμανση αποτελούν μια μορφή επιβράβευσης και ενίσχυσης της προστασίας του περιβάλλοντος, σε ότι αφορά τον σχεδιασμό τους, την κατανάλωση ενέργειας, την διαχείριση των αποβλήτων κ.λπ.

Τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο για τη βιωσιμότητα, ωστόσο για να εφαρμοστούν σωστά, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η συμμετοχή όλων των αρμόδιων παραγόντων. Η εφαρμογή των συστημάτων αυτών από τις επιχειρήσεις, δεν πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπληρώνονται μόνο οι ελάχιστες προδιαγραφές που ορίζονται από την νομοθεσία για να αποκτήσουν απλά έναν φορέα πιστοποίησης, αλλά πρέπει να γίνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να συνοδεύονται από δομικές αλλαγές στον τρόπο που λειτουργούν και κυρίως να αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους στην οικονομία και στην αγορά γενικότερα.

Κάθε κράτος πρέπει να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να στρέφονται προς την πράσινη ανάπτυξη, με σκοπό να προωθηθεί η ανάπτυξη, να μειωθούν οι κοινωνικές

ανισότητες, να περιοριστή η μόλυνση του περιβάλλοντος, να διαχειριστή καλύτερα η ανεπάρκεια των πρώτων υλών αλλά να ωφεληθούν οικονομικά και οι ίδιες οι επιχειρήσεις.

Η χρηματοδότηση μιας μικρής και μεσαίας επιχείρησης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ουσιαστική στροφή της προς την υλοποίηση σχεδίων πράσινης επιχειρηματικότητας.

Τα τελευταία χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) επικεντρώνει την προσοχή της στα πράσινα επαγγέλματα ενθαρρύνοντας τις εθνικές και τοπικές αρχές αλλά και τους πολίτες να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος με ταυτόχρονη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Τα αποτελέσματα της εμπειρικής μας έρευνας έδειξαν ότι υπάρχουν αρκετές μεταβλητές που μπορούν να επηρεάσουν τους οργανισμούς που είναι πιστοποιημένοι με το EMAS. Συγκεκριμένα, οι μεταβλητές “perceived capabilities” και “fear of failure rate” που ανήκουν στο γκρουπ της επιχειρηματικής συμπεριφοράς εκτός του ότι επηρεάζουν θετικά την εξαρτημένη μεταβλητή έχουν και τους συντελεστές τους στατιστικά σημαντικούς σε δύο υποδείγματα. Η μεταβλητή “post school entrepreneurial education and training” που ανήκει στο γκρουπ του επιχειρηματικού οικοσυστήματος έχει συντελεστή στατιστικά σημαντικό σε δύο υποδείγματα αλλά επηρεάζει αρνητικά την εξαρτημένη μεταβλητή.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Allard F. (Editor): «Natural Ventilation in Buildings – A design handbook», S. Alvarez, E. Dascalaki, G. Guarracino, E. Maldonado, S. Sciuto, L. Vandeke, Project Coordinator M. Santamouris,

ALTENER Programme: European Commission DGXVII for Energy, James & James (Science Publishers) LTD, London 1998

Amos Bien: «A simple user's guide to certification for sustainable tourism and ecotourism», Center for Ecotourism and Sustainable Development, 2006

Andersson Ingvar, «Environmental Management Tools for SMEs: A Handbook», European Environment Agency Editions, March 1998.

Aragon-Correa Al., Hurtado-Torres N., Sharma S., Garcia-Morales V., «Environmental Strategy and Performance in Small Firms: A resource-based Perspective», Journal of Environmental Management, Vol. 86, 2008.

Argiriou A.: «Natural cooling techniques», CIENE, University of Athens, SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, Athens 1995

Balaras C.: «A guide for energy conservation in residential buildings», CIENE, University of Athens, SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, Athens 1994

Balaras C.: «A guide for energy conservation in residential buildings», CIENE, University of Athens, SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, Athens 1997

Bansal N., Hauser G., Minke G.: «Passive building design», Elsevier, 1994

Bianchi R., Noci G., «“Greening” SMEs' Competitiveness», Small Business Economics, Vol. 11, 1998.

Brown D., «It is good to be green», Strategic Outsourcing: An International Journal, Vol. 1 No. 1, 2008.

Business for Social Responsibility: «Eco-promising: Communicating the environmental credentials of your products and services». April 2008. Forum for the Future action for a sustainable world.

CEC: «Market study on PV applications in Buildings in the south of Europe», THERMIE Programme, European Commission DGXVII for Energy, 1998

CEC: «POLISTUDIES: An educational structure on energy efficient buildings in urban areas», CIENE - University of Athens, LASH/ENTPE - Lyon, LBCP - University of Thessaloniki, ITW - University of Stuttgart, SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, Athens 1998

CEC: «ZE PHYR: European passive cooling architectural ideas and competition», European Commission DGXII for Science, Research and Development.

- Clemens B., «Economic incentives and small firms: Does it pay to be green?», *Journal of Business Research* , Vol. 59, 2006.
- Clift J.-Cuthbert A.: Οικολογικό Γραφείο: Αλφαβητικός οδηγός εφαρμογών και τεχνικών, Εκδόσεις Ψύχαλου, Αθήνα, 2008
- COM(2008) 394 τελικό, «Προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις: Μια «Small Business Act» για την Ευρώπη» της 25^{ης} Ιουνίου 2008.
- Davidson, J., Hendry, D.F., Saba, F. and Yeo, S. (1978). *Econometric Modelling of the Aggregate Time Series Relationships between Consumers Expenditure and Income in the United Kingdom*. *Economist Journal*, 88, 661-92.
- Drake F., Purvis M., Hunt J., « Meeting the Environmental Challenge: a Case of Win-Win or Lose-Win? A study of the UK Baking and Refrigeration Industries», *Business Strategy and the Environment*, Vol. 13, 2004.
- Epstein M.: «Making Sustainability Work: Best practices in managing and measuring Corporate Social Environmental & Economic Impacts», Greenleaf Publishing Limited, UK, 2008
- European Commission, «Boosting Growth and Jobs» Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017
- European Commission, «Life greening jobs and growth», Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017
- Futerra Sustainability Communications, «The Greenwash guide» 2008
- Givoni B.: «Climate considerations in building and urban design», Van Norstrand Reinhold, 1998
- Harvard Business Review: *Corporate Responsibility*, HBS Press, Boston, 2003
- Harvard Business Review: *on Green Business Strategy*, HBS Press, Boston, 2007
- Harvard Business Review: *on Profiting from Green Business*, HBS Press, Boston, 2008
- Hendry, D.F. and von Ungern-Sternberg, T. (1981). *Liquidity and Inflation Effects on Consumers Expenditure*, in A.S. Deaton (ed.), *Essays in the Theory and Measurement of Consumer Behavior*, Cambridge University Press.
- imc2: «The state of sustainability communication. A study: How Effectively the S&P 100 Communicates Sustainability», White Paper, 2008
- International Energy Agency: «Photovoltaics in buildings», Editors: F. Sick and T. Erge, James & James (Science Publishers) LTD, London 1996
- International Energy Agency: «Solar energy houses», James & James (Science Publishers) LTD, London 1997
- Markvart T. (Editor): «Solar electricity», John Wiley and Sons, 1994

Mizon, G.E. and Richard, J.F. (1986). The Encompassing Principle and its Application to Testing Non-nested Hypotheses. *Econometrica*, 54, 657-78.

Patrick S., Patrick D., Fardo S.: «Energy conservation guidebook», The Fairmont Press, 1993

Santamouris M. – Asimakopoulos D. (Editors): «Energy Conservation in Buildings», CIENE, University of Athens, SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, Athens 1994

Santamouris M. – Asimakopoulos D. (Editors): «Passive cooling of buildings», CIENE, University of Athens, SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, James & James (Science Publishers) LTD, London 1996

Sargan, J.D. (1964). Wages and Prices in the United Kingdom: A Study of Econometric Methodology. In P.E. Hart and J.K. Whittaker (eds.), *Econometric Analysis for National Economic Planning*, London: Butterworth.

Tsangrassoulis A., Argiriou A., Voit P.: «Daylight techniques in buildings – reference handbook», Editors: A. Argiriou, D. Asimakopoulos, C. Balaras, ALTENER Programme, European Commission DGXVII for Energy, Athens 1997

WWF: Weathercocks & signposts: «The environment movement at a crossroads», 2008.

Zold A.: «Energy efficiency in buildings», Editors: M. Santamouris – D. Asimakopoulos, CIENE, University of Athens, SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, Athens 1995

ΕΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Ενεργειακός σχεδιασμός – Εισαγωγή για αρχιτέκτονες», Μαλλιάρης-Παιδεία, 1994

Γεωργιάδου Ε., Ανδρεαδάκη-Χρονάκη Ε., Ζήσης Ξ.: «Βιοκλιματικός σχεδιασμός – Καθαρές τεχνολογίες δόμησης», Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1996

Δημαδάμα Ζ, «Αειφορία, Καινοτομία, Συμμετοχή και Οικονομική αποδοτικότητα: η εφαρμογή των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης», ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος, 22-23/2004.

Έκθεση Α5-0347/2003, «Πράσινη βίβλος για την Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη» (COM(2003) 27-2003/2161 (INI)), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, της 8^{ης} Οκτωβρίου 2003.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Αγοράστε Οικολογικά! Ένα εγχειρίδιο για τις δημόσιες συμβάσεις για περιβαλλοντικά θέματα», Επίσημες εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο 2005.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Βοηθώντας στη Δημιουργία μια Επιχειρηματικής Κουλτούρας», Επίσημες Εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βέλγιο 2004.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Εισαγωγή στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη για Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις», Επίσημες Εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 2006.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Μικρές Επιχειρήσεις: Επιλογή Ορθών Πρακτικών 2008», Επίσημες Εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 2008.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Μικρές, Καθαρές και Ανταγωνιστικές: Πρόγραμμα Υποβοήθησης Περιβαλλοντικής Συμμόρφωσης για ΜΜΕ ECAP», Επίσημες Εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο 2008.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υποστήριξη των ΜΜΕ: Επισκόπηση των κύριων ευκαιριών χρηματοδότησης που είναι διαθέσιμες

Λιβέρης Π., Αραβαντινός Δ., Παπαδόπουλος Α., Τσακίρης Ν.: «Οδηγός εξοικονόμησης ενέργειας στα δημόσια κτίρια», SAVE Programme, European Commission DGXVII for Energy, Θεσσαλονίκη 1996

Σόλων για τη Σύνθεση και τον Οικολογικό Πολιτισμό, «Η ιστορία της πράσινης επιχειρηματικότητας», Σειρά Πράσινη Επιχειρηματικότητα 2, Solon.org, 22/07/2008.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

www.hachp.gr

www.EBHE.gr

<http://www.bio-hellas.gr/>

www.cres.gr

<http://www.argocert.gr>

<http://www.dionet.gr/>

<http://www.qways.gr/>

www.helapco.gr

www.ypan.gr

www.ase.org

<http://www.cogeneurope.eu>

<http://www.chlorinefreeproducts.org/>

<http://www.ecomapping.com/en/tools-methodes/index.html>

www.eufores.org

www.epia.org

www.erec.org

www.estif.org

<http://ec.europa.eu/environment/ecolabel>

<http://ec.europa.eu/energy>

<http://ec.europa.eu/environment>

www.iea.org

www.rmi.org

<https://www.espa.gr/el/Pages/Default.aspx>

<https://2007-2013.espa.gr/el/Pages/Default.aspx>

<https://www.uest.gr>

